

Motivasjon og framtidsperspektiv: Pedagogiske konsekvenser

Ulf Nygaard

Masteroppgave i pedagogikk
Pedagogisk forskningsinstitutt
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL:

MOTIVASJON OG FRAMTIDSPERSPEKTIV:
PEDAGOGISKE KONSEKVENSER

AV:

Ulf NYGAARD

EKSAMEN:

Mastergrad i pedagogikk
Allmenn studieretning

SEMESTER:

Vår 2013

STIKKORD:

Mestringsmotivasjon
Psykologisk distanse i tid
Oppgavers instrumentelle verdi

Tema:

Tema for oppgaven er motivasjon og framtidsperspektiv i forhold til motivasjonsrelatert atferd i skolen. Jeg ønsker å se hvordan mennesker motiveres ulikt og hvilken relasjon framtidsperspektivet har til mestringsmotivasjonsteorien. Det er først og fremst elever i skole og universitet som er målgruppen. Hvordan motiveres elevene og hvorfor motiveres de så ulikt? Et av spørsmålene jeg ønsker å stille i oppgaven er om det kan trekkes pedagogiske konsekvenser av forskningen og teoriene på dette området og i så tilfelle hvilke. Den klassiske mestringsmotivasjonsteorien danner utgangspunktet for undersøkelsen av dette temaet. Den har gjennom årenes løp stadig blitt videreutviklet, blant annet ved å inkludere framtidsperspektivet i teorien. En rekke forskergrupper har undersøkt framtidsperspektivet hos mennesket i psykologisk forstand og knyttet den til aktivering av motivasjon, noe oppgaven vil se nærmere på. Det vil i den sammenheng bli foretatt en viss sammenligning av de ulike framtidsperspektivteoriene og hvordan de forholder seg til motivasjonsrelatert atferd i skolen. Temaet leder ut til følgende problemstilling:

Hvilke pedagogiske følger får ulik grad av framtdsorientering i kombinasjon med individuelle motivkonstellasjoner?

Metode:

Oppgaven er en teoristudie innen mestringsmotivasjon og framtidsperspektiv. Den baserer seg på de grunnleggende arbeidene til McClelland og Atkinson og videreutviklingen gjennom Raynor og Gjesmes framtidsteorier. Dette anser jeg som den klassiske teorien som mange av de øvrige forfatterne har utviklet videre.

Kilder:

Kildene i oppgaven er først og fremst primærkilder i form av artikler og bøker. Jeg har også benyttet meg av sekundærkilder der det har vært vanskelig for meg å skaffe primærkildene.

Sammendrag

Den klassiske mestringsmotivasjonsteorien tar utgangspunkt i at menneskets motiver er lærte og at grunnlaget for våre affekter er medfødte. Med David McClelland og Atkinson i spissen ble det gjort en rekke undersøkelser som viste at mennesket er bærer av ulike motivkonstellasjoner. Mestringsmotivasjonsteorien tar for seg mestringsmotivet ved motivasjonsbegrepet og er godt dokumentert empirisk. McClelland og medarbeiderne delte opp mestringsmotivet i to aspekter, motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf). De gikk ut fra at samme person er bærer av begge konstellasjonene. McClelland og medarbeiderne gikk ut fra at motivene dannes ut fra hvilke forventninger som er knyttet til en mestringssituasjon og at de dannes først og fremst tidlig i livet. Det antas at mestringsmotivene dannes gjennom affekter som står i forbindelse med en vurdert prestasjon. McClelland kalte derfor den tidlige teorien for en affektiv vekningsmodell, der affektene danner grunnlaget for læring og utvikling av motiver.

Atkinson videreutviklet teorien ved blant annet å dele opp mestringsmotivet i motiv, insentiv og subjektiv sannsynlighet for å lykkes eller feile. Tilnærmingsmotivasjonen (Ts) kan da uttrykkes ved $Ms \times Is \times Ps$ og unngåelsesmotivasjonen (Tf) kan uttrykkes ved $Mf \times If \times Pf$. Den totale motivasjon eller resultantomotivasjonen (Tr) får man ved å legge sammen tilnærmings- og unngåelsesmotivasjonen. Det mest sentrale i denne teorien er motivene, men den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) eller feile (Pf) er svært sentral for vekkingen av dem, det vil si svært sentral for motivasjonen. Det har vist seg at tilnærmingsorienterte får maksimal vekking av motivet for å søke suksess når den subjektive sannsynligheten for å lykkes er rundt 0.5, mens unngåelsesorienterte får maksimal vekking av motivet for å unngå nederlag når den subjektive sannsynligheten for å mislykkes er 0.5. Rent pedagogisk bør derfor tilnærmingsorienterte få jobbe med oppgaver de er usikre på om de får til.

Raynor mente at den klassiske teorien burde ta hensyn til framtidsaspektet ved motivasjonen siden dette er en vanlig komponent i det virkelige livet. Den klassiske teorien virker god til å forklare aktiveringen av motivasjon for en umiddelbar oppgave, men ikke for oppgaver som ligger lengre fram i tid. Å skille mellom ulike konsekvensene instrumentelle og ikke-instrumentelle oppgaver får for ulike individer var et av områdene Raynor var opptatt av å studere. Ut fra resultatene fra hans studier ser det ut til at instrumentelle oppgaver er viktige

for gjennomføringen av framtidige mål, mens de ikke-instrumentelle oppgavene kun forholder seg til nåtid og er uten betydning for framtiden. De instrumentelle oppgavene ser ut til å trigge framtidsorienteringen hos eleven. Raynors undersøkelser viser at tilnærmingsorienterte presterer bedre enn unngåelsesorienterte på instrumentelle oppgaver, men ikke på de øvrige oppgavene. Tilnærmingsorienterte presterer også bedre på instrumentelle oppgaver enn på ikke-instrumentelle oppgaver, mens det forholder seg motsatt for unngåelsesorienterte. Senere funn av Gjesme har gitt støtte til dette. En naturlig pedagogisk konsekvens vil derfor være at tilnærmingsorienterte rent resultatmessig har godt av at oppgavene i nåtid er viktige for framtidige mål, altså instrumentelle. For unngåelsesorienterte virker de instrumentelle oppgavene prestasjonshemmende og bør derfor i mindre grad være tilstede i undervisningen. Noe av kritikken mot Raynors forskning har vært at oppgavene i hans studier ikke forholdt seg til framtid utover en times tid. Gjesme betegner derfor dette mer som en ”umiddelbar framtidsorientering” enn en langtidsorientering.

Gjesme videreutviklet derfor både den klassiske teorien og Raynors teori ytterligere ved å trekke inn langtidsaspektet ved fysisk tid og den psykologiske oppfattelsen av ”lengre tidsaspekt.” Gjesme går ut fra at framtidsorientering er et forholdsvis stabilt personlighetstrekk som belyser et individs framtid ved at man kan forestille seg planer og prosjekter langt fram i tid. Undersøkelser viser at de med en høyt utviklet framtidsorientering opplever et gitt mål et år fram i tid som nærmere enn de med lav framtidsorientering. Den persiperte målavstanden i tid mellom personen og målet/framtidshendelsen kaller Gjesme for, *persipert målavstand i tid*. Undersøkelser viser at de to viktigste determinantene for denne faktoren er måldistanse i tid og målets viktighet. Undersøkelser viser også at dersom en elev skårer høyt på instrumentalitet og/eller er høyt framtidsorientert vil den persiperte måldistansen i tid avta. Der framtidsorienteringen er høy påvirker ikke instrumentalitet den persiperte måldistansen i tid signifikant. Ved enten veldig viktige eller uviktige mål påvirker heller ikke instrumentalitet den persiperte måldistansen i tid. Gjesme gjorde også flere studier som undersøkte effekten av kombinasjoner av måldistanse i tid og mestringsmotiv på kognitive prestasjoner. Han fant at tilnærmingsorienterte presterer bedre både kvalitativt og kvantitativt når målet nærmer seg i tid. Unngåelsesorientertes prestasjoner viser seg å avta rent kvalitativt, men forholder seg forholdsvis uforandret kvantitativt sett. Senere studier av Bjørnebekk, Halvari og Thomassen har delvis bekreftet Gjesmes resultater. En viktig pedagogisk konsekvens av dette er at elever med høy prestasjonsangst kan få jobbe med mål som er lengre fram i tid. Undersøkelser viser at et fjernere tidsperspektiv reduserer angst og

øker prestasjonens kvalitet hos unngåelsesorienterte. Det vil også være av stor betydning å fokusere på læringsmål og en individuell prestasjonsstandard for denne gruppen.

Tilnærmingsorienterte har derimot godt av å jobbe med mål nærme i tid da tidspress for dem medfører en konstruktiv anstrengelse. De vil i tillegg ha stort utbytte av å jobbe med oppgaver som de er usikre på om de får til.

Nyere forskning på framtidsperspektivet har i stor grad hatt fokus på hva som kjennetegner framtidsorienterte versus nåtidsorienterte mennesker, men uten å knytte det opp til mestringsmotivene. Studiene viser likevel interessante trekk som at framtidsorienterte elever og studenter ofte har et mer bevisst forhold til framtiden ved å danne seg langsiktige og ikke minst mer realistiske mål. Det er riktignok mange som også tenker på framtiden, men som har en negativ oppfattelse av den og derfor bekymrer seg mer. Helheten består med andre ord av mange deler og på dette området er bildet langt fra entydig. De nyere studiene viser en tendens til at de som presterer over gjennomsnittet heller er forholdsvis framtids- og målorienterte individer. Å ha en høyt utviklet framtidsorientering betyr ikke at man gjør det bra, men gjør man det skarpt på skolen eller i studiene vil man kanskje ha en viss tilbøyelighet til å planlegge framover og danne seg nye mål og prosjekter. En pedagogisk konsekvens av oppgavens teori og empiri er at for skolen sin del er det viktig at elevenes målsettinger må individualiseres og tilpasses hver enkelt elevs motivkonstellasjon og framtidsperspektiv. Dette betyr at skolens undervisning må være i tråd med elevens motivkonstellasjoner og framtidsperspektiv.

Forord

Denne oppgaven hadde jeg ikke kunnet skrive uten viktige personer som har vært med i prosessen. Gunnar Bjørnebekk har bistått meg med veldig interessant og grundig veiledning, tusen takk skal du ha!

Jeg vil også rette en stor takk til professor Torgrim Gjesme for all faglig kontakt siden forelesningsserien ved Den Sosialpedagogiske Høgskolen i Sandnes 2007/2008. Det har jeg satt veldig stor pris på.

Kopervik, april, 2013

Ulf Nygaard

Innhold

1 Innledning.....	10
1.1 Temavalg	10
1.2 Problemstilling	12
1.3 Bruk av kilder.....	12
1.4 Begrepsavklaring og avgrensning	13
1.5 Oppbygning og kapitteloversikt	13
2 Motivasjon.....	15
3 Klassisk mestringsmotivasjonsteori	17
3.1 McClellands affektive motivasjonsteori.....	19
3.1.1 Affekt og mestringsmotiv.....	19
3.2 Atkinsons episodiske motivasjonsmodell	22
3.2.1 Tendensen til å søke suksess (Ts)	23
3.2.2 Tendensen til å unngå nederlag (T-f)	25
3.2.3 Resultantmotivasjonen (Tr).....	27
3.2.3 Forholdet mellom prestasjon og motivasjon	28
4 Roald Nygårds videreutvikling av Atkinson-modellen.....	30
4.1 Nygårds modifikasjoner av Atkinson-teorien	31
5 Måling av mestringsmotiv.....	35
5.1 Achievement Motive Scale (AMS)	37
6 Framtidsperspektivet	40
6.1 Raynors instrumentelle teori	43
6.1.1 Sti-modellen	44
6.1.2 Psykologisk avstand	47
6.1.3 Empiriske resultater som følge av Raynors teori	48
6.1.4 Risiko preferanse.....	52
6.2 Gjesmes framtidsteori	54
6.2.1 Måldistanse i tid (Goal Distance in Time)	54
6.2.2 Måldistanse i tid og empiriske resultater.....	56
6.2.3 Future Time Orientation (FTO).....	61
6.2.4 Framtidsorientering (FTO) og Mestringsmotiv.....	66

6.2.5 Persipert måldistanse i tid (PgD).....	69
6.2.6 Forholdet mellom persipert måldistanse i tid (PgD), Instrumentalitet og FTO	70
6.2.7 Måldistansekoefisienten (Y)	73
6.3 Atferdsproblemer og Framtidsorientering.....	76
6.4 Fysiske prestasjoner, motiv og framtidsperspektiv	79
6.4.1 Fra motiv til prestasjon.....	80
6.4.2 Empiriske resultater.....	81
6.5 Framtidsperspektivets (FTP) effekt på motivasjon	91
6.5.1 Kognitivt og dynamisk aspekt ved FTP	93
6.5.2 Finnes det ulike typer instrumentalitet?	96
6.6 Zimbardos Tidsperspektiv skala (ZTPI) og skalaen for Vurdering av Framtidige Konsekvenser (CFC)	98
6.6.1 Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI).....	98
6.6.2 Vurdering av framtidskonsekvenser (CFC)	103
6.7 Hva bestemmer tidsperspektivet?.....	105
6.8 Positiv eller negativ holdning til framtiden.....	107
7 Avslutning	109
7.1 Klassisk mestringsmotivasjonsteori	109
7.2 Motivasjon og framtid	112
Litteraturliste	118

1 Innledning

1.1 Temavalg

Vi mennesker er ganske forskjellige i vår atferd. Vi opplever ulike erfaringer og opplever ”like” situasjoner ulikt. Alvesson og Skoldberg (2009) skriver at fakta er resultatet av hvordan hver enkelt tolker sine sansestimuli. Å gå inn på en vitenskapsteoretisk diskusjon om hvorvidt noe er fakta er det ikke rom for i denne oppgaven, men hvis vi går ut fra at vi tolker sansestimuli forskjellig er det kanskje ikke urimelig å forestille seg at man også tenker og handler forskjellig. Et lite barn bærer med seg en rekke genetiske disposisjoner fra unnfangelsen, og fra og med fødselen blir disse nedarvede anlegg utfordret på ulike måter. Spørsmålet om hvorfor vi handler akkurat som vi gjør er ikke lett å svare på, de alternative forklaringene blir rett og slett for mange. Noen ganger kan man kanskje få et visst grunnlag til å kunne si noe om det, mens andre ganger stiller man seg spørsmålet: *Hvorfor gjorde han eller hun akkurat det? Hva motiverte vedkommende?*

I arbeidslivet omgås man som regel kolleger, og to kolleger med samme type arbeidsoppgaver løser kanskje oppgavene på svært ulike måter. På skolen er det mange anledninger til å observere både lærere og elever i deres samspill og ulike individuelle handlinger. Spørsmålene kan bli mange dersom man lurer på hvorfor en elev liker et fag, mens en annen ikke gjør det. Hvorfor engasjerer noen seg i en aktivitet, mens andre ikke gjør det? Hva innebærer prestasjonsangst og redselen for å gjøre det dårlig? Har synet på og opplevelsen av framtiden noe å si i denne sammenhengen?

Den kjente motivasjonsforskeren, Heinz Heckhausen (1977:283) starter en artikkel med følgende ord: *Motivational models are devised to explain, first, the goal-directedness of behavior in general and second, individual differences in choice of activities and in intensity and persistence of effort.* Han fortsetter så videre: *It assumes that individuals choose their activities so as to maximize the payoffs they receive both from immediate activity and from its long-run consequences.* Denne oppgaven skal i stor grad handle om det Heckhausen beskriver i innledningen til sin artikkel. Jeg ønsker først og fremst å ta for meg motiver (både tilnærming og unngåelse) og psykologisk distanse i tid og hvordan ulike kombinasjoner

mellom dem påvirker vår motivasjon. Motivene for tilnærming og unngåelse vil stå sentralt i presentasjonen av den klassiske mestringsmotivasjonsteorien. De følges så opp i den klassiske teoriens etterfølgere hvor framtidsperspektivet i tillegg bringes inn. Motivdisposisjoner og psykologisk distanse i tid vil dermed bli undersøkt hver for seg og i kombinasjon med framtidsperspektivet. Litteraturen er i stor grad relatert til motivasjon for skolearbeid og prestasjoner i grunnskole og videregående opplæring (for eksempel, Raynor 1974b; Gjesme 1971, 1972, 1973, 1974, 1981a,b; Cock & Halvari 2001; Bjørnebekk 2009; Bjørnebekk & Gjesme 2009a; Bjørnebekk, Gjesme & Ulriksen 2011). Siden mye av forskningen også tar for seg studenter på høyskole og universitet (for eksempel, Husman & Lens 1999; Horstmanshof & Zimitat 2007; Phan 2009; Hilpert m.fl. 2012; Walker og Tracey 2012;) synes jeg det er naturlig å inkludere studier som har hentet empiri fra denne målgruppen også. Høyere utdanning er tross alt forlengelsen av og bygger videre på de to førstnevnte nivåene. Dette vil fremgå tydelig ved henvisning til hver enkelt studie. Mestringsmotivasjonsteori-tradisjonen er stor og jeg har valgt å legge hovedvekt på framtidsorienteringens plass innen den klassiske delen av denne teoritradisjonen. Hovedutgangspunktet er Atkinsons episodiske modell og de forgreininger som har oppstått i kjølvannet av denne teorien.

Norsk skole har i stor grad blitt formet ut fra enhetsprinsippet (Beck 2002; Volckmar 2008; Nilsen 2010). Det går ut på at alle elever uansett evner og anlegg (og geografisk bosetting) skal få mest mulig lik behandling. Diskusjonen om enhetsskolen har pågått i flere tiår. Riktignok står det nedfelt i Opplæringsloven § 1-3 at elevene skal få opplæring ut fra sine individuelle forutsetninger. I praksis er det lite som tyder på at myndighetene virkelig har lyktes med en slik paragraf. Pedagoger har ytret meninger om at lik behandling av individer ikke alltid er det beste for hver enkelt elev (for eksempel Gjesme 1977, 1994), men det har stort sett vært enhetsprinsippet som har fått dominert den norske skolen uansett hvilken politisk fløy som har styrt. Det er tydeligvis ikke et enkelt område å gjøre forandringer på, men jeg synes det er viktig at pedagogiske fagfolk ytrer meninger om alternative måter å se og behandle elevene på. Denne påstanden styrkes når man tar forskningslitteraturen i betraktning. Hvordan kan det man vet om mestringsmotivasjon og framtidsorientering gi grunnlag for å kunne uttale seg om skolepolitikk? Forhåpentligvis vil denne oppgaven kunne gi en pekepinn på det.

En skulle kunne tro at en eller annen form for krefter eller drivkraft må ligge bak våre handlinger. *Motivasjon* er et samlebegrep på en drivkraft som får mennesker til å handle og

mestringsmotivasjon er et eget fagfelt innen motivasjonspsykologien. Jeg synes det er et interessant prosjekt å se hvordan teoriene om framtidssorientering henger sammen med den klassiske delen av mestringsmotivasjonsteorien og vil prøve å belyse oppgaven vha. anerkjente teorier på området.

1.2 Problemstilling

Oppgavens tittel:

Motivasjon og Framtidsperspektiv: Pedagogiske konsekvenser.

Hovedproblemstilling:

Hvilke følger får ulik grad av framtidssorientering i kombinasjon med individuelle motivkonstellasjoner?

Hovedproblemstillingen vil også belyse ulike forhold som:

- Kan man ut fra mestringsmotivene predikere tilnærmings- og unngåelsesatferd i skolen?
- Hva vil det si å se framover i psykologisk forstand?
- Hva har psykologisk avstand å si i forhold til elevers motivasjon og prestasjon?
- Hvilke forhold påvirker utviklingen av framtidsperspektivet?
- Hva kjennetegner personer med et utvidet framtidsperspektiv?

1.3 Bruk av kilder

Primære kilder er foretrukket i oppgaven, men noen sekundære kilder forekommer der originallitteratur har vært mindre tilgjengelig. Dette vil komme tydelig frem underveis.

Primærkildene er alltid å foretrekke med mindre det er vanskelig å skaffe en primærkilde. Jo færre ledd en kilde må passere, desto bedre er det for oppgavens troverdighet. Jeg har valgt

som hovedprioritering den klassiske litteraturen innen mestringsmotivasjon og framtidorienteringsteorien. Sistnevnte har jeg for enkelhets skyld valgt å kalle, FTO-tradisjonen. De norske bidragene innen begge tema er gitt betydelig plass og det er ikke først og fremst bare fordi de er norske. Med Gjesme, Nygård og Rand i spissen ble det startet en teoriutvikling i Norge på 60-tallet som straks ble et viktig bidrag internasjonalt. Denne forskningen og teoriutviklingen har pågått fram til i dag og har muligens inspirert andre til å teste og videreutvikle teorien. Bjørnebekk, Halvari og Thomassen er tre navn som er naturlig å nevne i denne sammenheng. Personlig synes jeg oppgaven har vært ekstra inspirerende å skrive når det har vært et såpass høyt antall norske artikler å studere i en internasjonal sammenheng. Jeg har vel og merke ikke nevnt all norsk forskning som er gjort innen mestringsmotivasjon og framtidsperspektiv, til det er oppgavens rammer for små og bidragene for mange. Jeg har derfor gjort et utvalg på et visst antall artikler og bøker som jeg mener belyser oppgavens problemstilling på en god måte.

1.4 Begrepsavklaring og avgrensning

Faglige begreper og definisjoner vil bli forklart fortløpende underveis. Oppgaven presenterer den klassiske tradisjonen innen mestringsmotivasjonsteorien og drøfter hovedsaklig framtidsperspektivet i lys av denne. Her er det naturlig å nevne McClelland og Atkinson siden deres bidrag har gitt andre forskere noe å bygge teorien videre på. Når det gjelder framtidsperspektivet anser jeg Raynor og Gjesme sine bidrag som de viktigste store teoriene. Forskningsresultater relateres hovedsakelig til skoleelever og studenter, men små ”avvik” kan forekomme der jeg synes forskning på andre objekter kan belyse oppgavens tema på en god måte. Dette kan for eksempel være innen arbeidslivet eller andre aldersgrupper i andre settinger enn selve skolesituasjonen.

1.5 Oppbygning og kapitteloversikt

I kapittel 2 gis en kort og generell innføring i temaet motivasjon, hva som ligger i begrepet og noen viktige teoretikere innen hovedtradisjonene. Kapittel 3 tar for seg McClelland og medarbeidernes pionerarbeid på 50-tallet med videreutviklingen av *mestringsmotivet* og

måling av dette. Kapittel 3 handler også om videreføringen av McClellands arbeider gjennom Atkinsons forskning og teoriutvikling. Kapittel 4 dreier seg om Roald Nygårds kritikk av Atkinsons teori og en alternativ tolkning til denne teorien. Kapittel 5 handler om måling av mestringsmotivene. Jeg vil også kort ta for meg noen av diskusjonene rundt bruk av de ulike tilnærmingene til å tappe motivene. Kapittel 6 handler om Framtidsperspektivet. Her vil Raynors instrumentelle teori og Gjesmes framtidssorienteringsteori stå sentralt. Dette begrunner jeg med at det er teorier som det har blitt gjort en god del forskning rundt, de er spesifikt relatert til mestringsmotivasjon, og de var tidlig ute med å grunnlegge teoriene. Halvaris forskning på fysiologiske prosesser knyttet til mestringsmotivasjon og Gjesmes teorier vil også få betydelig plass. Det begrunnes med at Halvaris resultater styrker generaliseringsverdien av resultatene fra Gjesme sine studier. Kapittel 6 vil avsluttes med forskjellige studier som er blitt gjort i forhold til framtidsperspektivet (FTP) og den mer generelle termen *Time Perspective* (TP). Vi skal også se på utviklingen av skalaer innen framtidsperspektivet som har blitt hyppig brukt for å finne ut om det finnes typiske trekk ved framtidssorienterte individer. Flere av skalaene er direkte inspirert av Gjesmes FTO skala. Kapittel 7 er oppgavens avsluttende kapittel hvor blant annet pedagogiske implikasjoner av teori og empiri diskuteres.

2 Motivasjon

I første halvdel av det tyvende århundre var *behaviorismen* den dominerende retningen innen amerikansk psykologi (McAdams 2006:73). Den klassiske behaviorismen prøvde å forklare menneskelig læring og atferd gjennom ytre miljøpåvirkning uten hensyn til menneskets indre behov. Skinner (1971:211) skriver at: *...a person does not act upon the world, the world acts upon him*. Antakelig strekker behaviorismens ideer seg tilbake til 1600-tallet og den britiske filosofen og empiristen John Locke (McAdams 2006). Han ble kjent for uttrykket *tabula rasa* som på norsk kan oversettes med *blank tavle*. I denne sammenhengen var det et uttrykk for at mennesket er født med blanke ark og at det kun er krefter i miljøet som former det.

Behavioristene hevdet at et menneskes atferd er styrt av reaksjoner de får fra deres omgivelser, og at det som *motiverer* mennesket er erfarte assosiasjoner mellom det å lære og opplevelse av behag og unngåelse av ubehag (ibid.). Nygård (2007:155) omtaler dette som en *hedonistisk* oppfatning av mennesket. Ideene om behag og ubehag strekker seg helt tilbake til antikken, og som vi skal se er dette også utgangspunktet da McClelland og medarbeiderne lanserte sin motivasjonsteori på starten av 50-tallet. I motsetning til behavioristene gikk ikke McClelland og medarbeiderne ut fra at det kun er ytre stimuli som danner premissene for menneskers handlinger. Behavioristene forholdt seg utelukkende til miljøets forming av mennesket og tok dermed ikke hensyn til at mennesket har et indre liv som er individuelt og komplekst. Siden miljøet er en ytre form for påvirkning vil handlinger som er resultat av en miljøpåvirkning kunne sies å være en ytre motivert handling og ikke en indre motivert handling.

Det finnes mange definisjoner på begrepet *motivasjon*, men i følge Ormrod (2009:452) kan man si at motivasjon er en indre tilstand som får oss til å handle, ”dytter” oss i spesielle retninger og gjør oss engasjert i visse aktiviteter. I følge Rheinberg (2010:330) var Woodworth (1918) muligens den første til å skille *indre* former for motivasjon fra *ytre* former for motivasjon, men hans nye begreper fikk liten oppmerksomhet. Når de så kom tilbake i forskningsmiljøene igjen var det med helt forskjellige spesifikasjoner enn det Woodworth la i begrepene. I dag går man blant annet ut fra at motivasjon manifesterer seg i målrettede handlinger (Bjørnebekk 2008a; Bjørnebekk & Diseth 2010), men også i annen mer automatisert atferd hvor flere ulike person- og miljøbetingelser i forkant har vært i samspill (Heckhausen (1967)).

I følge Boggiano & Pittman (2010) begynte forskere på 1950-tallet for alvor å undersøke hvorfor mennesker som har fått de kroppslige basis-behov dekket (mat, søvn osv.) likevel engasjerte seg i mål-orientert atferd. En retning innen forskningen foreslo at *nysgjerrighet*, var et ”indre behov” på lik linje med behovet for mat og søvn, mens andre la vekt på at mennesker også har et medfødt indre behov for å delta i sosial samhandling og til å ha kontroll over sine omgivelser (ibid.).

Innen motivasjonsteorien har det blitt skilt mellom mekaniske og organiske teorier (Deci & Ryan 1985). De mekaniske har sett på den menneskelige organisme som passiv mottaker dyttet rundt av fysiologiske og miljømessige stimuli. Dette er typiske kjennetegn på den behavioristiske tradisjonen som er nevnt over. De organiske teoriene har på den annen side sett på organismen som aktiv og med hensiktsmessig atferd. Den hevder at mennesket har indre behov og fysiologiske drifter der de indre behov genererer energi for at organismen skal handle på miljøet. At mennesket er kontinuerlig aktivt manifesterer seg tydelig hos små barn som utforsker omverdenen. Voksne kan også vise en entusiasme for aktiviteter som ikke åpenbart har noen annen belønning enn selve gleden og interessen over aktiviteten i seg selv (ibid.). Stroebe (2012:230) definerer *indre motivasjon* som prestasjoner som utføres kun for gledens skyld og at ytre belønning som for eksempel penger kan bidra til å redusere denne. Indre motivasjon (Deci & Ryan 1985) regnes for å være en sentral energikilde til organismens aktive natur og understreker med det at ikke all atferd er basert på fysiologiske drifter eller er et resultat av ytre kontroll. I følge Deci, Koestner og Ryan (1999) er miljørelatert støtte gitt på ”den riktige måten” bra for indre motivasjon. Deci og Ryan (1985) argumenterer for at noen sosiale betingelser og individuelle forskjeller støtter eller underminerer ulike aspekter av menneskelige funksjoner og velvære gjennom tilfredsstillelse av psykologiske behov. I deres teori vektlegges derfor en tro på at det eksisterer noen grunnleggende behov som bør tilfredsstilles av individets omgivelser for utvikling av positiv (indre) motivasjon. Behovene de opererer med er: a) *Autonomi*, som er karakterisert av en opplevelse av å kunne påvirke omgivelsene. b) *Tilhørighet*, som er karakterisert av en opplevelse av å være følelsesmessig knyttet til andre. c) *Kompetanse*, er karakterisert av en opplevelse av å være aktiv i interaksjon med sine omgivelser og til ha mulighet til å kunne bruke sin kapasitet. Denne teoritradisjonen kalles *selvbestemmelsesteori* og kan karakteriseres som en forgreining til den klassiske mestringsmotivasjonsteorien.

3 Klassisk mestringsmotivasjonsteori

På slutten av 1940-tallet og starten av 50-tallet var det noen forskere som jobbet videre med teorien om at mennesket hadde et behov for mestring. David McClelland og Atkinson sto først og fremst i bresjen for utviklingen av det man kaller *mestringsmotivasjonsteori*. De videreførte Murrays teori om behovet for mestring, *need Achievement*, og videreutviklet Murrays målingsmetode TAT (Thematic Apperception Test). Denne subjektive målingen står i skarp kontrast til behaviorismens stimulus-respons paradigme og etablerte dermed et tydelig veiskille innen atferdsforskningen.

Ormrod (2009:470) skriver at *n(need)Achievement* og *Achievement motivation* (mestringsmotivasjon) er synonyme begreper. De innebærer behovet for å prestere bra for prestasjonens egen skyld uten at man forbinder prestasjonen med ytre belønning. Mennesker som har stort behov for mestring er realistiske i sin utvelgelse av oppgaver til deres eget nivå og de har god utholdenhet i oppgaver de finner utfordrende. Dersom målet er nådd settes nye mål istedenfor å hvile på sine laubær. Kortsiktig belønning avvises til fordel for oppnåelse av en større belønning lengre fram i tid. Vi ser her et tydelig eksempel på at behovet for mestring inkluderer framtidsaspektet gjennom målsetting og langsiktig belønning.

I følge Rheinberg & Vollmeyer (2012:59) må en forklaring av mestringsmotivasjon inneholde både person- og miljøbetingelser. Dette synet kommer også frem hos Heckhausen & Heckhausen (2010:3) når de sier at: *An individual's motivation to aspire a certain goal is influenced by person factors and by situation factors, including the anticipated outcomes of actions and their consequences*. I tillegg vektlegges antesiperte resultater av handlinger og handlingenes konsekvenser, et område hvor Heinz Heckhausen har vært en av de ledende forskerne.

Lewins (1936) likning $B = f(P \times E)$ der atferd (B) antas å være en funksjon av personbetingelser (P) og miljøets umiddelbare psykologiske betingelser (E), regnes også for å være en forløper til en ny æra innen atferdsforskningen (Atkinson & Birch 1978:221). Lewin var muligens den aller første til å foreslå en interaksjon mellom person og situasjon (miljø). I følge Heckhausen (2010:22) var imidlertid hans forskning i større grad preget av at han undersøkte hva slags utfall endringer i omgivelsene til personene førte til enn hva forskjeller i

personlighetstrekk forklarte. Lewins personlighetsforskning ble en viktig inspirasjonskilde for både Murray, Vroom og Atkinsons motivasjonsforskning. Murray var tidlig ute med å definere begrepet *behov* og skilte mellom 35 forskjellige som han mente var knyttet til situasjonsbestemte insentiver (Murray 1938 I: Heckhausen 2010:23). Han forsøkte også å måle individuelle forskjeller i motiver (TAT) og hans arbeider regnes for å være et viktig grunnlag for McClelland og Atkinsons gjennombrudd tidlig på 50-tallet. Det besto hovedsakelig av å definere mestringsmotivasjon og videreutvikle Murrays projektive metode, *Thematic Apperception Test (TAT)* for måling av mestringsmotivet.

Som vi skal se i Atkinsons modell er begrepene *motiv*, *subjektiv sannsynlighet for å lykkes* og *insentiv* det mest fundamentale i teorien. En av Lewins elever, Fritz Hoppe, forsøkte allerede i publikasjonen *Untersuchungen zur handlungs- und Affektpsychologie*, å identifisere faktorer som bestemmer hvordan et gitt prestasjonsnivå for noen oppfattes som en suksess, mens det for andre oppfattes som å mislykkes (Hoppe 1930 I: Beckmann & Heckhausen 2010:125). Hoppe argumenterte for at oppfattelsen av suksess og feil ikke bare kunne bestemmes objektivt, men også måtte fastsettes ut fra personens subjektive *aspirasjonsnivå*. Heckhausen (1955) definerer aspirasjonsnivå som: *...the level of performance that will be acceptable to an individual's self image*. Som vi skal se utgjør aspirasjonsnivået en svært viktig komponent i Atkinson-modellen gjennom den subjektive sannsynligheten for å lykkes.

Man kan si at McClelland og hans medarbeidere brakte det indre perspektivet videre i motivasjonsforskningen. Heckhausen (1967:67) skriver at *mestringsmotivasjon* er direkte rettet mot spesifikke handlingsresultat som individet selv vurderer at de kan oppnå ved hjelp av egen innsats. Han mener videre at mestringsrelaterte aktiviteter drives med for aktivitetens egen skyld. En slik formulering korresponderer med teorien om indre motivasjon og selvbestemmelse jfr. Deci og Ryan (1985).

I Scheffer & Heckhausen (2010:54) hevdes det at mestringsmotivert atferd i korthet kan sies å være prestering eller fullbyrding av utfordringer. I Heckhausen (1974) er fem ulike kjennetegn til mestringsmotivert atferd satt opp: 1) Handlingen må føre til et konkret resultat. 2) Resultatet må kunne måles kvalitativt og kvantitativt. 3) Oppgaven må verken være for enkel eller for vanskelig, dvs. at det skal være en reell sjanse for både suksess og nederlag. Punkt tre innebærer derfor også at oppgaven krever en viss anstrengelse og en viss tid. 4) Handlingens resultat må bli målt opp mot en viss standardnorm. Dette innebærer

sammenligning bygd på et visst vurderingsgrunnlag. 5) Handlingen må ha vært ønsket av aktøren og resultatet må være fullbyrdet av samme aktør.

Mange forskere har befattet seg med begrepet *mestringsmotivasjon*, men det er arbeidene til McClelland og Atkinson som kanskje har hatt størst betydning for videreutviklingen av teorien. Jeg har derfor valgt å presentere hovedtrekkene i arbeidene til de to.

3.1 McClellands affektive motivasjonsteori

Som nevnt over fattet McClelland og medarbeiderne hans interesse for pionerarbeidet til Henry Murray som lanserte teorien om at mennesket måtte ha et behov for å mestre, *n(need)Achievement*. Murray utarbeidet også et måleinstrument TAT (Thematic Apperception Test) slik at *nAchievement* kunne måles empirisk. *nAchievement* var et helhetlig motivasjonsbegrep som ved hjelp av TAT ga en samlet motivasjonsskåre. Man kan si at dette var starten på en svært virksom periode med teoriutvikling og innsamling av empiriske data med McClelland og medarbeiderne i spissen. Atkinson videreutviklet forskningen rundt begrepet *mestringsmotivasjon* og lanserte senere en teori hvor *nAchievement* ble delt opp i en rekke faktorer. Mye av forskningen som er gjort på *framtidsperspektivet* har også sin opprinnelse i denne teorien. La oss først se hva som var nytenkningen innenfor det som ofte kalles den klassiske mestringsmotivasjonsteorien.

3.1.1 Affekt og mestringsmotiv

McClelland, Atkinson, Clark og Lowell (1953:78) hevdet at Murrays mestringsmotiv, *need for (n)Achievement*, er et universelt motiv. Motivene må i følge forfatterne defineres ut fra hvilke forventninger som er involvert. Gjennom et mangfold av mestringsserfaringer og problemløsningssituasjoner vil man knytte seg forventninger til bestemte situasjoner man har erfart tidligere. Å lære seg nye ferdigheter og kunnskaper handler til syvende og sist om mestring og hvordan man selv vurderer hva man har gjort i forhold til en form for standard. I følge McClelland og medarbeiderne (1953:79) er et kjennetegn på at det foreligger et

mestringsmotiv at det kan bekreftes affekt i forbindelse med vurdert prestasjon. Det betyr at affekt knyttes til en evaluert og utført prestasjon. Dette skjer fordi et menneske tidlig begynner å se sin mestringsatferd i lys av hvordan det tror at nivået *burde* være, eller ...*in terms of standards of excellence* (ibid. s.78). Vi skal straks se nærmere på hvordan affekt spiller en viktig rolle for utviklingen av mestringsmotiv.

Til forskjell fra eldre motivasjonsteorier som for eksempel *drift-teoriene* så mente McClelland og medarbeiderne (1953) at alle motiver er lærte. De mente dessuten at mennesket er kontinuerlig aktivt. Denne påstanden leder til spørsmålet hvorfor mennesket skifter fra en aktivitet til en annen. Dette var noe som også opptok Atkinson i årene som fulgte. McClelland mente også at for eksempel sult-motivet er et lært motiv, men at behovet som ligger til grunn for sult-motivet er biologisk gitt (Rand 1991:13). Et viktig poeng er altså at mestringsmotivet er et lært motiv. Atkinson (1957:359) skriver at skåre-verdier på *nAchievement*-tester indikerer individuelle forskjeller i styrken på mestringsmotivet og at dette motivet er, ...*conceived as a relatively stable disposition to strive for achievement or success*.

Siden McClelland lanserte sin teori som den *affektive vekningsmodellen*, vil følelser være et sentralt punkt. Affektene oppfattes i motsetning til motivene som medfødte og danner grunnlaget for læring og utviklingen av motiver. McClelland (1953:75) beskriver et motiv som: *A motive is the learned result of pairing cues with affect or the conditions which produced affect*. Rand (1991:14) illustrerer dette på følgende måte: Barnet er kontinuerlig aktivt på et eller annet vis, og ofte dukker de samme handlingene opp igjen på nytt. Handlingene kan innebære behag og ubehag, dermed knyttes handling og affekt til hverandre og barnet får et grunnlag for å kunne utvikle læring av forventninger om hva som kommer til å skje. Om affekten ledsager handlingen eller er en konsekvens av den spiller liten rolle, poenget er at affekter forbindes med behag eller ubehag og danner grunnlaget for et motiv. Kognitiv forståelse og viten om hva som leder til hva er ikke tilstrekkelige forutsetninger for motivene, affektene må altså være med. Affektene kan variere i styrke og deles inn i positive og negative verdier. Hvis man holder hånden foran en flamme vil den ved passende avstand og dermed moderat stimulering oppleves behagelig varm og gi en positiv affekt. Holdes den for nært vil stimuleringen bli for sterk og barnet opplever en negativ affekt. Barnet danner på denne måten et grunnlag for å kunne resonnerer seg fram til følgende: Neste gang barnet ser en flamme kan det oppleve behag ved moderat avstand eller smerte ved for nær avstand (ibid.).

McClelland (1953:79) bruker begrepene *appetitter* og *engstelser* for å beskrive hovedgruppene av motiver som tilsvarer de to affektene *behag* og *ubehag*. Man får da et appetitt/tilnærmings-motiv og et engstelses/unngåelses-motiv. Dette leder til to typer motivasjonsatferd, *tilnærmingsatferd* og *unngåelsesatferd*. Appetittmotivet vekkes når personen forventer at en positiv forandring i den affektive situasjonen vil oppstå. Engstelsesmotivet vekkes når en forventning om ubehag eller smerte vil inntre og personen ønsker og unngå denne. Motivstyrken antas å være relativt stabil i voksenalder og utvikles gjennom læring i tidlige barneår (Rand 1991:16). Det som er lært tidlig, er lært under læringsbetingelser preget av høy grad av uregelmessighet, forandring og inkonsistens. Spesielt før barnet har begynt å tenke ved hjelp av språk vil det som læres være vanskelig å ekstingvere (McClelland m.fl. 1953). Vår svake evne til å huske tidlige erfaringer er forårsaket av at hippocampus ikke er fullt ut moden til å forme deklarativer eller bevisste minner fra andre eller tredje leveår. Tidlige minner er derfor emosjonelle minner (Jacobs & Nadel 1985). I følge McClelland og medarbeiderne vet man som nevnt over at det foreligger et mestringsmotiv når det kan konstateres affekt knyttet til vurdert prestasjon. Mestringsmotivet kjennetegnes også av at det foreligger en forventning om en framtidig prestasjon, en prestasjon som vurderes av en selv på grunn av bevisstheten om en eller annen prestasjonsstandard. Individet vil på denne måten foreta en kvalitativ vurdering av egen situasjon og i tillegg vil det knytte seg affekter til denne vurderingen. McClelland (1987:228) legger også sin teori nært opp til begrepet *indre motivasjon* når han sier: *What should be involved in the achievement motive is doing something better for its own sake, for the intrinsic satisfaction of doing something better.*

For å oppsummere den affektive vekningsmodellen kan man si at McClelland og medarbeiderne for det første antok at mennesket er kontinuerlig aktivt. For det andre antok de at alle motiver er lærte og forholdsvis stabile personlighetstrekk. For det tredje mente de at affekter/følelser er medfødte. I følge Rand (1991:18) intensiveres motivet i takt med styrken på de affektive utslagene. I følge McClelland og medarbeiderne sin teori kan affektene variere mellom behag og ubehag og danner grunnlaget for to typer motiver, appetitter og engstelser. De er knyttet til to typer atferd, tilnærming og unngåelse.

3.2 Atkinsons episodiske motivasjonsmodell

Som vi har sett av McClellands affektive vekningsmodell blir hans motivasjonsbegrep sett på som et enhetlig begrep som tar for seg tilnærming og unngåelse i motivasjonen. Atkinson ønsket å videreutvikle motivasjonsbegrepet ved å splitte det opp i *motiv* (M), *forventning* (P) og *insentiv* (I). I følge Feather (1966:35) kan man si at Atkinsons teori er en videreføring av Lewins valens-aspirasjonsteori der komponentene *valens* og *sannsynlighet* (for suksess eller feil) inngår. I Atkinsons modell utgjør faktorene grunnlaget for hvordan man motiveres av en utfordring eller imøtegår et problem. I følge Rand (1991) tilsvarer Lewins *valens*-begrep Atkinsons *insentiv*-begrep i tillegg til at Lewin inkluderer motivet i valens-begrepet.

Vi skal se nærmere på hva Atkinson legger i sine faktorer og hvordan modellen prøver å predikere hvorfor enkelte oppsøker en oppgave som gir mulighet til å vurdere egen prestasjon eller at andre gjør det, og hvorfor noen reagerer med unngåelse. Han mener at menneskets *tendens til å søke suksess* (T_s) i kombinasjon med *menneskets tendens til å unngå å mislykkes* (T_f) utgjør *resultantmotivasjon* (T_r), det vil si den vekkede tilstand, *mestringsmotivasjonen*, hos individet. I en av sine første artikler om mestringsmotivasjon forsøker Atkinson (1957:360) å vise hvordan individuelle forskjeller i styrken på mestringsrelaterte motiv påvirker atferd når mestrings situasjonene virker konkurrerende på hverandre. Situasjoner der man står overfor muligheten til å velge både oppgave og vanskegrad vil kunne illustrere dette i praksis. En viktig forutsetning for hans modell er at oppgavene som skal betraktes er av samme type. Fordelen er at det øker sjansen for å kunne predikere atferden for det bestemte motivet, mens ulempen er at den fjerner seg noe fra virkelighetens mangfoldighet.

Atkinson (1957:360) skriver at et motiv er: *...a disposition to strive for a certain kind of satisfaction, as a capacity of satisfaction in the attainment of a certain class of incentives*. Motivene regnes som latente disposisjoner inntil situasjonsbetingelser vekker dem. Hvilken handling som blir utført ”i et sett av alternativer” blir den handling som har den høyeste positive resultantmotivasjonen (Atkinson 1966:13). Vi skal nå se nærmere på Atkinsons faktorer i hans episodiske motivasjonsteori.

3.2.1 Tendensen til å søke suksess (Ts)

Atkinson (1974a) antar at styrken av tendensen til å søke suksess (Ts) i en oppgave er uttrykt som interesse og prestasjon hos individet. Han mener at dette kan uttrykkes som en funksjon bestående av tre variabler: 1) Motivet for å søke suksess (Ms), også kalt *tilnærmingsmotivet*, som blir betraktet som et relativt stabilt personlighetstrekk. Det antas utviklingen av motiv er et resultat av erfaringer spesielt fra tidlig barndom jfr. McClelland og medarbeiderne (1953). En logisk konsekvens vil derfor kunne være at styrken på motivet varierer mellom individer og gjenspeiler de ulike erfaringene hvert enkelt individ har fra barndommen (ibid.) Den andre faktoren (Atkinson 1974a) er den subjektive sannsynlighet for å oppnå suksess (Ps) på oppgaven eller utfordringen som står foran individet. Den tredje faktoren er insentivverdien (Is), det vil si den relative tiltrekning av suksess den spesifikke oppgaven har på individet i en spesifikk situasjon. Den subjektive sannsynligheten for å oppnå suksess og insentivverdien regnes for å være effekter av umiddelbare situasjons- eller miljøbetingelser (ibid.). Ps kan være alt fra veldig svak til veldig sterk og tallfestes mellom 0.00 og 1.00 (Atkinson & Birch 1978:93). Skal man være helt korrekt kan ikke Ps alene være 1.00, på grunn av faktoren Pf, den subjektive sannsynligheten for å mislykkes på oppgaven. Er Ps svært høy må Pf være svært lav. Kun $Ps + Pf = 1.00$. Uansett hvor sikker man er på å greie en oppgave så vil det rent teoretisk være en viss mulighet for at man likevel kan feile. Man kan med andre ord aldri være 100% sikker på verken å lykkes eller feile. Er individet nesten helt sikker på suksess i en oppgave, det vil si at den subjektive sannsynlighet for å lykkes (Ps) er veldig høy, settes gjerne verdien til 0.90 og er den veldig svak kan den f.eks. settes til 0.10. Er man usikker på utfallet er verdien ca. 0.50 (ibid.). Insentivverdien (Is) baseres også på Lewins antakelser om at oppgavens attraktivitet (valens hos Lewin og insentivverdi hos Atkinson) øker med oppgavens vanskelighetsgrad (Atkinson 1974a:14). Dette bringer Atkinson videre ved å postulere et forhold mellom insentivverdien av suksess (Is) og styrken av sannsynligheten for å oppnå suksess (Ps), og vi får:

$$Is = 1 - Ps$$

Atkinson & Birch (1978:94) ser for seg at dersom en person anser en oppgave som svært enkel vil samme person også anse sannsynligheten (Ps) for å greie oppgaven som svært stor. Forholdet blir i følge Atkinson omvendt proporsjonalt. Dette gir en liten insentivverdi (Is)

fordi man går ut fra at det å greie en svært lett oppgave vil gi mindre tilfredsstillelse enn å greie en svært vanskelig oppgave. En oppgave som subjektivt blir ansett som svært lett kan man for eksempel oppføre med $P_s = 0.90$. Setter man inn i formelen ser vi raskt at det gir en insentivverdi $I_s = 0.10$. De tre faktorene nevnt over gir da tendensen til å søke suksess (T_s):

$$T_s = M_s \times P_s \times I_s$$

Den teoretiske implikasjonen av $T_s = M_s \times P_s \times I_s$ og $I_s = 1 - P_s$, ser vi av Tabell 1. Den viser hvordan Atkinson forestiller seg beregning av tendensen til å søke suksess (T_s) basert motivet for å søke suksess (M_s), insentivverdien (I_s) og den subjektive sannsynligheten for å lykkes (P_s) på oppgaver hos to individer med svakt og forholdsvis sterkt tilnærmingsmotiv (M_s). Et interessant trekk ved tabellen er at uansett sterkt eller svakt tilnærmingsmotiv (M_s) så gir en P_s -verdi på 0.50, det vil si at man subjektivt anser sannsynligheten for å greie oppgaven for å være 0.50, den høyeste tendensen til å søke suksess (T_s). Produktet av $M_s \times P_s \times I_s$ er altså størst når $P_s = 0.50$. Dette innebærer at dersom vi har flere ulike personer med ulik styrke på M_s men lik P_s -verdi, vil den med høyest M_s -verdi få den høyeste tendensen til å søke suksess (T_s). I praksis vil vedkommende få høyest motivasjon fordi usikkerheten rundt utfallet er størst ved $P_s = 0.50$.

Tabell 1. Tendensen til å søke suksess (T_s) under ulike kombinasjoner av motiv for å søke suksess (M_s), subjektiv sannsynlighet for suksess (P_s) og insentivverdi av å oppnå suksess (I_s) (Atkinson & Birch 1978:95).

Task	P_s	I_{n_s}	When $M_s = 1$	When $M_s = 8$
A	.90	.10	.09	.72
B	.70	.30	.21	1.68
C	.50	.50	.25	2.00
D	.30	.70	.21	1.68
E	.10	.90	.09	.72

Dersom man sammenligner de to hypotetiske tilfellene med svakt vs. sterkt motiv for å søke suksess, så er T_s -verdien i de to kolonnene lengst til høyre mye større for den med $M_s = 8$ enn for den med $M_s = 1$. Tendensen til å søke suksess (T_s) får høyest verdi når sannsynligheten for å lykkes (P_s) = 0.50: Av tabellen ser vi at motivet for å søke suksess (M_s) = 8 gir en tendens til å søke suksess (T_s) = 2.00. Motivet for å søke suksess (M_s) = 1 gir en tendens til å søke suksess (T_s) = 0.25. I følge Atkinson & O'Connor (1966:329) er de tre viktigste

premissene for å kunne måle individuelle forskjeller i motivstyrke at oppgavene må være middels vanskelige, vanskegraden må holdes konstant og at forskjellen i styrken på motivet for å søke suksess (Ms) er forholdsvis stor. Dette vil også være tilfellet for unngåelsesmotivet (Mf). Dette innebærer at personen med høyest styrke på motivet for å søke suksess finner den middels vanskelige oppgaven mer interessant å ta fatt på enn de andre oppgavene og at personen med høyest unngåelsesmotiv frykter den middels vanskelige oppgaven mer enn personen med en langt lavere Mf-styrke.

3.2.2 Tendensen til å unngå nederlag (T-f)

Det som for enkelte kan virke som en mulighet for å kunne prestere eller mestre, kan for andre virke som en trussel (Atkinson 1974a:16). Tendensen til å unngå nederlag (T-f), også betegnet med T(f), blir assosiert med angst og er en like viktig og fundamental faktor i mestringsmotivasjonen som tendensen til å søke suksess eller mestring. Tendensen til å unngå nederlag (T-f) er en negativ verdi og blir sett på som en hemmende faktor som oppjonerer mot mestringsrelatert atferd. Den blir i likhet med tendensen til å søke suksess også betraktet som en multiplikativ funksjon av motiv, forventning og insentiv (ibid). Motivet for å unngå nederlag (Mf), også kalt *unngåelsesmotivet*, regnes for å være et angstfremkallende motiv (Atkinson & Birch 1978:96). Dersom en person med sterk grad av motivet for å unngå nederlag (Mf) er inneforstått med at vedkommende blir evaluert og i tillegg anser utfallet av en oppgave for å være usikkert, vil dette resultere i en tendens til å unngå nederlag på oppgaven. Av tabell 2 som vi skal se nærmere på under ser vi at det må være oppgaver av middels vanskegrad, det vil si når det er 50/50-sjanse for å greie en oppgave at tendensen til å unngå å nederlag er høyest. Oppgaver som blir ansett som middels vanskelige blir av denne gruppen sett på som den minst attraktive å prøve seg på. Vi får:

$$Tf = Mf \times Pf \times If$$

Tabell 2 tilsvarer tabell 1 bortsett fra at tabell 2 har negativt fortegn. Når det gjelder den negative insentivverdien (If) så går man ut fra at jo enklere en oppgave blir ansett for å være, desto større blir den negative insentivverdien ved å feile. Det er logisk fordi en svært

vanskelig oppgave ikke er noe man behøver å skamme seg over dersom man ikke skulle greie den. Forholdet mellom insentivverdien og subjektive sannsynligheten for å mislykkes blir da:

$$I_f = -P_s$$

Dersom sannsynligheten for å greie lykkes på en oppgave ansees for å være 0.90 så vil den negative insentivverdien (I_f) av å mislykkes bli -0.90. Atkinson (1974a:17) mener at tendensen til å unngå nederlag (T_f) som skaper prestasjons- og mestringshemninger blir sterkest vekket når sannsynligheten for å feile er midt i mellom høy og lav, altså $P_f = 0.50$. Oppgaven eller aktiviteten representerer da en reell utfordring (Atkinson & Birch 1978).

Tabell 2. Tendens til å unngå nederlag (T_f) under ulike kombinasjoner av motivet for å unngå nederlag (M_f), subjektiv sannsynlighet for å feile (P_f) og den negative av å mislykkes (I_f) (Atkinson & Birch 1978:97).

Task	P_f	I_{nf}	When	When
			$M_F = 1$	$M_F = 8$
A	.10	-.90	-.09	-.72
B	.30	-.70	-.21	-1.68
C	.50	-.50	-.25	-2.00
D	.70	-.30	-.21	-1.68
E	.90	-.10	-.09	-.72

I situasjoner der en person med en tendens til å unngå nederlag (T_f) som er sterkere enn tendensen til å søke suksess (T_s) kan velge mellom ulik vanskegrad i oppgavene, vil personen i følge Atkinson (1957:364) enten velge en svært lett oppgave hvor sannsynligheten for å lykkes er stor og sannsynligheten for å mislykkes er liten, eller en svært vanskelig oppgave der et negativt utfall ikke gir noen nederlagsfølelse. Atkinson (1974a:18) setter som nevnt $P_s + P_f = 1.00$. Han går også ut fra at tendensen til å unngå nederlag (T_f) øker når motivet for å unngå nederlag (M_f) øker. Siden en oppgave som blir ansett for å være middels vanskelig resulterer i den sterkeste vekkingen blir det også antatt at det da blir enklest å studere individuelle forskjeller i angstdisposisjoner. Atkinson regner med at alle mennesker er bærere av både motivet for å søke suksess (M_s) og motivet for å unngå nederlag (M_f). Alle har en viss kapasitet for mestring, men også angst for å mislykkes. Begge deler kommer frem i enhver situasjon hvor det blir klart for individet at dets prestasjon vil bli vurdert opp mot en viss standard og det er dette som defineres som en *mestringssituasjon*. Aktivisering av det ene

motivet bidrar til at en ønsker å gå løs på oppgaven, mens det andre bidrar til at man ønsker å unngå oppgaven. Atkinson kaller dette en tilnærmings – unngåelseskonflikt mellom den stimulerende og hemmende tendens og bygger dermed videre på McClelland. Differansen mellom de to tendensene avgjør hvilken resultantmotivasjon personen får.

3.2.3 Resultantmotivasjonen (Tr)

Hvis man legger sammen tendensen for å søke suksess (Ts) med tendensen for å unngå nederlag (T-f) vil man i følge Atkinson (1978:16) få differansen mellom tendensen til å søke suksess (Ts) og tendensen til å unngå nederlag (Ts – Tf). Resultantmotivasjonen (Tr), den vekke tilstand av alle seks faktorene nevnt over. I følge Rand (1991:22) får vi:

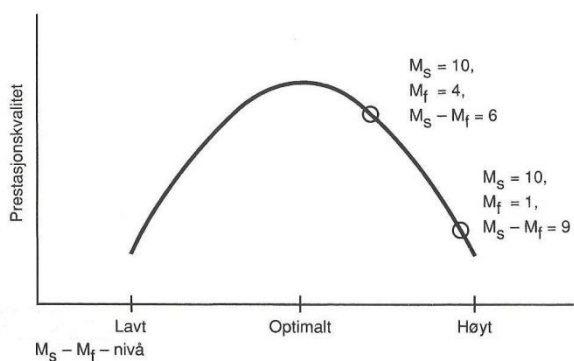
$Tr = (Ms \times Ps \times Is) - (Mf \times Pf \times If)$. Dette kan forkortes til:

$$Tr = (Ms - Mf) (Ps (1 - Ps))$$

Dette er altså den vekke handlingstendensen eller selve *mestringsmotivasjonen*. Bortsett fra motivstyrken viser dette uttrykket at den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) faktisk bestemmer alt i modellen. Atkinson mener at dette er mulig dersom man kun forholder seg til en eneste dimensjon ved insentivet, den som har med mestring å gjøre. Den gir økt tilfredshet jo vanskeligere oppgave personen greier. På den annen side vil det bli økende nederlagsfølelse jo lettere oppgave personen mislykkes på. Den sterke verdien av Ts og Tf avgjør om personen ønsker å tilnærme seg oppgaven eller ønsker å unngå den. I resten av oppgaven vil en person som antas å skåre høyere på motivet for å søke suksess (Ms) enn på motivet for å unngå nederlag (Mf) ($Ms > Mf$) betegnes som *tilnærmingsorientert* (*approach-oriented*). For det motsatte tilfellet ($Ms < Mf$) vil personen betegnes som *unngåelsesorientert* (*avoidance-oriented*). Dette er vanlige betegnelser i forskningslitteraturen.

3.2.3 Forholdet mellom prestasjon og motivasjon

Atkinson (1957) hevdet i tidlige forsøk at forholdet mellom prestasjon og motivasjon kunne uttrykkes som en positiv lineær funksjon, men dette var kun gjeldende for situasjoner der mestringsmotivet alene var vekket. Dette lar seg muligens gjennomføre i et laboratorieforsøk, men i det virkelige livet blir det mer usikkert hvilke faktorer som ligger til grunn for en prestasjon. Det er naturlig å gå ut fra at det vanligvis er flere enn et motiv. Atkinson og Reitman (1956:366) fant at der motivet for tilhørighet ble vekket sammen med tilnærmingsmotivet (M_s) var det ingen lineær sammenheng mellom mestringsmotiv og prestasjon. De med lav skåre på tilnærmingsmotivet, men med et sterkt vekket motiv for tilhørighet fikk bedre resultater enn de som skåret høyt på tilnærmingsmotivet og i tillegg hadde et sterkt vekket motiv for tilhørighet. En undersøkelse av Smith (1966) gir støtte til dette resultatet. Han fant også en positiv sammenheng mellom tilnærmingsmotivet og skåre på matematikkprøve når dette motivet var vekket alene, men når en situasjon vekket flere motiver (som for eksempel motivet for tilhørighet) ble sammenhengen mer uklar. Flere til dels motstridende funn med den opprinnelige teorien gjorde at Atkinson og O'Connor (1966) lanserte en ny teori. Den nye teorien tok utgangspunkt i Yerkes-Dodsons Lov fra 1908 som viser en omvendt u-formet lineær funksjon for forholdet mellom stimulering og prestasjon. Atkinson og O'Connor byttet ut stimulering med motivasjon slik at den omvendte u-formede funksjonen viste forholdet mellom motivasjon og prestasjonens kvalitet.

Figur 1. Økt prestasjonskvalitet for to personer med samme M_s -, men ulik M_f -styrke, forutsatt et optimalt motivasjonsnivå og at motivet for å unngå nederlag (M_f) er en fradragspost (Rand 1991:64).

Man ser av figur 1 at for høy motivasjon gir lav score på prestasjonsaksen, men at det er et motivasjonsnivå som regnes som optimalt. Det er kun motivasjonens kvalitet som inkluderes i den reviderte teorien. Det kan for eksempel være antall riktige løsninger på en test. I følge Rand (1991:65) hevdet Atkinson også at unngåelsesmotivet (Mf) er en tom variabel og dermed en fradragspost. Figur 1 viser dette ved at lik styrke på tilnærmingsmotivet (Ms) over det optimale motivasjonsnivået hos to personer, men ulik styrke på unngåelsesmotivet (Mf) gir høyest prestasjonskvalitet hos den med høyest styrke på unngåelsesmotivet. Roald Nygård har kritisert løsningen til Atkinson, men også kommet med alternative måter å belyse problemstillingen på. Vi skal derfor se nærmere på hans velbegrunnede kritikk og hvorfor Atkinsons nye funksjon muligens er en dårlig løsning på problemet med de overraskende resultatene.

4 Roald Nygårds videreutvikling av Atkinson-modellen

Atkinsons teori ble starten på en ny æra innen forskning og teoriutvikling. Teorien ble raskt anerkjent, men det var også en del spørsmålstegn knyttet til noen av hans antakelser. Roald Nygård er en av de som har videreutviklet Atkinsons teori. Den tas med her fordi det er en grundig og gjennomarbeidet kritikk. Nygård (1977:106) kritiserer blant annet måten Yerkes and Dodsons Lov er blitt brukt på. Som nevnt over ble det foreslått at forholdet mellom motivasjon og prestasjon var et omvendt kurvlineært forhold. Yerkes & Dodson undersøkte sammenhengen mellom stimuleringens intensitet og prestasjon, ikke motivasjon og prestasjon. Yerkes & Dodson antar at det for hver oppgave finnes et optimalt stimuleringsnivå, men dersom stimuleringsintensiteten går under eller over dette nivået vil motivasjonen synke. Skulle man anvendt loven slik den er formulert mener Nygård at det nærmest er som en selvfølgelighet å regne at motivasjonen avtar når stimuleringsintensiteten har passert et visst nivå. Slik Yerkes & Dodson bruker begrepene motivasjon og stimuleringsintensitet mener Nygård at det ikke er sammenfallende med Atkinsons motivasjonsbegrep der motivasjon blir ansett som et individs tendens til å engasjere seg i en aktivitet (Ts) eller å unngå den (Tf). Spence & Spence (1966 I: Nygård 1977:106) mener at den omvendte u-kurven bare er en av mange mulige forklaringer på Atkinsons uventede funn. At kurvlinearitetsprinsippet blir brukt en gang til og uten å være bekreftet empirisk er ingen lovende utvidelse av mestringsmotivasjonsteorien i følge Nygård. En serie eksperimenter av Spence og kolleger (1956 I: Nygård 1977:105) viste at angst kan fremme prestasjoner når oppgaver er enkle å løse, men hemmer prestasjoner på forholdsvis vanskelige oppgaver.

Nygård (1977:106) mener derfor at Atkinsons nye hypoteser ikke virker lovende for utvidelsen av mestringsmotivasjonsteorien og antyder at det er feil å innføre et kurvlinearitetsprinsipp også for dette forholdet. I Atkinson & Birch (1978:150) står det følgende: *It encourages hope of solving the problem in term of evidence based of human subjects instead of being limited to data obtained from severely shocked, or nearly starved, or half-drowned air gasping animals.* Sett i lys av dette sitatet er det kanskje ikke så rart at Nygård reagerer kraftig på at Atkinson benyttet seg av en stimulus-motivasjonsmodell hvor forsøksdyrene ble utsatt for tortur. Det virker ulogisk å bytte ut stimulering med motivasjon og ellers bruke nøyaktig den samme modellen. Atkinson mener også selv at det ikke har blitt utført nok grunnforskning eller utviklet gode nok diagnostiske tester for å kunne få en

definitiv løsning på problemene (Atkinson & Birch:150). Nygård (1977:104) sier at eksperimenter der forsøkspersoner med et svakt motiv for å søke suksess presterer bedre enn de med et sterkt motiv må forklares ved at det også finnes andre karakteristikk ved eksperimentet som påvirker deltakerne. Nygård mener at hvis det er slik at man alltid må ta høyde for andre motivkarakteristikk enn det som skal måles så har mestringsmotivasjonsforskningen et alvorlig problem.

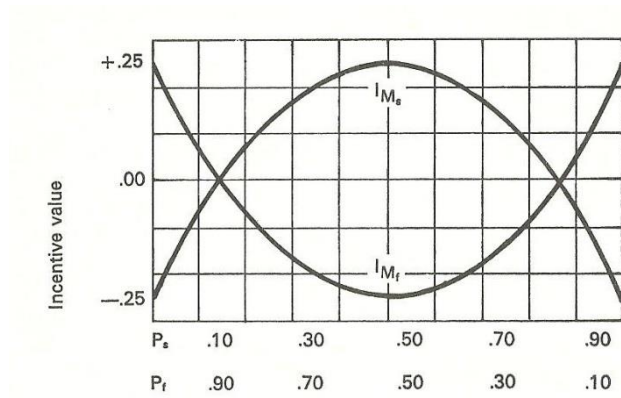
4.1 Nygårds modifikasjoner av Atkinson-teorien

På bakgrunn av Atkinsons modell og innføring av kurvlinearitetsprinsippet på forholdet mellom motivasjon og prestasjon har Nygård (1977:108) kommet med sine egne modifikasjoner til mestringsmotivasjonsteorien:

- a) Det er positive affekter knyttet til situasjoner som gir en moderat grad av stimulering.
- b) Det er negative affekter knyttet til situasjoner som gir enten veldig høy eller veldig lav stimulering.
- c) Den sterkeste stimuleringen gis i situasjoner der sannsynligheten for suksess eller nederlag er omtrent 0.50 og den svakeste stimuleringen gis når sannsynligheten for suksess eller nederlag går mot 1.00 eller 0.00.

I forhold til tilnærmingsorienterte går Atkinson ut fra at de opplever positive affekter i forhold til mestringssituasjoner, det vil si at $P_s = 0.50$ og at $T_s = M_s \times P_s \times I_s$. Unngåelsesorienterte ansees for å oppleve negative affekter i mestringssituasjoner fordi $T_f = M_f \times P_f \times I_f$ gir en negativ motivasjon. Som vi har sett tidligere vil ingen tilnærmingsorienterte oppleve en negativ insentivverdi i forhold til mestringsoppgaver som utføres av denne gruppen og unngåelsesorienterte vil ikke oppleve en positiv insentivverdi i mestringssituasjoner. I følge Atkinsons formel ($I_s = 1 - P_s$) er ikke dette mulig siden P_s strekker seg mellom 0.00 og 1.00. I tillegg vil en P_s -verdi mot 0.00 eller 1.00, ha liten eller ingen innflytelse på atferden siden motivasjonen går mot 0.00, for begge motiv-gruppene. Nygård er enig med Atkinson når det gjelder $P_s = 0.50$ og motivasjonsstyrke, men ser annerledes på saken når P_s går mot 0.00 eller 1.00. Han mener imidlertid at tilnærmingsorienterte vil oppleve negative affekter når P_s enten er veldig høy eller lav, men i likhet med Atkinson vil den høyeste insentivverdien (I_s) for

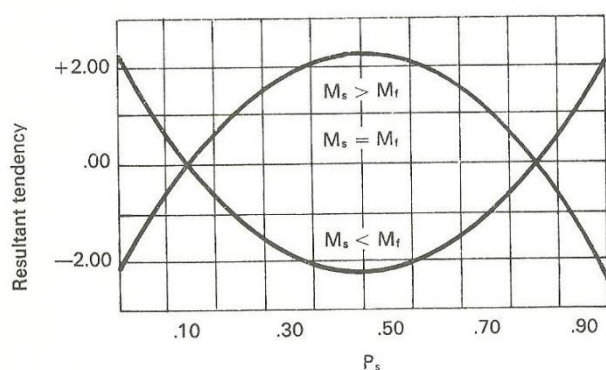
tilnærmingsorienterte oppnås når $P_s = 0.50$, altså punkt a) og første del av punkt c). Figur 2 viser hvordan insentivverdiene (I_s) og (I_f) kan illustreres som en funksjon av sannsynligheten for suksess eller feil, P_s og P_f for tilnærmings- og unngåelsesorienterte.

Figur 2. Insentivverdiene (I_s) og (I_f) som en funksjon av ulike verdier av P_s og P_f (Nygård 1977:111).

Som vi ser av den U-formede funksjonen vil det være mulig å oppleve positive affekter for unngåelsesorienterte ved svært høy eller lav sannsynlighet for nederlag (P_f). I følge Atkinsons modell ville personens resultantomotivasjon gått i null, men Nygårds modell viser at tilnærmingsmotivasjon (T_s) er mulig også for denne gruppen dersom P_f er enten veldig høy eller lav. En person med et svakt motiv for å unngå nederlag (M_f) = 1.00 vil ikke oppnå særlig grad av tilnærmingsmotivasjon, mens en person med det sterkeste motivet på 10.00 vil kunne oppnå vesentlig grad av tilnærmingsmotivasjon. Unngåelsesorienterte vil i følge Nygård kunne oppleve svært høy og lav P_f som en moderat positiv stimulering jfr. punkt a). Nygård mener at tilnærmingsorienterte vil prøve å unngå oppgaver med en slik P_s -verdi fordi de opplever dette som den svakeste stimuleringen, jfr. punkt b) og c). I motsetning til Atkinsons modell vil dermed tilnærmingsorienterte kunne oppleve unngåelsesmotivasjon. Dette tilsvarer hva unngåelsesorienterte vil gjøre ved P_f i området rundt 0.50. Nygård bemerker at insentivverdiene i figurene er skjønnsmessig valgt og at det nødvendigvis ikke er diametralt motsatte resultater for de to motivgruppene. Poenget til Nygård er kun at tilnærmingsorienterte vil kunne oppleve unngåelsesmotivasjon ved ekstreme P_s -verdier, og at unngåelsesorienterte ved de tilsvarende P_f -verdiene vil kunne oppnå tilnærmingsmotivasjon. Dette strider mot Atkinsons modell hvor motivasjonen ikke kan krysse nullpunktet verken for tilnærmings- eller unngåelsesorienterte.

Nygård mener i likhet med Atkinson at en person som har en M_s -verdi på 10.00 vil få en høyere tilnærmingsmotivasjon enn en person med en M_s -verdi på 1.00 når sannsynligheten for å lykkes (P_s) = 0.50. Når P_s går mot 0.00 eller 1.00 vil tilnærmingsmotivasjonen (T_s) hos Atkinson gå mot null. Som følge av resonnementet over vil personen med $M_s = 10$ få en klart negativ unngåelsesmotivasjon (T_f), mens personen med $M_s = 1.00$, nærmer seg null-punktet jfr. Atkinsons modell. Noe tilsvarende skjer for en med et sterkt og et svakt unngåelsesmotiv (M_f) bare med motsatt fortegn. En person med et M_f -motiv 10.0 vil også hos Nygård få en sterkere unngåelsesmotivasjon (T_f) enn for personen med en $M_f = 1.00$ når $P_s = 0.50$. For sistnevnte går unngåelsesmotivasjonen mot null når P_s er enten veldig høy eller lav, men for førstnevnte vil man i følge Nygård komme over nullpunktet og få en positiv motivasjon. De som har det sterkeste unngåelsesmotivet vil være de som har de beste forutsetningene rent motivasjonsmessig for å ta fatt på oppgaver som ansees for å være enten svært lette eller svært vanskelige. Svært lette oppgaver er man så trygg på at de ikke utløser angst.

Figur 3. Resultantmotivasjon når $M_s > M_f$ og $M_s < M_f$ for ulike verdier av sannsynligheten for å lykkes (P_s) (Nygård 1977:116).

Nygård sammenfatter sin reviderte teori i figur 3 hvor man ser resultantmotivasjonen for $M_s > M_f$ og $M_s < M_f$. $M_s = M_f$ er ikke tegnet inn. Som nevnt over antas det at tilnærmingsorienterte foretrekker oppgaver med $P_s = 0.50$ fordi de er mest stimulerende for denne gruppen, (jfr. pkt. c), og motivasjonen får dermed høyest vekningsgrad (jfr. Atkinson). Svært enkle eller vanskelige oppgaver unngås med mindre det er til stede en form for ytre motivasjon. Unngåelsesorienterte føler som nevnt motstand mot oppgaver av middels vanskegrad og denne motstanden øker med økt motivstyrke (jfr. Atkinson). Hos Atkinson har vi sett at det er umulig for denne gruppen å oppnå tilnærmingsmotivasjon. Ved svært enkle eller vanskelige oppgaver kan de likevel oppnå vesentlig grad av tilnærmingsmotivasjon

dersom unngåelsesmotivet (Mf) er forholdsvis høyt. De vil dermed kunne prestere bedre på svært lette eller vanskelige oppgaver enn tilnærminingsorienterte. I følge Nygård (1977:117) er det en rekke eksperimenter som har gitt støtte til denne antakelsen (Weiner 1965; Smith 1964; Atkinson & O' Connor 1966; Feather 1961, 1963 og Mandler & Watson 1966).

Vi har hittil sett på hvordan Atkinson ser for seg at bestemte motivkonstellasjoner gir ulik atferd i forhold til kognitive oppgaver med ulik Ps- og Pf-verdi. Atkinson har også forsøkt å si noe om forholdet mellom motivasjon og prestasjon. Med utgangspunkt i Yerkes & Dodsons lov hevdet Atkinson at dette forholdet er kurvlineært. I følge Nygård er dette en dristig påstand siden Yerkes & Dodsons lov tar utgangspunkt i forholdet mellom stimulusintensitet og motivasjon. Det er derfor grunn til å tro at Nygård er inne på noe vesentlig her. Rent pedagogisk kan det være verdt å merke seg Atkinsons (1974b:217) egne ord når han sier at:

If the main implications of this analysis are correct, it means that no work situation is optimal for everyone, no type of personality is most productive in all situations, no single generalization about the effects of strength of motivation will apply to all tasks.

Teori og forskning vil kunne gi oss hjelp til å finne ut av hvordan vi på en best mulig måte kan differensiere undervisningen. Sitatet over av Atkinson er kanskje et sitat flere kunne si seg enig i til tross for at man er uenig i visse teoretiske momenter.

5 Måling av mestringsmotiv

I mestringsmotivasjonsteoriens begynnelse med blant annet McClelland og Atkinson i spissen har vi sett at Henry Murrays TAT-metode ble brukt for å måle forskjeller i motivstyrke (Rand 1991). Uten å gå inn på Murrays metode i detalj så handler den generelt sett om mennesker som blir vist bilder av andre mennesker som er i ulike situasjoner. Personene som får se bildene skal så lage historier til bildene på en slik måte at de som tolker historiene kan være rimelig sikre på motivkonstellasjonen til den som har laget historiene. Dette er en såkalt *prosjektiv* metode og den er tidkrevende. McClelland og medarbeidere ønsket selv å bruke metoden men ville forenkle den til færre bilder og kortere tid til å studere hvert bilde. I følge Lillemyr (2007:65) brukte McClelland TAT til å måle både tilnærmings- og unngåelsesmotivet i den tidlige fasen av forskningen på mestringsmotivasjon. Etter hvert som Atkinson videreutviklet teorien fortsatte man å bruke TAT til å måle Ms, men Sarasons Test Anxiety Questionnaire (TAQ) til å måle Mf. Resultantmotivasjonen ble beregnet ved å kombinere TAT og TAQ (Brunstein & Heckhausen 2010:145). I de fleste tilfeller ble de to variablene splittet opp ved median-verdien, noe som ikke er rent uproblematisk ut fra et statistisk ståsted. Det kan også være vanskelig å si hvilke av de to variablene som er ansvarlig for de predikerte effektene. Atkinson (1957) mener at unngåelsesmotivet (Mf) undergraver tilnærmingsmotivet (Ms), men i følge Brunstein og Heckhausen (2010:145) er det en rekke studier som ikke nødvendigvis gir støtte til denne påstanden (Blankenship 1984; Heckhausen 1963b, 1968, 1977a, 1984b; Schneider 1973; Schultheiss & Brunstein 2005).

I følge Rand (1991:34) har det blitt stilt en rekke spørsmål med hensyn til metodens reliabilitet og validitet og ulike projektive varianter ble derfor utviklet. For eksempel kan den frie svarutformingene føre til tolkningsproblemer. Den ga også inntrykk av å passe menn bedre enn kvinner. Andre som har vært kritiske til testen er Nygård & Gjesme (1973) som etter hvert utarbeidet sin egen skala. Mens de fleste benyttet en egen skala for å måle unngåelsesmotiv og en egen for å måle tilnærmingsmotiv, lagde de norske forskerne en skala som inkluderte både tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf). Dette er en såkalt *selvrapporteringsstest* for *selvattribuerte* motiver. McClelland (1972) tok til motmæle mot noen av kritikerne til den tradisjonelle TAT testen. Han mener at den store fordelen med projektive målinger er at man kan re-kode eller tolke seg fram til den ”ekte” motivasjonen som ligger bak en persons handlinger. McClelland, Koestner og Weinberger

(1989) mener at motivene som tappes ved projektive tester er såkalte "implisitte" motiver, mens motivene som tappes ved selvrapporrttester er "eksplisitte" motiver. I Trash & Elliot (2002) forklares denne forskjellen med at implisitte motiver er affektive assosierte nettverk i strukturer i mellomhjernen. De reflekterer slik sett den fylogenetiske arven som mennesker deler med dyrene. De eksplisitte motivene, også kalt, *selvattribuerte motiver*, går man ut fra representerer korteksbaserte kognitive skjemaer. Disse skjemaene regner man med er knyttet til personens verdier som reflekterer den korteksbaserte utviklingen som skiller menneskene fra "laverestående" dyrearter. Brunstein (2010) skriver at implisitte motiver er utilgjengelige ved introspeksjon, men at McClelland og medarbeiderne mener de er tilgjengelige ved projektive tester som tapper motivene indirekte ved for eksempel TAT. McClelland og medarbeiderne (1989) hevder at implisitte og eksplisitte motiv predikerer ulike typer atferd. Implisitte motiv representerer et mer "primitivt" motivasjonssystem avledet fra affektive erfaringer. I følge Brunstein (2010:231) utvikles implisitte og eksplisitte motiver gjennom forskjellige sosialiseringprosesser. Implisitte motiver stammer fra affektivt ladede preferanser for visse typer insentiver som er lært tidlig i livet. I forbindelse med mestringsmotiv så kan dette relateres til oppgavens vanskegrad. Implisitte mestringsmotiv lar seg med andre ord påvirke av de indre insentivene til en aktivitet, jfr. oppgavens vanskegrad. Når preferansene utvikles gjennom tidlige før-språklige erfaringer kan de ikke bli tappet ved selvrapporteringsskjema som for eksempel Achievement Motive Scale (AMS). Atferd som resultat av implisitte motiv behøver ikke selv-refleksjon. Eksplisitte motiv reflekter på den annen side selvbildet, verdier og mål som individet attribuerer til seg selv og som det kan identifisere seg med. Eksplisitte motiv dokumenterer menneskers bevisste forståelse av motivene som ligger til grunn for deres atferd. De eksplisitte motivene predikerer atferd på grunn av de sosiale insentivene (som for eksempel konkurranse og anerkjennelse) som påvirker individet. Siden implisitte motiv utvikles på et før-språklig stadium og eksplisitte motiv ved hjelp av språket antar man at implisitte mestringsmotiv manifesterer seg gjennom en indre prestasjonsstandard (konkurrere med seg selv), mens eksplisitte manifesterer seg gjennom en ytre (konkurrere med andre).

Siden den projektive TAT metoden innebærer en forholdsvis fri svarutforming og dette har vist seg å føre til tolkningsproblemer, har som nevnt spørsmålet om reliabilitetens problemer vært stilt hyppig og i følge Rand (1991) har reliabiliteten vært lav ved gjentatte målinger. En revidering utført av Atkinson styrket troen på TAT-målet, men for kvinner var resultatene fortsatt utilfredsstillende. I følge kritikerne burde metoden også kunne gi separate mål for

mestringsmotivets to aspekter, motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf). En skala som har vist seg å fungere bra er den norske AMS-skalaen som vi nå skal se nærmere på. Jeg har valgt å presentere denne fordi den har blitt anerkjent i en rekke land og er et av de mange viktige bidragene norsk forskning har kommet med innen mestringsmotivasjonsteori.

5.1 Achievement Motive Scale (AMS)

Nygård og Gjesme utarbeidet etter hvert sin egen mestringsmotivasjonsskala, I følge Rand (1991:36) er *The Achievement Motive Scale* (AMS), omtalt i en rekke arbeider (jfr. Gjesme & Nygård 1970; Nygård 1970, 1971, 1977; Gjesme 1971, 1974; Nygård & Gjesme 1972, 1973). Skalaen er basert på prinsippene til McClelland og Atkinsons mestringsmotivasjonsteori (Christophersen & Rand 1982). Skalaens grunnleggere mente at TAT-metoden var utilfredsstillende administrativt sett og med hensyn til reliabilitets- og validitetsspørsmål (Man, Nygård & Gjesme 1994; Rand 1991). TAT-metoden inneholdt kun måling av mestringsmotivet *nAchievement*, og skårene var for øvrig relatert til prestasjon i kun halvparten av de rapporterte studiene (Klinger 1966 I: Nygård & Gjesme 1973:41). Validitetsskårene for kvinner virket heller ikke tilfredsstillende. I følge Cock & Halvari (2001) er AMS oversatt til engelsk, tysk, hollandsk, russisk, kinesisk og arabisk. I 1993 ble den også oversatt til tsjekkisk (Man, Nygård & Gjesme 1994). På dette grunnlag må en kunne si at de norske forskerne har utarbeidet en anerkjent skala også sett fra et internasjonalt ståsted.

Flere objektive tester for å måle tilnærmingsmotivet (Ms) hadde blitt utviklet i en periode rundt 1950-tallet, men undersøkelser viste også her et noe forvirrende bilde angående skalaenes reliabilitet og validitet. For eksempel var det skalaer hvor man måtte velge mellom ulike utsagn. Dette skulle indikere hvilket motiv som var sterkest hos vedkommende. Nygård og Gjesme (1973:42-43) mener at dersom ett motiv ansees som sterkere enn et annet så trenger ikke sistnevnte nødvendigvis være et svakt motiv. Andre skalaer hadde utsagn som refererte til spesifikke situasjoner, som f.eks. skolesituasjoner. Dette kan bli problematisk i det tilfellet der en elev har høyt tilnærmingsmotiv (Ms) og skolesituasjonen ikke representerer noen utfordring for han. Tilnærmingsmotivet (Ms) blir i et slikt tilfelle ikke vekket i

skolesituasjonen og det er i større grad *motivasjonen* for selve skolesituasjonen man får et inntrykk av. Ved å knytte utsagnene til spesifikke situasjoner mener Nygård og Gjesme at skårene muligens reflekterer motivasjonens styrke i den spesifikke situasjonen (for eksempel skolesituasjon) istedenfor styrken på motivet. McClelland (1958:25) og Atkinson og Feather (1966:351) mente forøvrig også at de tidlige objektive skalaene ikke fungerte. Den norske AMS-skalaen ble utarbeidet etter to hovedvurderinger (Nygård & Gjesme 1973:45):

1) Skalaen for å måle tilnærmingsmotivet (Ms) skal inneholde utsagn som refererer til positive affekter. Skalaen som skal måle unngåelsesmotivet (Mf) skal inneholde utsagn som refererer til negative affekter.

2) Vekkingen av motivet er antatt å komme an på den oppfattede sannsynligheten for å lykkes eller feile på utsagnet som en blir stilt ovenfor. For at metoden skal måle motiv og ikke motivasjon er det viktig at utsagnene som gjelder situasjoner vekker omtrent den samme grad av usikkerhet i forhold til sannsynligheten for suksess.

Kun under forholdene 1) og 2) mener Nygård og Gjesme (1973) at skårene kan betegnes som indikatorer for ulikheter innen motivstyrke. Det er som nevnt her mange skalaer har kommet til kort ved at de måler *motivasjon* heller enn *motiv*. Dette er en vesentlig ulikhet siden *motiv* regnes for å være et personlighetstrekk som manifesterer seg i en spesifikk situasjon, og *motivasjon* er manifesteringen av motivet i den spesifikke situasjonen. Skalaene som måler motivasjon kan riktignok være nyttige i andre sammenhenger, som for eksempel der man er interessert i å studere forskjeller i skolemotivasjon uavhengig av hva som fører til slike forskjeller. AMS-skalaen (Gjesme og Nygård 1970) består av 30 utsagn der de 15 første refererer til positive affekter for å kunne måle tilnærmingsmotivet (Ms). De 15 andre refererer til negative affekter for å kunne måle unngåelsesmotivet (Mf). Eksempel på utsagn for å måle Ms kan være: *Jeg liker meg i situasjoner der jeg får prøvd hva jeg er god for*. Det innebærer at personen ikke er helt sikker på om han får til oppgaven, noe som vekker tilnærmingsmotivet. For å måle Mf kan et utsagn være: *Jeg blir engstelig når jeg støter på problemer jeg ikke skjønner med det samme*. De 30 utsagnene leses høyt av en administrator. Deltakerne svarer ved å krysse av på en fire-punkts skala, der: 1) Passer svært godt. 2) Passer ganske godt. 3) Passer ikke så verst. 4) Passer slett ikke. Det blir lagt vekt på å informere deltakerne om at det ikke finnes ”riktige” eller ”gale” svar, det handler kun om hvor godt man føler at hvert enkelt svar passer til en selv. For å teste ut AMS-skalaen utførte Nygård og

Gjesme en rekke målinger. I 1970 gjorde de den første målingen på 26 jenter og 20 gutter i syvende klasse på ungdomsskolen. Resultatene fra denne målingen har blitt behandlet i flere artikler, som for eksempel Nygård & Gjesme (1973). Siden resultatene fra denne målingen virket lovende ble det utført nok en vellykket måling noen måneder senere, denne gangen på 246 jenter og 214 gutter, altså et mye større utvalg. Når det gjelder svarenes stabilitet over tid ble det seks måneder senere foretatt en re-test på syvende-klassingene. Som vi har sett blir det i mestringsmotivasteorien antatt at mestringsmotivene (Ms og Mf) er forholdsvis stabile personlighetstrekk. Det ble derfor forventet at måling nummer to skulle gi noenlunde samme resultat som første måling. Seks måneder er såpass lang tid at det også ble antatt at siste måling ikke skulle være særlig påvirket av første måling. For Ms-skalaen korrelerte måling nr. to (.71) med første måling. Gjennomsnittsverdiene for Ms fra første og andre måling var 48.07 og 47.29. Test-retest korrelasjonen for Mf var (.65), og gjennomsnittsverdiene fra første og andre måling var 28.26 og 27.75. Resultatene indikerer at måleinstrumentet har tilfredsstillende reliabilitet og validitet. Et viktig poeng som testen belyser er at mestringsmotivene varierer relativt uavhengig av hverandre i styrke. En person som skårer høyt på tilnærmingsmotivet kan for eksempel også skåre høyt på unngåelsesmotivet, noe testen har klart å fange opp. Administratoren gir deltakerne instruksjoner på forhånd der det blir poengtert at dersom utsagnene for Ms stemmer svært bra så skal det krysses av selv om vedkommende også skulle ha negative affekter for samme utsagn. Når man så går over til Mf-utsagnene skal det også der krysses av uavhengig av om man også skulle ha positive affekter forbundet med utsagnet.

Christophersen og Rand (1982) har også undersøkt hvorvidt skalaen har lyktes i å operere med to homogene underskalaer som ikke overlapper hverandre. Skalaen som måler Ms skal kun måle Ms og skalaen som måler Mf skal kun måle Mf. I studien av 596 sjette-klassinger i Oslo og 364 sjette-klassinger i Drammen kom forfatterne frem til at AMS er et holdbart måleinstrument for de to variablene og at de i stor grad måler det de skal måle. Dette gjaldt både faktoranalysene og korrelasjonene mellom variablene. I denne oppgaven er AMS brukt i stort sett alle de norske artiklene som omhandler måling av mestringsmotivet, men den er som nevnt også oversatt og brukt på flere andre språk.

Vi skal nå se nærmere på framtidsperspektivet og hvilken rolle det har innen motivasjonsforskningen. Raynor og Gjesmes teorier vil stå sentralt her.

6 Framtidsperspektivet

I dette kapittelet skal vi se nærmere på hvordan mennesker på ulikt vis persiperer framtiden og hvordan motivasjon forholder seg til framtid, instrumentalitet, måldistanse i tid og skolearbeid. Relasjonen til mestringsmotivasjonsteorien er hovedprioriteringen fordi den er oppgavens teoretiske utgangspunkt. Det er gjort mye forskning på ulike implikasjoner av et utvidet framtidsperspektiv og noe av den forskningen vil bli tatt opp her.

Seijts (1998:156) skriver at mesteparten av menneskelig motivasjon er framtidsrettet. Det kan være på områder som skoleprestasjoner, yrkeskarriere og helse. Mennesker har i større eller mindre grad evnen til å forutse framtidige implikasjoner av deres nåværende handlinger (Simons, Vansteenkiste, Lens & Lacante 2004:121). Dette innebærer at man forstår hvordan nåværende engasjement i oppgaver og gjøremål er meningsfullt knyttet til ønskede framtidsmål. Nåværende atferd blir altså et middel for å nå framtidige mål. Dette kalles *instrumentalitet*, et begrep vi skal se nærmere på etter hvert. Andre vil heller leve i nuet og tenker i mindre grad på framtidskonsekvensene av den nåværende atferden. Zimbardo og medarbeiderne (1997) fant for eksempel ut at menn med et dominerende nåtidsperspektiv er mer tilbøyelige for risikabel bilkjøring enn de som har et dominerende framtidsperspektiv. I følge de samme forskerne har kvinner i større grad et dominerende framtidsperspektiv enn menn. Evnen til å se framover og samtidig se nytten av nåværende atferd varierer dermed fra person til person, men i følge Zimbardo og medarbeiderne (1997) og Greene & DeBacker (2004) også mellom kjønn. Stouthard & Peetsma (1999:99) skriver at *framtidsperspektivet* til voksne og unge voksne er rettet mot flere ulike objekter som kan befinne seg i nær eller fjern framtid. Forskjeller i dette perspektivet kan vekke motivasjonskvaliteter og påvirke investeringen i framtiden. Framtidsperspektivet er altså knyttet til motivasjonelle kvaliteter i følge forfatterne. Et positivt framtidsperspektiv i forhold til konkrete mål vil kunne lede en person til å prestere bedre for å nå dette målet (Peetsmaa 1999).

Når det gjelder lokaliseringen av spesifikke nevrologiske prosesser i tilknytning til menneskets oppfattelse av tid så foreligger det i følge Wittmann (2009:1955) ennå ikke bevis for at oppfattelsen av tid har noen bestemt lokalisering i hjernen. Det dreier seg i følge Wittmann heller om et komplisert samarbeid mellom ulike hjerneregioner. Siden nevrologi faller utenfor denne oppgavens rammer skal vi ikke gå nærmere inn på det her. To teorier vil

få hovedoppmerksomheten i dette kapittelet. Det er Raynors *instrumentelle* teori og Gjesmes teori om *psykologisk avstand*. Gjesme har også utarbeidet sitt eget måleinstrument, *Future Time Orientation scale* som har resultert i en rekke forskningsartikler innen det jeg har valgt å kalle FTO-tradisjonen. Siden Atkinsons teori kun forholder seg til en enkelt episode og dens umiddelbare konsekvenser var det flere forskere som fant det nødvendig å trekke inn et videre framtidsperspektiv i mestringsmotivasjonsteorien. Raynor og Gjesme regnes som to av pionerene og blir hyppig referert til internasjonalt.

I tillegg til en handlings instrumentelle verdi mente Raynor (1974a) at det er handlingsseriens antall steg, den subjektive sannsynligheten for å komme videre i handlingsserien og en oppgaves instrumentelle verdi som er avgjørende for motivasjonen. Gjesmes (1981a) innvending går ut på at det ikke er antall steg i seg selv som er det avgjørende fram mot et mål, men den faktiske tiden det er til målet og hvor lang eller kort fysisk tid oppfattes. I tillegg er det avgjørende hvorvidt individet retter blikket inn i potensielle framtidshendelser eller ikke. Han viser dette med å legge vekt på forskjellen mellom Raynors begrep *future orientation* og hans eget *future time orientation* (FTO). Gjesme mener at Raynor har oversett selve tidsfaktorens innflytelse på framtidsorienteringen og at man ikke kan snakke om framtidsorientering uten å ta hensyn til selve oppfattelsen av framtid og den psykologiske opplevelsen av tid. Fraisse (1981:233) skriver at alle har sin unike opplevelse av tid og at det alltid vil være en viss forskjell mellom den faktiske tiden og den som oppleves av individet. Her spiller individuelle forskjeller en stor rolle, noen opplever at fremtiden kommer en raskere i møte, andre saktere. Et annet viktig poeng for Gjesme er hvor mye man faktisk tenker på fremtiden og engasjerer seg i den. En annen kjent forsker som var tidlig ute med å undersøke både mestringsmotivasjon og den psykologiske opplevelsen av tid var Robert D. Meade (1966). Han mener at det er grunnlag for å kunne hevde at tilnæringsorienterte har et mer bevisst forhold til tid enn unngåelsesorienterte. Som vi skal se er dette en antakelse som kan relateres til både Gjesme og Halvaris resultater.

I følge Gjesme (1988) var den tidlige forskningen i liten grad opptatt av de virkninger som antesipering av målets framtidige konsekvenser har på den nåværende motivasjon. Det er i stor grad en orientering mot umiddelbar nærhet og nær framtid som har blitt studert i forhold til individets motivasjon og atferd. Dette er et viktig utgangspunkt for dette kapittelet. Gjesme har med utarbeidelsen av sin egen framtidsorienteringsskala gitt et viktig bidrag til diskusjonen om eksperimentene måler det begrepet de faktisk ønsker å måle. Begrepet *framtid*

har i psykologisk forstand lenge blitt undersøkt og spørsmålet om begrepsvaliditet har vært et viktig spørsmål. Ulik bruk av og betydningen man legger i begreper som framtidssorientering og framtidsperspektiv har ført til at det har vært forvirring og uenighet om forskning og resultater (Gjesme 1983a; Seijts 1998; Thiébaud 1998; Fortunato & Furey 2010). Ruiz, Reivich og Crauss (1967) fant i liten grad samsvar mellom skårer på ni ulike målinger og deres evne til å måle det samme begrepet, *temporal perspective*. Dette gjør at man må være seg bevisst når man sammenligner av resultater. Med ulike måleinstrumenter og definisjoner av begreper kan slike sammenligninger ikke alltid være like enkle å foreta. Det vil derfor bli presisert underveis hvilke måleinstrumenter som er brukt. I forhold til mestringsmotivasjon er det flere forskere som har studert relasjoner mellom framtidssorientering, måldistanse i tid, instrumentalitet og motivkonstellasjoner (Gjesme 1974, 1975, 1976, 1979, 1981b; Halvari, 1991a,b,c,d; Thomassen, Halvari & Gjesme 2001; Bjørnebekk 2008b, Bjørnebekk & Gjesme 2009a,b; Bjørnebekk, Gjesme & Ulriksen 2011). De nevnte forskerne har vist hvordan ulike variabler kan spille en viktig rolle i forhold til prestasjon og anstrengelse. Siden studiene bruker den samme skalaen er de enklere å sammenligne resultatmessig og gir et bedre grunnlag for sammenligning og diskusjon. Andre studier med andre måleinstrument og begrepsinnhold blir derfor vanskeligere å sammenligne direkte med teorien som hittil har blitt presentert i oppgaven. Husman og Lens (1999), og Peetsmaa (2000) bruker eksempelvis nokså konsekvent begrepet *framtidsperspektiv* (FTP) i sine studier selv om de opererer med helt forskjellige skalaer. FTP blir som regel hyppigst brukt i forskningslitteraturen, men skalaene kan likevel være svært forskjellige. Mange av artiklene refererer til Gjesmes skala, men bruker likevel begrepet *framtidsperspektiv* istedenfor *framtidssorientering*. I tillegg til Gjesmes undersøkelser har det innen FTO-tradisjonen vært gjort en rekke studier av Halvari, Thomassen og Bjørnebekk. De to første har anvendt Gjesmes teori på fysiske tester og sistnevnte har blant annet undersøkt forholdet mellom framtidssorientering og atferdsproblemer. Dette er et relevant og viktig område for skolen i dag. Lewin (1938 I: Thomae 1981:261) skriver at forandring i FTP er en av de viktigste forutsetningene for menneskets utvikling. Forskjellen i atferd mellom barn, ungdom og voksne skyldes blant annet forskjellighet i utvidelsen av framtidsperspektivet i følge Lewin. Han var kanskje en av de første som benyttet seg av akkurat dette begrepet i sin forskning.

Det har i flere tiår vært forsket på framtidsperspektivet og ulike implikasjoner av dette. Murray argumenterte tidlig med at menneskets liv alltid må bli forstått i kontekst av tid (Murray 1938 I: McAdams 2006:275). I vårt daglige virke bindes alltid fortid og framtid

sammen. To av forskerne som inkluderer både fortid og nåtid og framtid i en tidsperspektivmodell er Zimbardo & Boyd (1999). Zimbardo & Boyds modell om *Time Perspective* (TP) har gitt grunnlag for en god del forskning på Framtidsperspektivet (FTP) ved hjelp av målingsinstrumentet *Zimbardo Time Perspective Inventory* (ZTPI). Skalaen inkluderer hele tidsperspektivet (TP) med å dele det inn i fortid, nåtid og framtid. En annen skala som er mye brukt i FTP forskningen er CFC (Consideration of Future Consequences) skalaen. Disse to skalaene skal vi komme tilbake til senere.

Vi skal nå starte med Raynors instrumentelle teori og se hvordan han trekker inn framtidsbegrepet i mestringsmotivasjonsteorien.

6.1 Raynors instrumentelle teori

Raynor jobbet i flere år med framtidsbegrepet i mestringsmotivasjonsteorien. Han definerer begrepet *future orientation* som en *langtidsbestrebelse for å oppnå et mål* (Raynor 1974a:123). Etter en rekke undersøkelser mente Raynor at framtidsperspektivet også må tas med i beregningen av resultantmotivasjonen for en umiddelbar aktivitet. Raynor mener at funnene gjør det tydelig at individuelle forskjeller i framtidsorientering henger nøye sammen med mestringsrelaterte motiv som til sammen bestemmer resultantmotivasjonen. Som vi har sett er det kun den umiddelbare konsekvensen av en handling og ikke framtidige konsekvenser som Atkinsons modell handler om. Noe av grunnen til dette kan i følge Gjesme (1981a:116) være at atferden til et forsøksobjekt i et laboratorium ikke er spesielt relatert til mestring av framtidsmål. Når det gjelder den subjektive sannsynligheten for å greie en oppgave i umiddelbar framtid vil en sannsynligvis ikke få aktivert så mye framtidsorientering i den episodiske motivasjonsmodellen. Oppgavene er rett og slett for nært forestående. Raynor (1969) mener derfor at den episodiske modellen bør utvides slik at den også kan brukes på oppgaver som ligger lengre fram i tid. Et viktig poeng er at oppgaver i nuet kan ha stor betydning for måloppnåelse i framtiden.

6.1.1 Sti-modellen

Raynor lot seg innsisere av Lewin som betraktet atferd som en serie med *steps* (steg) på en *path* (sti/handlingsserie) på vei mot målet (Lewin 1938 I: Raynor 1974a:121). For Raynor ble *steph-path* modellen viktig for hans videre arbeid. Han ser for seg at en spesifikk aktivitet som skal føre til oppnåelsen av et mål består av flere delmål eller steg. Hvert steg i handlingsserien representerer en aktivitet eller oppgave og hvilke forventede konsekvenser oppgavene gir. Gjesme (1981a:117) sier at i Raynors teori er den umiddelbare aktiviteten definert som *instrumentell* når den kan bli betraktet som det første steget i en handlingsserie som fører til et framtidsmål. Den umiddelbare aktiviteten er kun et middel til gjennomføring av framtidige steg. En person engasjerer seg kanskje også i en oppgave fordi konsekvensen av å engasjere seg i oppgaven er et sluttmaal i seg selv.

Raynor (1974a:128) skiller mellom en *betinget* og en *ikke-betinget* sti. Dersom en person ikke anser en umiddelbar handling som et avgjørende steg for å kunne nå et mål senere på stien, sier man at stien er ikke-betinget. Man kan også si at dersom resultatet på en oppgave ikke har noe å si for om du kan prøve en oppgave eller nå et mål senere, så har man en ikke-betinget sti. Atkinsons episode er et eksempel på en ikke-betinget sti. På en slik sti antar man at framtidsorienteringen ikke har noen innvirkning på en umiddelbar oppgaves motivasjon. Man behøver ikke å bekymre seg for om man skulle feile med tanke på at et framtidsmål skulle stå på spill. Hvis man feiler på en betinget sti vil man miste muligheten for å kunne fortsette å ta flere steg på stien. Del-målene, det vil si hver enkelt oppgave eller utfordring vil derfor være viktig for det framtidige målet. Likevel vil ett enkelt steg hos Raynor være helt likt med Atkinsons modell rent matematisk.

Raynor (1974a:131) hevder videre at en betinget og en ikke-betinget sti kan involvere samme grad av framtidsorientering når stien er like lang, men er forskjellig i det oppfattede forholdet mellom umiddelbare og påfølgende aktiviteter (steg) og deres resultat langs stien. Mens suksess på den betingede stien garanterer muligheten for fortsatt å kunne prøve å nå et framtidig mål, så betyr feil på oppgaven at man garantert ikke får muligheten til å nå det framtidige målet. Ved en ikke-betinget sti slipper personen å bekymre seg for at oppgavene på vei mot målet tas fra han/henne. Raynor mener at motivasjonen for en umiddelbar aktivitet i sistnevnte sti ikke skal bli påvirket av antepert framtids-suksess eller nederlag, men at dette

er tilfelle for den betingede stien. Det antas også at en tilnærmingsorientert person får økt motivasjon for å lykkes når den betingede stiens lengde øker og at den unngåelsesorientertes motivasjon for å unngå nederlag også øker når stiens lengde øker. En tilnærmingsorientert person bør derfor prestere bedre enn en unngåelsesorientert person på en betinget sti opp til en viss lengde.

Som vi har vært inne på inneholder Atkinsons modell kun en episode, men Raynor har altså modifisert modellen til å gjelde flere episoder fram mot målet. Han antar også at lengden på stien avhenger av individets *kunnskap* om hvilke aktiviteter som leder til hvilke resultater innenfor en klasse insentiver. Raynor bygger derfor videre på Atkinsons modell som sier at resultantmotivasjonen (T_r) = $(M_s - M_f) (P_s \times (1 - P_s))$. Som vi har sett er denne formelen et resultat av tendensen til å unngå en oppgave, trukket fra tendensen til å oppnå suksess ($T_s + T(-f)$). Raynor hevder videre at tendensen til å engasjere seg i en umiddelbar oppgave (T_s) er bestemt av summen av hvert enkelt steg (episode) T_{sn} , altså flere Atkinson-episoder. Dette gir: $T_{sn} = M_s \times P_{1sn} \times I_{sn}$. Tendensen til å søke suksess blir dermed summen av alle tendensene til å søke suksess for hver enkelt steg, og vi får:

$T_s = T_{s1} + T_{s2} + \dots + T_{sn} + \dots + T_{sN}$, der 1, 2, n og N er antall steg på stien fra det første til det siste steget (N). n representerer en generell term for et hvilket som helst steg på stien. For tendensen til å unngå oppgaven får man etter tilsvarende prinsipp:

$$T(f)_n = M_f \times P_{1fn} \times I_{fn} \text{ og } T_f = T(f)_1 + T(f)_2 + \dots + T(f)_n + \dots + T(f)_N$$

Generelt sier Raynor (1974a) at styrken på forventningen om en umiddelbar aktivitet vil resultere i en framtidig suksess (P_{1sn}), er en multiplikativ funksjon av den subjektive sannsynligheten (forventningen) for å oppnå suksess i hvert steg på stien. P_{1sn} betyr den subjektive sannsynligheten for å oppnå suksess (P_s) på et av flere steg (n) på stien. Summen av alle P_s -stegene kan da skrives som: $P_{1sn} = P_{1s1} \times P_{2s2} \times \dots \times P_{nsn}$. Raynor forkorter dette til:

$$P_{1sn} = \prod_{n=1}^N (P_{nsn})$$

Tendensen til å søke suksess eller unngå nederlag vil i tillegg til motivene (M_s og M_f) komme an på sannsynligheten for hvert enkelt steg P_{1sn} og insentivverdien for hvert enkelt steg I_{sn} .

Vi ser at Raynor bruker Atkinson-modellen bortsett fra at Atkinson kun beregner resultantmotivasjon ut fra en episode i umiddelbar nærhet. Raynors sti-modell blir på denne måten bestående av mange Atkinson-episoder. Raynor (1981:208) skriver at jo flere steg desto flere resultantmotivasjonskomponenter er lagt inn i vurderingen av den totale motivasjonen for det første steget. På denne måten blir resultantmotivasjonen for det første steget i for eksempel en fire-steps sti sterkere enn for en to-steps sti.

Tabell 3. Beregningsmåte for samlet P_s for hvert enkelt steg i en fire steps betinget sti (Rand 1991:120).

	P_S -verdier						Samlet P_S -verdi for steget	
ett	.50						.50	
to	.50	x	.50				.20	
tre	.50	x	.50	x	.50		.13	
fire	.50	x	.50	x	.50	x	.50	.06

Rand (1991:120) viser i tabell 3 hvordan den subjektive sannsynligheten for å lykkes (P_s) avtar ved multiplikasjon av de fire stegenes P_s -verdi. For enkelhets skyld blir P_s satt til 0.50 for alle enkeltsteg. For å finne resultantmotivasjonen må man multiplisere den samlede P_s -verdien med verdien for $1 - P_s$ og individets $M_s - M_f$, jfr. tabell 4.

Tabell 4. Beregning av resultantmotivasjon for ulike verdier av P_s når $M_s = 1$ og $M_f = -1$ (Rand 1991:120).

Steg	P_s	$1 - P_s$	Handlingstendens hvis $M_s - M_f$ er	
			1.00	-1.00
1	.50	.50	.25	-.25
2	.25	.75	.19	-.19
3	.13	.88	.11	-.11
4	.06	.94	.06	-.06
Sum			.61	-.61

Som nevnt over adderes alle Ts-verdiene og alle Tf-verdiene før man til slutt adderer T(-f) til Ts. T(-f) blir dermed subtrahert fra Ts. Når stien blir lengre vil motivasjonen for å ta fatt på første steg øke for en tilnæringsorientert, mens det motsatte vil være tilfelle for en unngåelsesorientert person. Gjesme (1982a) testet denne antakelsen og fant at den opplevde sjansen for å nå et framtidig mål ble redusert jo flere mål personen måtte passere for å nå målet. Raynor baserer seg videre på Atkinsons modell og antar også at $I_s = 1 - P_s$ og at $I_f = -P_s$. For at dette skal passe inn hans sti-modell gjør han tilpasninger slik at han får (Raynor 1974a:130): $I_{sn} = 1 - P_{1sn}$ og $I_{fn} = -(P_{1sn})$

Vi ser at mens Atkinson beregnet resultantmotivasjonen $T_r = T_s + T(-f)$ for en enkelt episode så er dette i Raynors modell kun beregning av ett steg på stien som fører til målet.

Resultantmotivasjon hos Raynor er ut fra hans formel ett sett med flere enn ett steg, og det er dette som er hovedutvidelsen av Atkinsons teori. I likhet med Atkinson konsentrerer Raynor seg om ett motiv, *mestringsmotivet*, ved oppgavene. Det er kun mestringsaspektet det tas hensyn til og ikke innflytelsen av andre motiver. Videreutviklingen av den episodiske motivasjonsmodellen (Raynor 1974a) kan bli uttrykt som følger:

$$T_s - T_{-f} = (M_s - M_{-f}) \sum_{n=1}^N (P_{1s_n}) (1 - P_{1s_n}).$$

6.1.2 Psykologisk avstand

Raynor (1974a:129) bruker begrepet *psykologisk avstand* om forholdet mellom P_{1sn} på en oppgave og suksess i framtiden. Han viser til tidlige arbeider av Heckhausen (1967) som antar at *psykisk distanse* er en viktig determinant for hva han kaller *forventningsgradienten*. Raynor (1974a) antar at dersom den subjektive sannsynligheten (P_{1sn}) for å greie en instrumentell oppgave for et framtidig mål er lav, så vil den psykologiske avstanden mellom individet og antasert framtidssuksess være stor. Dette betyr at Raynor legger stor vekt på den instrumentelle verdien til en umiddelbart forestående oppgave. Han konkluderer med at P_{1sn} og psykologisk avstand er omvendt proporsjonale. Dette innebærer at den psykologiske avstanden øker når P_s avtar. Raynor ser i tillegg for seg at oppgavene senere i handlingsserien

er vanskeligere enn de som forekommer tidlig. Gjesme (1981a:120) innvender at så lenge Raynor baserer sin modell på Atkinsons Ps-verdi så ligger allerede den psykologiske distansen inkludert i modellen. Gjesme (1982a) trekker også parallellen til Heckhausen (1967) som sier at *målets grad av oppnåelighet* (jfr. Atkinsons Ps-verdi) er en viktig determinant for psykisk distanse. Målets grad av oppnåelighet kommer an på oppgavens vanskelighetsgrad i følge Heckhausen, der vanskelighetsgraden er avhengig av hvordan oppgaven oppfattes i forhold til ens evner og kapasiteter. Gjesme (1982a:91) understreker at man ikke uten videre kan sette likhetstegn mellom psykologisk distanse og forventningsfaktoren Ps slik Raynor har gjort til tross for at det er en nær sammenheng mellom de to faktorene. Forventningsfaktoren er i følge han kun en av flere viktige faktorer som ligger til grunn for den psykologiske distansen.

I Raynor (1981:208) er det riktignok tatt mer hensyn til Gjesmes teori om *måldistanse i tid* og hvordan den påvirker vekkingen av motiver. Raynor mente i sin opprinnelige teori at psykologisk distanse har sammenheng med antall steg på stien og i hvor stor grad personen forventer å kunne mestre dem. Etter funn gjort av Gjesme, modifiserer Raynor seg og sier at: *Rather we concentrated theory and research efforts on the task-hierarchy (rather than the time-hierarchy)* (Raynor 1981:208). *Task-hierarchy* innebærer antall oppgaver og steg mens *time-hierarchy* er den kronologiske lengden av en betinget sti (Lens & Moreas 1994:28). Den motivasjonelle effekten av *time-hierarchy* blir dermed motsatt av *task-hierarchy* (ibid.). Det er ikke til å legge skjul på at Raynors oppgavehierarki har visse begrensninger. Senere skal vi ta for oss Gjesmes videre arbeid med begrepet *psykologisk avstand* og se hvordan han utvider både Atkinson og Raynors modell.

6.1.3 Empiriske resultater som følge av Raynors teori

Raynor foretok ulike studier som delvis bekreftet flere av hans antakelser over. Gjesme (1981a) deler Raynors studier inn i to typer, *de eksperimentelle* studiene og *ex post facto* studiene. I de rene eksperimentelle studiene prøvde Raynor å finne ut om oppgaver som hadde instrumentell verdi aktiviserte motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf) mer enn oppgaver som ikke hadde instrumentell verdi. I en studie av Raynor & Rubin (1974:181) ble det gjort forsøk på å manipulere framtidsorienteringen ved å benytte seg

av betingede og ikke-betingede stier med ulikt antall steg. Dette betyr at den ene oppgaveserien hadde instrumentell verdi, mens den andre ikke hadde det. Forsøkspersonene var studenter på et introduksjonskurs i psykologi og oppgavene var av matematisk karakter.

Tabell 5. Gjennomsnittlig antall forsøkte oppgaver som en funksjon av motivgruppe og eksperimentelle betingelser (instrumentelle og ikke-instrumentelle oppgaver) (Raynor & Rubin 1974:185).

Motive group	Condition			
	Noncontingent		Contingent	
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>N</i>	<i>M</i>
High-Low	8	15.63	7	18.43
High-High	6	11.67	6	14.17
Low-Low	10	14.40	6	12.67
Low-High	7	14.14	8	8.38

Som forventet presterte tilnærmingsorienterte signifikant bedre på oppgavene med instrumentell verdi enn oppgavene uten instrumentell verdi. Unngåelsesorienterte presterte som forventet signifikant dårligere på de instrumentelle oppgavene enn på de ikke-instrumentelle. Forskjellene mellom motivgruppene viste at tilnærmingsorienterte presterte signifikant bedre enn unngåelsesorienterte på instrumentelle oppgaver, men ikke på ikke-instrumentelle oppgaver. Dette er av viktig pedagogisk relevans.

Tabell 6. Gjennomsnittlig antall korrekte løsninger som en funksjon av motivgruppe og eksperimentelle betingelser (instrumentelle og ikke-instrumentelle oppgaver) (Raynor & Rubin 1974:186).

Motive group	Condition			
	Noncontingent		Contingent	
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>N</i>	<i>M</i>
High-Low	8	13.00	7	17.43
High-High	6	8.83	6	12.00
Low-Low	10	12.70	6	11.33
Low-High	7	11.86	8	7.00

Resultatene gjaldt både for prestasjoner målt som antall riktige svar og antall forsøkte oppgaver, noe man kan se ut fra tabell 5 og 6. For personer der tilnærmingsmotivet og unngåelsesmotivet var omtrent like sterke ble det antatt at styrken på mestringsmotivene ikke skulle bli påvirket av framtidsperspektivet. Atkinson og Feather (1966) hevdet at gruppen med lav Ms og lav Mf (L-L) og gruppen med høy Ms og høy Mf (H-H) har forholdsvis nøytral mestringsmotivasjon. Deres prestasjoner skal derfor ikke være forskjellig om det er en betinget eller ikke-betinget sti. Dette får bare delvis støtte fordi gruppen med høy skåre på Ms

og høy skåre på Mf (H-H) presterte bedre på de instrumentelle oppgavene, målt som antall riktige løsninger.

I et annet eksperimentelt studie av Entin & Raynor (1973 I: Raynor 1974a:133) ble det testet ut om den korteste betingede handlingsserien på to steg ville kunne gi samme resultat i forhold til en ikke-betinget sti som funnene over. Eksperimentet ble utført med kognitive oppgaver som sjette og åttende klassinger skulle løse. Resultatene kunne bekrefte funnene over og kunne i tillegg slå fast at kun to steg i handlingsserien er nok til å kunne fremkalle effekt av den betingede/instrumentelle framtidsorienteringen. Effekten av fire steg ble vel og merke målt høyere enn effekten av to steg. I henhold til Raynors teori skjer dette fordi resultantmotivasjonen øker med antall steg, noe som stemmer med teorien over. Gjesme (1981a:118) hevder at ingen av Raynors undersøkelser faktisk inneholder et langtidsperspektiv i framtidsorienteringen og sier at: *Future orientation is only represented by the (immediate) degree of attainability of the goal*. Det er altså en form for umiddelbar instrumentalitet som er representert i Raynors teori og ikke en langtidsinstrumentalitet i følge Gjesme. Selv om den umiddelbare instrumentaliteten påvirker den psykologiske distansen til målet kan det ikke likestilles med framtidsorientering og langtidsmål slik som Gjesme ser det for seg. Raynor får også vist at tilnærmingsorienterte presterer signifikant høyere enn unngåelsesorienterte på oppgaver med instrumentell verdi, men begrensningen ligger i at instrumentalitetens tidsperspektiv er for kort. Som vi skal se av Gjesmes teori så knyttes ikke framtidsperspektivet til antall steg i en handlingsserie, men til den reelle fysiske tid og hvordan den oppfattes.

I et ex post facto-studie av Raynor (1974b) ble det foretatt to undersøkelser om sammenhengen mellom instrumentalitet og motivasjon. Raynor trakk følgende konklusjoner: tilnærmingsorienterte studenter fikk signifikant bedre karakterer i et innføringskurs i psykologi når de anså karakteren som viktig for framtidige studier enn de som ikke gjorde det. Dette beskriver Raynor som høy instrumentalitet (høy PI-Psych) vs. lav instrumentalitet (lav PI-Psych) for faget psykologi. Resultatene viste at tilnærmingsorienterte presterte signifikant bedre enn unngåelsesorienterte når instrumentaliteten (PI) var høy, mens sistnevnte presterte bedre enn tilnærmingsorienterte når instrumentaliteten var lav. Sistnevnte forhold var riktignok ikke signifikant, men viser at unngåelsesorienterte ikke presterer dårligere enn tilnærmingsorienterte dersom de kan få jobbe under mindre press.

I studie nr. 2 med kun mannlige college-studenter ble det også funnet en signifikant interaksjon mellom motiv og PI-Psych (ibid.s.177). Tilnærmingsorienterte oppnådde signifikant bedre karakterer når instrumentaliteten var høy jfr. studie nr. 1. De fikk derimot ikke vesentlig bedre karakterer enn unngåelsesorienterte med høy instrumentalitet i denne studien. I motsetning til forsøket over fikk unngåelsesorienterte med høy instrumentalitet signifikant bedre karakterer enn de med lav instrumentalitet. De to studiene viser altså helt motsatt resultat for unngåelsesorienterte med høy instrumentalitet. I likhet med studie nr. 1 fant man også her at for gruppene med lav instrumentalitet så fikk ikke unngåelsesorienterte dårligere karakterer enn tilnærmingsorienterte.

Raynor mener at i studie nr 1 ble mestringsmotivasjon kun avdekt som en følge av at psykologikurset ble ansett for å være viktig for framtidig suksess i karrieren. Som vi har sett var funnene fra studie 2 direkte motstridende for unngåelsesorienterte, mens tilnærmingsorienterte viste et mer entydig bilde. De presterte vesentlig bedre på en umiddelbar oppgave når den ble sett på som viktig for å nå et framtidig mål. Funnene som er nevnt her er derfor relevante i en pedagogisk sammenheng. Tilnærmingsorienterte elever med høy instrumentalitet burde kanskje få oppgaver som blir ansett for å være viktige for framtidige mål. Dette vil i større grad vekke deres motivasjon og bidra til at de presterer bedre. Rand (1991:121) skriver at de resultatene som ikke var entydige i Raynors forsøk kan komme av at andre motivsystemer også er med i bildet. En annen grunn kan være at det også er andre aspekter ved framtidsbegrepet enn en oppgaves instrumentelle verdi som spiller inn.

Raynor, Atkinson & Brown (1974:156) undersøkte college-studenters tanker og følelser rett før en slutt-eksamen. Dette ble sammenlignet med elevenes framtidsmål og studert i relasjon til elevenes motivasjon. Det viste seg at de som skåret høyt på mestringsmotivet, *nAchievement*, var mer opptatt av å gjøre det bra når eksamen ble ansett for å være svært viktig for framtidsmål (høy instrumentalitet/PI) enn når den ikke var det. Vi ser at dette stemmer overens med resultatene over. De som skåret lavt på test-angst hadde en tendens til å vise ovennevnte trekk i større grad enn de som skåret høyt på test-angst. Undersøkelsen viste også at de som skåret lavt på *nAchievement* og høyt på angst økte sin angst-skåre ettersom eksamenens instrumentelle verdi økte (økt PI). Forsøket viste at når instrumentaliteten er høy så er forskjellene mellom de høyt tilnærmingsorienterte og de høyt unngåelsesorienterte signifikant. Dette stemmer overens med studie nr. 1 over, men ikke nr. 2. Raynors empiri gir i følge Gjesme (1981a:119) sterk støtte til at mestringsmotivenes innflytelse økte når

instrumentaliteten til en aktivitet på et framtidsmål økte. Han kom selv fram til resultater som kunne bekrefte sammenhengen mellom mestringsmotiv og instrumentalitet (Gjesme 1982b, 1983c). Han stiller dessuten spørsmålet, *til hvilken grad representerer instrumentaliteten til en aktivitet for et framtidsmål selve framtdsorienteringen?* Siden Raynors eksperimenter vanligvis tok for seg konsekvenser som kun lå en time fram i tid stiller Gjesme seg kritisk til Raynors befatning med framtdsbegrepet. Han mener at Raynors måling av framtdsorienteringen heller viser instrumentaliteten til en umiddelbar oppgave enn selve framtdsorienteringen (Gjesme 1981a). Gjesme (1988:193) mener derfor at det er lite grunnlag for å kunne hevde at eksperimentene kan brukes som bevis for den effekten instrumentelle fjerntliggende mål kan ha på nåværende motivasjon. Han kan si seg enig i at individer som anser en eksamen for å ha instrumentell verdi også kan ha en viss utvidet framtdsorientering selv om den type forventede konsekvenser av en aktivitet muligens ikke ligger i kontinuumet til framtdsorienteringen (Gjesme 1981a). Gjesme tror heller at det er snakk om en mer perifer og begrenset framtdsorientering i Raynors omtale av begrepet. I og med at konsekvensene kommer etter en handling så er det i følge Gjesme alltid ”noe framtid” i konsekvensene. På denne måten er det muligens grunn til å tro at framtdsorienteringen hadde større påvirkning på en umiddelbar aktivitet i ex-post-facto studiene enn i de eksperimentelle nevnt over. Gjesme understreker at det for all del ikke må settes noe likhetstegn mellom en aktivitets instrumentalitet og selve framtdsorienteringen. Som vi skal se av Gjesmes egen forskning litt senere ble det ikke funnet noen sammenheng mellom skåre på instrumentalitet og skåre på hans Future Time Orientation skala. En person som anser en oppgave som instrumentell behøver altså ikke ha en høyt utviklet framtdsorientering. Til slutt i omtalen av Raynors teori vil jeg nevne hans arbeid med *risk preference* eller *risiko preferanse*. I hans modell vil dette stille seg annerledes enn i Atkinson modellen som Raynor tar utgangspunkt i.

6.1.4 Risiko preferanse

Raynor (1974a:144) viser til Atkinsons episodiske modell som antar at en tilnæringsorientert person foretrekker middels vanskelige oppgaver for å kunne maksimere motivasjon, mens en unngåelsesorientert foretrekker enten veldig lette eller veldig vanskelige oppgaver for å kunne minimere nederlagsfølelsen. I den utvidede modellen til Raynor blir

dette modifisert til følgende: Tilnærmingsorienterte foretrekker forholdsvis enkle oppgaver, fordi dette gir størst sannsynlighet for å kunne fortsette på den betingede handlingsserien. Den instrumentelle verdien av å oppnå suksess på den betingede stien og nå et framtidig mål er større enn gleden av å greie en umiddelbar oppgave av middels vanskegrad.

Unngåelsesorienterte derimot foretrekker vanskelige oppgaver. Grunnen til det er at vanskelige oppgaver gir høyest sannsynlighet for å slippe å fortsette på den betingede stien. Den negative instrumentelle verdien av å eventuelt mislykkes på den framtidige stien er større enn den negative følelsen av å lykkes på en svært enkel oppgave eller å mislykkes på en svært vanskelig oppgave. Når man mislykkes på en svært vanskelig oppgave har man i hvert fall vist at man er modig som tør å forsøke på den typen oppgaver.

Raynor (1972 I: Raynor 1974a) prøvde ut sine hypoteser i en serie på syv eksperiment hvor han hevder at resultatene var nokså entydige og ga støtte til hypotesene. Studenter med positiv resultantmotivasjon valgte åpenbart de letteste oppgavene hvor Ps lå helt opp mot 1.00. Studenter med negativ resultantmotivasjon valgte i størst grad oppgavene hvor Ps gikk mot 0.00. En studie av Wish & Hasazi (1972) gir støtte til Raynors funn, men flere studier behøves for å kunne påstå at denne sammenhengen er klar.

Man må vel kunne si at det som er vanskelig med beregning av mestringsmotivasjon er at det alltid er til stede en viss usikkerhet hvorvidt det er det man ønsker å måle som man faktisk måler. Dette er selvfølgelig et vanlig problem når man skal forsøke å tallfeste noe psykometrisk. Raynor (1974b:180) bemerker også at måling i enkelte kurs kanskje ikke kan relateres til framtidige yrkeskarrierer for enkelte elever. På denne måten vil framtidsperspektivet muligens ha en mer uklar relasjon til en umiddelbar prestasjon. En konsekvens kan være at en elev bekymrer seg mindre for å gjøre framtidige feil dersom de framtidige konsekvenser er mindre fremtredende. Som vi har vært inne på har Gjesme flere innvendinger mot Raynors bruk av begrepet framtdsorientering og psykisk distanse. Raynor har vel og merke nevnt viktige sider ved begrepene og fikk empirisk vist at det er en viss sammenheng mellom instrumentalitet og mestringsmotiv. I følge Gjesme er dette viktige funn som også hans egen forskning kan gi støtte til, men når man snakker om framtdsorientering er det langt flere hensyn å ta i behandlingen av begrepene. Han har derfor videreutviklet teorien om framtdsorienteringen og psykologisk distanse i mestringsmotivasjonsteorien, og jeg skal i det følgende presentere hans teori og noen av hans forskningsfunn.

6.2 Gjesmes framtidsteori

Gjesme mener i likhet med Raynor at forventningsbegrepet også impliserer noe om psykologisk avstand, men at dette ikke er det eneste aspektet ved den psykologiske distansen. Gjesme har revitalisert begrepet *framtidssorientering* ved å trekke inn flere komponenter i teorien. Noe av konsekvensen av Gjesmes forskning har vært en omformulering av begrepet *future orientation*, til *future time orientation* (FTO). Ordet *time* inkludert i begrepet viser at Gjesme ønsker å ta hensyn til den faktiske tidsdistansen som må befinne seg mellom personen og et gitt framtidsmål og den psykologiske oppfattelsen av denne avstanden. Raynors hypoteser har så blitt testet ut og sammenlignet med Gjesmes egne resultater noe vi allerede har sett eksempel på over. Dette har bidratt til nok en utvidelse av mestringsmotivasjonsteorien og en grundigere teori om framtidsperspektivet og psykologisk distanse tid. Vi skal først se på hvilken innflytelse måldistanse i tid har å si for prestasjonene til tilnærings- og unngåelsesorienterte personer.

6.2.1 Måldistanse i tid (Goal Distance in Time)

Gjesme (1981a:121) påpeker at det i Raynors befatning med framtidsbegrepet ikke har blitt tatt hensyn til målets fysiske og psykiske distanse i tid, og at dette antakelig er en svakhet. Hans sti-modell handler kun om antall steg og ikke hvor lang tid det tar å nå neste steg eller det endelige målet. Gjesme tar opp om selve tidsdimensjonen ved framtidsbegrepet er skikkelig undersøkt. Som vi så tidligere satte Raynor likhetstegn mellom forventningsfaktoren P_s og psykologisk distanse. Når forventningen om å nå et framtidig mål er stor oppleves målet nærmere psykisk enn hvis forventningen er lav. Gjesme (1988) mener at dette er et viktig aspekt ved psykologisk distanse, men at det kun er en av flere faktorer. Hans første antakelse som er i tråd med Raynors antakelse sier at:

- 1) Psykologisk distanse er en negativ funksjon av sannsynligheten (forventningen) av å nå det framtidige målet (Gjesme 1981a:120).

For å kunne drøfte psykologisk distanse og dens virkning på atferd i nåtid, mener Gjesme at det må tas hensyn til minst to andre faktorer. Den ene er distansen i fysisk tid mellom

nåværende situasjon og målet. Den andre er individets framtidsorientering, det vil si personens anlegg og behov for å kunne oppfatte tidsdimensjonen framover. Gjesme kaller framtidsorienteringen for *Future Time Orientation* og ikke *Future Orientation* som Raynor, fordi han trekker inn betydningen av den faktiske tiden og hvordan den oppleves forskjellig fra person til person.

Når det gjelder målets avstand i tid og hvordan den påvirker vekkingen av motiv tar Gjesme (1981a:121) utgangspunkt i Millers teoretiske modell (1944) som sier: a) Tendensen til å nærme seg et mål (og unngå et fryktet stimuli) er sterkere desto nærmere subjektet er målet. b) Unngåelsesgradienten er brattere enn tilnærmingsgradienten i forhold til målets nærhet. Miller gjorde sine forsøk på rotter og studerte fysisk distanse i rom. Det antas at de samme psykologiske prosessene også kan gjelde for mennesker, men i tillegg kommer menneskets evne til å oppfatte konsekvenser i tid på et psykologisk nivå (Gjesme 1981a:122). Mennesket skiller seg blant annet fra andre skapninger ved at de kan bruke kognitive symboler. Dette gjør oss i stand til å bringe eventuelle framtidskonsekvenser inn i den psykologiske nåtiden (Gjesme 1974:162). For å kunne utvide Millers postulater om fysisk distanse til også å gjelde atferd i en ren tidsdimensjon foretok Gjesme noen modifikasjoner (Gjesme 1981a:162):

- a) Fysisk nærhet kan indikeres gjennom å variere målets avstand i tid.
- b) Tilnærmings- og unngåelsestendensene kan bli indikert ved en kombinasjon av motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf).

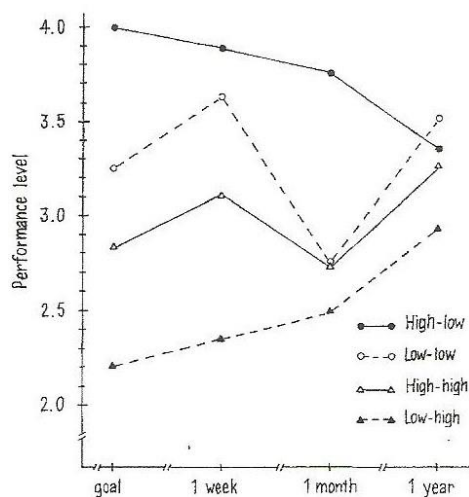
Definisjonen av motiver innebærer at de til en viss grad er rettet mot mestringshendelser selv om disse nødvendigvis ikke trenger å være viktige for vedkommende. Gjesme foreslår at menneskene etablerer en forbindelse mellom en framtidig og forholdsvis nøytral prestasjonshendelse og en selv. Til grunn for denne forbindelsen ligger både karakteristika om selve hendelsen og individets motivkonstellasjon. Tilnærmingsorienterte vil ha en tendens til å oppleve positive affekter og positiv målgradient til fremtidshendelen, mens unngåelsessorienterte vil ha en tendens til å oppleve negativ affekt og negativ målgradient. Gjesme kommer derfor fram til hypotesene 1+2 (jfr. Millers hypotese a) og hypotese 3, (jfr. Millers hypotese b):

- 1) Tilnærmingsorienterte øker deres prestasjoner når målets avstand i tid reduseres.
- 2) Unngåelsesorientertes prestasjoner avtar når målets avstand i tid avtar.
- 3) Unngåelsesorienterte har en brattere (negativ) målgradient for prestasjoner enn tilnærmingsorientertes positive gradient (Gjesme 1981a:122).

Det har blitt gjennomført en rekke eksperimenter for å belyse antakelsene over, noe følgende avsnitt skal handle om.

6.2.2 Måldistanse i tid og empiriske resultater

Gjesme (1974) ønsket å teste ut hypotesene og foretok et eksperiment med 411 sjetteklassinger for å undersøke effekten av måldistanse i tid for elever med ulike kombinasjoner av motivdisposisjoner (målt med AMS) og hvordan prestasjoner og anstrengelse kan bli påvirket av dette. Prestasjonsnivået ble målt som antall løste problem og antall forsøk, sistnevnte som en indikasjon på anstrengelse. Matematikk-oppgavene som elevene skulle jobbe med ble presentert som ikke-betingede slik at oppgavene ikke skulle være instrumentelle. Den første gruppen elever fikk beskjed om at oppgavene de skulle jobbe med ikke hadde noe med skole å gjøre, men at de kunne prøve å løse så mange oppgaver som mulig. Den andre gruppen fikk vite at oppgavene de øvde på ville komme på en test om en uke. Den tredje gruppen fikk samme beskjed som gruppe nr. 2, men testen skulle ikke finne sted før om en måned. Den fjerde gruppen fikk samme instruksjoner som nr. 2 og 3, men skulle ikke testes før om et år. Resultatene viste at tilnærmingsorienterte økte gradvis deres antall korrekte svar og antall forsøk desto mer de nærmet seg målet i tid, jfr. hypotese 1). For unngåelsesorienterte avtok antall korrekte løsninger signifikant når målet nærmet seg i tid, mens antall forsøkte oppgaver forholdt seg ganske upåvirket. Siden antall korrekte svar avtar når målets avstand i tid avtar, antar man at dette kan ha sammenheng med at flere unngåelsestendenser konkurrerer innbyrdes hos personen. Forsøket kan bekrefte hypotese 1) og 2) når antall korrekte svar ble satt som prestasjonsmål noe figur 4 viser. Når antall forsøk ble satt som prestasjonsmål kunne hypotese 1) beholdes mens hypotese 2) måtte forkastes. Unngåelsesorientertes antallforsøk avtok altså ikke i særlig grad når målet nærmet seg i tid, men forholdt seg nokså stabilt.

Figur 4. Gjennomsnittsverdi for antall riktige løsninger som en funksjon av motivgruppe (Høy Ms-Lav Mf, Lav Ms-Høy Mf, Høy Ms-Høy Mf og Lav Ms-Lav Mf) og måldistanse i tid (Gjesme 1974:168).

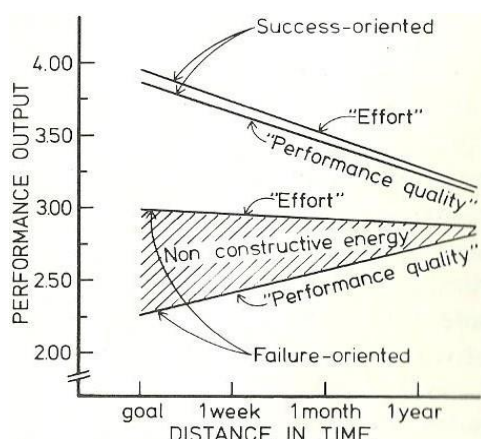
For unngåelsesorienterte sank antall korrekte svar når målet nærmet seg i tid, men ikke antall forsøk. Vi ser at hypotese 2) på denne måten bare får delvis støtte. Hypotese 3) ble forkastet helt, det vil si at begge motivgrupper hadde omtrent like bratt gradient for henholdsvis tilnærming og unngåelse. Målets avstand i tid ser dermed ikke ut til å ha en negativ innflytelse på prestasjonsaktivitet målt som anstrengelse (kvantitet), fordi antall forsøk på oppgavene ikke avtok. Den kvalitetsmessige prestasjonsaktiviteten ser vi blir negativt påvirket for unngåelsesorienterte, men ikke for tilnærmingorienterte.

En senere studie av Gjesme (1976) hvor Mf ble tappet av Sarasons TASC skala (Test Anxiety Scale for Children) bekreftet resultatene over. Prosedyren var lik den forrige og man ville studere påvirkning av målets avstand i tid i forhold til test-angst og prestasjoner. Resultatet viste at elever med høy angst fikk færre riktige svar jo nærmere de kom målet. Gjesme argumenterer med at "bekymringstanker" som stjeler kognitiv kapasitet som kunne blitt brukt til oppgaveløsning er det som hemmer kvaliteten på prestasjonen til de med høy Mf og lav Ms. I tillegg avtok den negative mål-gradienten hos elever med høy angst når selve test-angsten avtok. Videre var det en tendens hos de med lav angst at antall forsøk på oppgaver økte jo nærmere målet man kom. Funnene viser i følge Gjesme (1981a) at målets avstand i tid er avgjørende i forhold til den psykologisk oppfattede/oplevde avstanden og at psykologisk avstand øker med fysisk avstand. Resultatene viser også at motivet for å søke suksess for tilnærmingorienterte og testangst for de unngåelsesorienterte økte når fysisk tid avtok.

Dette gir antakelsene:

- 2) *Psykologisk distanse er en positiv lineær funksjon av målets objektive distanse i tid.*
- 3) *Vekkingen av motiver øker når måldistansen i tid avtar* (Gjesme 1981a).

For unngåelsesorienterte ser det ut til at energien rettet mot prestasjonsaktiviteter blir mindre og mindre konstruktiv desto nærmere målet kommer i tid (Gjesme 1983a:448). Gjesme viser til De Boeck (1980 I: Gjesme 1983a:449) som også kom fram til at motivasjonen økte hos tilnærmingsorienterte når målets avstand i tid avtok. Vi skal senere se hvordan Halvaris forskning også gir delvis støtte til de ovennevnte hypotesene når det gjelder fysiologiske målinger og prestasjoner i forhold til måldistansen. Resultatene fra de to eksperimentene nevnt over er illustrert i figur 5. Den viser sammenhengen mellom prestasjon og måldistanse i tid for et gitt mål for tilnærmings- og unngåelsesorienterte.

Figur 5. Prestasjon uttrykt kvalitativt og kvantitativt som en funksjon av motivgruppe (Ms og Mf) og måldistanse i tid (Gjesme 1983a:448).

Gjesme (1981b:175) hevder at en pedagogisk konsekvens av funnene over kan være å la de med høy angst få jobbe med oppgaver relatert til mål lengre frem i tid. Dette vil altså kunne redusere angsten og øke prestasjonsnivået for denne gruppen elever. Oppgavene var av kognitiv karakter. For de med lav angst vil den pedagogiske konsekvens være motsatt, elevene bør få jobbe med oppgaver som ikke er for langt fram i tid fordi dette medfører en konstruktiv anstrengelse for å greie oppgaven.

Nyere forskning gir delvis støtte til funnene over i tillegg til å kaste nytt lys over tidligere funn (Halvari 1991a; Thomassen, Halvari & Gjesme 2001; Bjørnebekk 2008; Bjørnebekk og Gjesme 2009a). Bjørnebekk og Gjesme (2009a) studerte blant annet effekten av målets avstand i tid på prestasjon og motivasjon hos norske skoleelever. Motivet for å søke suksess (Ms) korrelerte signifikant positivt med tilnærmingsmotivasjonen (Ts) (.48, $p < .01$). Motivet for å unngå nederlag korrelerte signifikant positivt med unngåelsesmotivasjonen (Tf) (.46, $p < .01$). Dette var som forventet i henhold til tidligere undersøkelser. Tilnærmingsorientertes Ts-skåre var lavest ved betingelsen 1 år unna målet. Ved 1 måned fra målet steg tilnærmingsmotivasjonen (Ts) for så å flate ut fram til målsituasjonen. De som skåret høyt både på Ms og Tf, (”perfeksjonistene”) viste et noe annerledes bilde. De hadde høyest tilnærmingsmotivasjon (Ts) ved betingelsen 1 år unna målet og beholdt deretter forholdsvis stabilt verdien av Ts, men fikk et markant fall i tilnærmingsmotivasjon en uke unna målet. Det foreslås at det markante fallet i kan være resultat av overtenning eller overmotivasjon. Unngåelsesorienterte (L-H) fikk som forventet redusert sin tilnærmingsmotivasjon (Ts) når målet nærmet seg i tid, men den økte helt frem til betingelsen 1 uke unna målet. Dette gjaldt også for gruppen med lav Ms og lav Tf (L-L) med den forskjell at tilnærmingsmotivasjonen (Ts) kun økte frem til betingelsen 1 måned unna målet for så å avta. Gruppen med lav Ms og lav Tf (L-L) oppnådde lavere tilnærmingsmotivasjon (Ts) enn gruppen med lav Ms og høy Tf (L-H), og Ts avtok tidligere.

Når det gjelder den totale prestasjonsskåren gir studien delvis et mer overraskende resultat og viser at tidligere funn av Gjesme kan nyanseres noe. Tilnærmingsorientertes totale prestasjoner økte som forventet like før målsituasjonen. Prestasjonene økte kraftig fra betingelsen 1 uke fra målet og fram til målet. I forhold til Gjesme (1974, 1976) var det noe overraskende at unngåelsesorientertes totale prestasjoner ikke avtok når målets avstand i tid avtok. Det manglende resultatet er vanskelig å forklare, men det foreslås at det ikke er så lett å unngå oppgavene. Det mest strategiske kan dermed være å forsøke å gjøre det bra, og som en konsekvens vil unngåelsesmotivasjonen erstattes av tilnærmingsmotivasjon med den hensikt å unngå nederlag. Dette kan forklares ut fra Elliots hierarkiske modell om tilnærmings- og unngåelsesmotivasjon (1999, 2006). Elliots teori går blant annet ut på at unngåelsesorienterte kan innta et prestasjonsorienteringsmål i mestringssituasjoner. Å innta et prestasjonsorienteringsmål er basert på å sammenligne seg selv resultatmessig med andre og ønsket om å konkurrere ut for eksempel klassekameratene. Resultatene over viste at

unngåelsesorienterte gjorde det svakt uavhengig av betingelsene i denne studien (Bjørnebekk & Gjesme 2009a:352).

Et annet viktig funn er at gruppen med høy Ms og høy Mf (H-H) sine totale prestasjoner er forholdsvis upåvirket av målets avstand i tid fra 1 måned og fram til målet til tross for at tilnærmingsmotivasjonen (Ts) avtar signifikant som vi så over (ibid. s.352). De presterer best lengst unna målet, men etter at prestasjonsnivået har falt fram til betingelsen 1 måned unna målet holder den seg som sagt forholdsvis konstant. Det er også verdt å merke seg at unngåelsesmotivasjonen (Tf) kun hadde signifikant effekt på prestasjon under første delen av problemløsningssekvensen og ikke de siste 15 minutt.

Som vi har sett viser tidligere funn at unngåelsesorientertes prestasjoner har avtatt når målets avstand i tid avtar, mens anstrengelse målt i antall forsøk har holdt seg forholdsvis konstant. De nye funnene viser noe av den samme tendensen ved at prestasjonene gjennomsnittlig kan holde seg forholdsvis konstant. De behøver nødvendigvis ikke avta signifikant ettersom målets avstand i tid avtar, den totale prestasjon kan til og med ha en viss økning. Det er altså ikke helt entydig hvordan unngåelsesorienterte reagerer på måldistanse i tid, noe som tyder på at menneskets psyke er så kompleks at det er vanskelig å predikere bestemt atferd.

Ut fra de nye resultatene er det likevel grunn til fortsatt å hevde at unngåelsesorienterte elever i skolen har godt av å operere med mål som ligger noe lengre fram i tid siden deres unngåelsesmotivasjon økte når målet nærmet seg i tid. For tilnærmingsorienterte er det bra at prestasjonene økte, men det sier egentlig ingenting om eleven faktisk trives og kanskje heller ikke så mye om eleven har lært noe varig kunnskap. Økt tilnærmingsmotivasjon er kanskje en bedre indikator for både økt læring og trivsel i skolen enn selve prestasjonsmålet? Er man motivert for å lære skulle man også tro at forutsetningene er gode for å lære. Funnene med hensyn til tilnærmingsorientertes prestasjoner og motivasjon som følge av måldistanse i tid var mest entydige. Både prestasjonene og tilnærmingsmotivasjonen deres økte når målet nærmet seg i tid. I neste kapittel skal vi se nærmere på Gjesmes framtidsorienteringsbegrep. Vi har allerede sett at grad av tilnærmings- og unngåelsesmotiv kan ha mye å si for hvor på prestasjonsskalaen man ligger, og at målets avstand i tid kan spille en viktig rolle både for motivasjon og prestasjon. Framtidsorienteringen er et viktig begrep i denne sammenheng.

6.2.3 Future Time Orientation (FTO)

Noe av det som kan regnes som universelt for mennesket er oppfatningen av tid (Gjesme 1979:173). Denne egenskapen regnes for å være lært og aktivert av ytre betingelser. Doob (1971 I: Gjesme 1979:173) hevder at nåværende atferd er et resultat av tidligere erfaringer og framtidige intensjoner. Bevisstheten orienterer seg dermed mellom de tre tidsaspektene fortid-nåtid-fremtid i ulike rekkefølger. Som vi har vært inne på har Zimbardo & Boyd (1999) lagt stor vekt på de tre tidsaspektene i utformingen av hva de kaller *Time Perspective* (TP).

Betydningen man legger i de ulike tidsaspektene og ikke minst vektleggingen antar man varierer mellom kulturer (Gjesme 1979). Noen mennesker synes å bli sterkt berørt av mål langt fram i tid mens andre ikke blir særlig berørt av mål forholdsvis nærme i tid (Gjesme 1983a:443). En av de faktorene Gjesme regner med bidrar til en slik forskjell i forholdet til framtiden er den individuelle orienteringen mot framtiden. På norsk kan man oversette begrepet *Future Time Orientation*, med *Framtidsorientering* (Rand 1991). Som vi har sett tidligere knytter Raynor sitt framtidsorienteringsbegrep utelukkende til en oppgaves instrumentelle verdi og antall steg i en handlingsserie. Han tar ikke hensyn til den faktiske tiden som befinner seg mellom individet og målet slik Gjesme gjør. Gjesme (1981a:124) skriver at en hendelse eller konsekvens som regel mister sin effekt når den er fjern i tid. Man forventer at et individs framtidsorientering påvirker persepsjonen av et gitt framtidsmål i tid. Det er med andre ord ikke bare Ps som avgjør hvorvidt en hendelse har effekt på motivene. Gjesme går ut fra at et individs FTO påvirker persepsjonen av et gitt framtidsmål.

Sett i et utviklingspsykologisk perspektiv går mange ut fra at framtidsorienteringen har sine røtter i organismens behovssituasjon (Fraisie 1963; Nuttin 1953; Piaget 1966 I: Gjesme 1982a:93). Behovserfaringen innbefatter et dynamisk forhold mot noe fraværende, det vil si at organismen er ”vagt orientert” mot det ”den behøver” (Gjesme 1981a). I følge Nuttin (1964:60) er et individs aktivitet rettet mot noe fremover, noe nytt. Atferden er framtidsbundet.

I følge Gjesme (1979:174) skyldes struktureringen av framtiden mer utviklede kognitive funksjoner. Utvidelsen av et dypere tidsperspektiv kommer av at menneskets behov utvikles i mange *mål-middel-strukturer*. De sørger for planlegging og organisering av langtidsprosjekt. På denne måten er framtidsperspektivet hos mennesket relatert til den kognitive utvikling av

evnen til å legge langtidsplaner, intensjoner, behov og oppgaver som har en mer eller mindre utviklet tidsbestemt struktur.

Analyser av hvordan framtidssorienteringen utvikles og fungerer og hvilke faktorer som påvirker framtidssorienteringen, har ført til en generell antakelse (Gjesme 1988:198). Den går ut på at et individs framtidssorientering utvikles gradvis til å bli et relativt stabilt personlighetstrekk i form av en generell kapasitet til å antesipere og belyse eventuelle framtidshendelser. Dette innebærer også en kognitiv utvikling av planer og prosjekter (Gjesme 1981a:125) og gjenspeiler graden av involvering og engasjement i mer fjerntliggende framtidshendelser (Gjesme 1988:198). Halvari (1991c:370) skriver at det kognitive aspektet utvikles gjennom utilfredsstilte behov dersom man blir oppmerksom på at det kan oppfylles gjennom aktiviteter. Man må lære seg å utsette umiddelbare behov, *Delay of Gratification* (Dg), og se at utholdenhet behøves for å ta steget mellom ønsket hendelse og selve hendelsen fram i tid. Når framtidssorienteringen har nådd et visst nivå blir det gradvis uavhengig av motivene, men mer dominert og inkorporert av individets kognitive system (Gjesme 1983a:455). Det oppnår en mer nøytral funksjon og kognitivt innhold, og individet utvikler da et dypere og mer langsiktig tidsperspektiv. I tillegg antas framtidssorienteringen også å være bygd på et selvforsterkende system: Jo mer behovstilfredsstillelse den gir individet, desto mer utvikles og stimuleres framtidssorienteringen til å bli et forholdsvis stabilt personlighetstrekk (ibid. s. 452). Gjesme (1979:174) regner med at minst tre grunnleggende individuelle faktorer påvirker utviklingen av framtidssorientering (FTO):

- a) Motivene, som fremmer utviklingen av fremtidssorienteringen
- b) Utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg), dvs. nødvendigheten av å lære å kontrollere reaksjoner og hemme impulser.
- c) Evnen til å kunne bruke symboler, for å kunne danne seg en forestilling om framtiden.

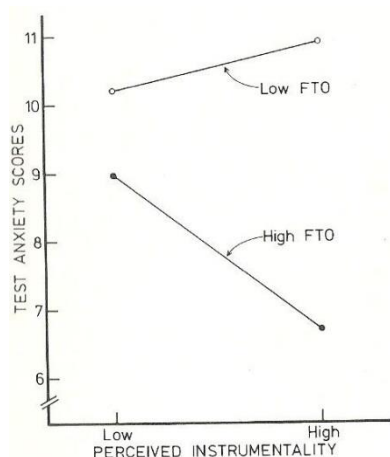
Punkt c) antas å være av økende betydning ettersom individets evne til abstrakt tenkning utvikles som en funksjon av alder. Gjesme (1983a:445) poengterer at ulike empiriske studier har vist motstridende resultat innen FTO og mener at mangelen på konsensus hos forskerne når det gjelder konsept og målingsmetoder kan være noe av grunnen til det. Det er viktig at det skilles mellom eksperimentell induisert FTO og FTO betraktet som et naturlig personlighetstrekk, og mellom ulik grad av FTO og hvordan den manifesterer seg i ulik

atferd. Det er foreslått at målinger av FTO burde relateres til ikke-spesifikke situasjoner for å unngå at spesifikke valenser påvirker og gir ulik vekningsgrad på selve FTO-målingen (ibid). Noen studier vil med andre ord gjøre sine forsøk med hensyn til FTO som et personlighetstrekk, mens andre gjør forsøk med FTO som en situasjonsfaktor.

For å kunne måle framtidsorienteringen utviklet Gjesme (1979, 1981b) en egen FTO skala. Skalaen består av 14 item/utsagn som er ment å gi et nokså korrekt bilde av et individs involvering og engasjement i framtiden. Gjesme (1979:180) antar at det er fire underkategorier som framtidsorienteringen gir seg til kjenne gjennom: *Involvement*, *anticipation*, *occupation* og *speed*. *Involvement* vil si i hvor stor grad personen tenker og fokuserer på framtiden. *Anticipation* vil si i hvor stor grad personen kommer framtiden i forkjøpet. *Occupation* betyr hvor mye tid personen bruker på å tenke på framtiden og *speed* vil si hvor raskt personen opplever at tiden går og kommer en i møte. Eksempel på utsagn kan være: *Jeg er ikke så veldig bekymret for ting som skal skje i nær framtid*, eller: *Jeg har tenkt mye på hva jeg skal gjøre i framtiden*. Svarene blir gitt på en 4-punkts skala, der 4 = *er svært sant for meg*, 3 = *er nokså sant for meg*, 2 = *er ikke så veldig sant for meg* og 1 = *er ikke sant for meg i det hele tatt* (ibid). Bjørnebekk (2008) har i nyere tid foretatt noen justeringer i forhold til den opprinnelige skalaen. Han er av den oppfatning av at flere av utsagnene passer bedre for eldre elever enn for eksempel 6. klassinger. Som vi skal se senere under framtidsperspektiv-kapittelet har Husman & Lens (2008) og Peetsmaa (1999) laget en egen framtidsperspektiv (FTP) skala som i stor grad virker inspirert av FTO-skalaen.

Med bakgrunn i det som har blitt gjennomgått over blir det antatt at jo sterkere et individs framtidsorientering er, desto mer utvidet er dets tidsbestemte horisont (Gjesme 1981a:125). Det innebærer at framtidige hendelser og potensielle framtidige hendelser vil virke sterkere på den nåværende atferd enn hva som ville vært tilfelle med en svak FTO. På hvilken måte en framtidig hendelse vil påvirke individets nåværende atferd kommer som nevnt også an på *valensene* vedkommende knytter hendelsen til og hvor sterkt de verdsettes. Gjesme skriver at valensene kommer an på samspillet mellom målets karakter og individets motivsystem. Han viser til Heckhausen (1967:69) som hevder at valensene i en fenomenologisk betydning kommer til uttrykk som en uavhengig karakteristikk av situasjonen, men har funksjonelt sett en sterk tilknytning til den motivasjonelle tilstanden. Når valensene assosieres med en potensiell framtidsplan/mål, antar Gjesme at FTO aktiveres og manifesterer seg selv som en funksjon av den antasiperte valens eller viktigheten av de framtidige oppgavene/målene

(1983a:452). En studie av Gjesme (1982b) indikerte støtte til dette dersom man lar instrumentaliteten (PI) representere valensparameteret. Testangst ble undersøkt som en funksjon av FTO og instrumentalitet (PI). Figur 6 viser at forskjellen i testangst mellom høy og lav FTO-elever økte når instrumentaliteten økte fra lav til høy. Resultatene viste at det ikke var signifikant forskjell i testangst mellom høy og lav FTO når instrumentaliteten var lav ($p > .10$) mens forskjellen økte signifikant når instrumentaliteten var høy ($p > .01$).

Figur 6. Forholdet mellom framtidsorientering (FTO) og testangst uttrykt som en funksjon av aktivitetens instrumentelle verdi (PI) (Gjesme 1983a:453).

Gjesme (1981a:126) postulerer følgende antakelse om framtidsorienteringen:

4) *Den persiperte distansen mellom individer og et gitt framtidsmål avtar når individets framtidsorientering (FTO) øker.*

På denne måten vil et individs framtidsorientering modifisere en gitt objektiv distanse i tid eller påvirke den *persiperte målavstanden i tid*, som vi snart skal se nærmere på. Et individ som er sterkt orientert mot framtiden (høy FTO) skulle derfor persipere enhver gitt framtidig hendelse som nærmere enn et individ med lav FTO. Dette innebærer at den psykologiske distansen mellom et individ og et gitt framtidig mål er større for en med lav FTO enn hos en med høy. Betydningen høy/lav FTO vil derimot avta jo nærmere målet man kommer målt i psykologisk tidsavstand. Ved tidsavstandens nullpunkt (man er ved målet) opphører betydningen høy/lav FTO. Jo lengre fysisk tidsavstand, desto større psykologisk opplevelsesforskjell vil det bli, noe som innebærer helt forskjellig grad av motivvekking i de ulike tilfellene. Gjesme (1975) viste hvordan høyt framtidsfokuserte elever ble mer berørt av

et gitt framtidsmål (1 år fram i tid) enn elever med lav FTO. Resultatet forklares med at personens FTO modifierer distansen i tid, det vil si den psykologiske distansen.

I eksperimentet av Bjørnebekk og Gjesme (2009a) med 586 sjetteklassinger ble det vist at når FTO øker har tilnærmingsmotivasjonen (Ts) og unngåelsesmotivasjonen (Tf) også en tendens til å være høy for henholdsvis tilnærmings- og unngåelsesorienterte. Forsøket kunne også bekrefte antakelsen om at unngåelsesorienterte med lav FTO har en brattere negativ målgradient enn unngåelsesorienterte med høy FTO. Antakelsen støttes også av resultatene til Gjesme (1975). Dette skjer antakelig fordi mål-situasjonen kommer mer overraskende på førstnevnte enn for sistnevnte. De er på denne måten mer forberedt mentalt på hva som venter dem, men vil også engste seg på et tidligere tidspunkt enn gruppen med lav FTO. Det viste seg som nevnt over at når tilnærmings- og unngåelsesmotivet (Ms og Mf) øker vil også tilnærmings- og unngåelsesmotivasjonen (Ts og Tf) øke. Bjørnebekk og Gjesme (2009a) poengterer at lærere ofte bruker ”tidens avstand” som en motivasjonell strategi i undervisningen. Dette kan forholde seg problematisk for dem som har en motivdisposisjon som vekker høy unngåelsesmotivasjon. Den type premisser for læring kan ut fra det forskningen belyser være et grunnlag for å kunne hevde at systemet er uhensiktsmessig for mange elever. Spørsmålet om ikke differensiering av undervisningen er noe man bør vurdere er derfor naturlig å stille seg.

Dette kapittelet handler i stor grad om den påvirkningen en gitt måldistanse har på hver enkelt elevs motivasjon og prestasjon. Graden av tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf) i kombinasjon med FTO viser seg å spille en sentral rolle for hvordan motivasjon og prestasjoner kan predikeres. Prestasjonsmessig har vi sett at det ikke nødvendigvis slår ut negativt, men pedagogisk sett burde det være et mål at elever skal oppleve så lav angst som mulig i skolen og høyest mulig tilnærmingsmotivasjon. For mange kan beskjeden om en prøve som kommer en uke fram i tid utløse angst og irrelevant atferd i forhold til skoleoppgavene, mens det for andre utløser tilnærmingsmotivasjon. Framtidsorienteringen i kombinasjon med mestringsmotivene (Ms og Mf) har i følge de studiene jeg har referert til vist at de virker inn på hvor godt forberedt personen er til en gitt oppgave til en gitt tid, og om dette er noe vedkommende gleder seg til eller ei.

Vi ser også at et interessant perspektiv med opprinnelse i Millers konfliktmodell er videreutviklet og dermed motivasjonspsykologien et steg lengre. Gjesme har inkludert den

subjektive opplevelsen av framtid og målets distanse i tid og hvor mye man er bevisst på framtiden gjennom FTO. Det er grunn til å anta at dette har stor betydning i skolesammenheng. I neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan framtidsbegrepet knyttes til mestringsmotivene.

6.2.4 Framtidsorientering (FTO) og Mestringsmotiv

I følge mestringsmotivasjonsteorien har alle mennesker både et tilnærmingsmotiv og et unngåelsesmotiv, men styrken på motivene varierer fra person til person (Gjesme 1979). Siden begge motivene er definert som kapasiteter til å antesipere glede eller smerte i mestringsituasjoner, så innebærer dette at motivene til en viss grad er rettet mot framtidige mestringsituasjoner eller hendelser. Resultatene fra Gjesme (1975) tyder på at sammenhengen mellom motivene og framtidsorienteringen (FTO) er sterkere når FTO måles situasjonsspesifikt enn som et trekk. Å tenke på en framtidig oppgave vekker altså motivene sterkere enn å tenke på framtiden generelt.

Gjesme (1979:175) antar at tilnærmingsorienterte har en lengre FTO enn unngåelsesorienterte. Han antar også at de som skårer høy på tilnærmingsmotivet (Ms) har en mer utvidet FTO enn de som skårer lavt på tilnærmingsmotivet. Unngåelsesmotivet (Mf) er forventet å være negativt relatert til FTO. Dette antar Gjesme fordi en person med et sterkt motiv for unngåelse antesiperer flere negative affekter i forhold til framtiden enn en person som skårer lavt på unngåelsesmotivet, og personen tenker kanskje mindre på framtiden for å unngå ubehag. På denne måten hindres utviklingen av en sterk framtidsorientering. Halvari (1991c) antar også at unngåelsesorienterte beskytter seg selv mot framtidig stimulering og unngår å tenke på framtiden på grunn av dens negative vekking av følelser. På denne måten ser man for seg at utviklingen av tilnærmingsmotiv og framtidsorientering ”motarbeides”. Nyere studier av Bjørnebekk og Gjesme (2009a) bekrefter at når FTO øker vil også tendensen til å søke suksess (Ts) for tilnærmingsorienterte og tendensen til å unngå nederlag (Tf) for unngåelsesorienterte øke. I motsetning til unngåelsesorienterte anser tilnærmingsorienterte framtiden som et nyttig instrument for å mestre framtidige mål (Gjesme 1979:184). Når motivdisposisjonene blir vurdert i kombinasjoner og tilnærmingsmotivet er relativt sterkere enn unngåelsesmotivet ($M_s > M_f$) så kan man forvente at tilnærmingsorienterte har en lengre framtidsorientering enn de unngåelsesorienterte. I undersøkelsen til Gjesme fra 1975 ble det

ikke funnet noen signifikant sammenheng mellom mestringsmotivene og framtidssorientering målt ved hjelp av spørreskjema. Riktignok var ingen av spørsmålene relatert til framtidige mestringsmål, men kun til framtid på generelt grunnlag. Dette antar Gjesme er forklaringen på det ikke-signifikante forholdet mellom FTO og mestringsmotivene i undersøkelsen. En sterkere relasjon mellom FTO og mestringsmotiv vil derfor lettere kunne oppnås ved å måle FTO mot spesifikke mestringsmål på grunn av vekningsgraden.

Gjesme antar at en tilnærmingsorientert med sin positive målgradient, ved enhver avstand til målet vil gjøre en større innsats og prestere bedre når FTO er høy versus lav. Vi så over at selve gevinsten ved å oppleve målet som nærme vil utligne seg desto nærmere man kommer målet i fysisk tid. Derfor vil også den positive målgradienten bli brattere for de med lav FTO desto nærmere man kommer målet enn for de med høy FTO. For de unngåelsesorienterte antar man ut fra ovennevnte resonnement at reaksjonsmønsteret er motsatt med tanke på framtidige mål (Gjesme 1981a, s.126-127). Det innebærer at jo fjernere et mål er og oppleves i tid vil en med lav FTO i mindre grad frykte målet enn for en med høy FTO. På grunn av en negativ målgradient for unngåelsesorienterte kombinert med høy FTO vil man da kunne anta en lavere prestasjon enn for de med lav FTO til en hvilken som helst avstand til målet. Når nullpunktet nås regner man med også her at forskjellene ikke er like gjeldende. Dermed vil målgradienten for de med lav FTO bli brattere mot slutten i forhold til de med høy FTO. Gjesme (1975) prøvde ut sine antakelser ved å teste ut fire hypoteser på 379 sjetteklassinger av begge kjønn. De ble vurdert på mestringsmotivene (Ms og Mf) og framtidssorientering ved hjelp av skalaene AMS og FTO. Forsøksrekken var ikke-betinget, det vil si at elevene uansett resultat på en oppgave ville få mulighet til å forsøke neste oppgave. På denne måten kunne man få mulige effekter av et framtidig mål som er nært i tid på den nåværende motivvekingsgraden, uavhengig av om man gjør rett eller galt i de oppgavene man øver på i nåtid.

Gjesme satt opp fire hypoteser: 1) Tilnærmingsorienterte øker sine prestasjoner når målet nærmet seg i tid (jfr. Gjesme 1974). 2) Unngåelsesorientertes prestasjoner avtar når målet nærmer seg i tid (jfr. Gjesme 1974, 1976). 3) Tilnærmingsorienterte med lav FTO får en brattere positiv målgradient enn tilnærmingsorienterte med høy FTO. 4) Unngåelsesorienterte med lav FTO får en brattere negativ målgradient enn unngåelsesorienterte med høy FTO. Resultatene viste følgende trekk. a) Tilnærmingsorienterte med høy eller lav FTO viste begge en økning både i antall forsøkte og antall riktige løste oppgaver ettersom målet nærmet seg i

tid. Hypotese 1 fikk dermed full støtte. b) For de unngåelsesdominerte med lav FTO avtok både antall forsøk og antall korrekte svar ettersom målet nærmet seg i tid.

Prestasjonsmengden ble derimot ikke påvirket for de med høy FTO når målet nærmet seg i tid. Vi ser at hypotese 2) bare får delvis støtte fordi den kun gjaldt for unngåelsesorienterte med lav FTO. c) Det var en svak, men ikke-signifikant indikasjon på en brattere positiv målgradient for de tilnærmingsorienterte med lav FTO (regresjonskoeffisient .39 og .35) sammenlignet med de som hadde høy FTO (.26 og .17). d) De unngåelsesorienterte som hadde lav FTO fikk en signifikant brattere negativ målgradient (-.22 og -.46) enn de med høy FTO (.14 og -.07) og hypotese 4) fikk i likhet med 1) full støtte (ibid). Hypotese 2) fikk altså bare delvis støtte, mens hypotese 3) måtte forkastes (Gjesme 1975).

Gjesme (1981a) stiller spørsmålet, *hvorfor øvde elevene for en uviktig oppgave som lå fjernt i tid?* Mestringsmotivene er til en viss grad rettet mot framtidige mestringsmål selv om målene i større eller mindre grad er viktige som personlige mestringsmål. Han forsøkte i eksperimentet å redusere innflytelsen av andre mestringsmotiv til et minimum slik at man kunne studere effekten av måldistanse i tid best mulig. Lette oppgaver ble foretrukket fremfor middels vanskelige fordi sistnevnte alene vil kunne påvirke motivene. Gjesme mener at den grunnleggende antakelsen man står igjen med er at de positive og negative valensene av et framtidsmål eller en framtidshendelse er antatt å øke når distansen i tid avtar (ibid).

I en annen studie undersøkte Gjesme (1979) FTO som en funksjon av mestringsmotivene (Ms og Mf), evner, utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg) og kjønn. 515 norske sjetteklassinger deltok. Resultatene viste at tilnærmingsorienterte hadde signifikant høyere FTO enn unngåelsesorienterte. Som tidligere antatt ble det også bekreftet at jenter hadde signifikant høyere skåre på FTO enn gutter. De som ble karakterisert som evnesterke hadde i Gjesmes forsøk høyere skåre på *speed* (hvor raskt man oppfatter at tiden går og kommer en i møte) enn de som ble karakterisert som middels og mindre evnesterk. Ellers spilte evner en sekundær rolle i forhold til FTO. Kombinasjonen av høye evner og utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg) viste seg å garantere en høy FTO uansett motivstyrke. På den annen side spiller motivene en viktig rolle for FTO når utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg) er lav. En mulig forklaring til at jenter skåret høyere på FTO enn gutter kan være at jenter er mer sensible enn gutter og at det er en disposisjon som blir forsterket ved sosialisering. Sensitiviteten gjør at jenter blir mer oppmerksomme på stimuli som ennå ikke er tilstede og dermed danner grunnlaget for en større evne til å antesipere framtid (Gjesme 1979:184).

Vi har hittil sett at innflytelsen av psykisk oppfattet tid påvirker vekkingen av mestringsmotivene i forhold til et framtidig mål og avstanden til målet. Dette vil da i stor grad påvirke personens atferd. Gjesme foreslår å kalle denne faktoren *Perceived Goal Distance in Time* (PgD), som kan oversettes med, *persipert måldistanse i tid* (Gjesme 1988), altså den oppfattede tidsmessige psykologiske avstanden mellom individet og målet. Vi skal i følgende avsnitt se nærmere på hans teori om persipert måldistanse i tid og måldistansekoefisienten, *Gamma* (Υ), som han kaller, *The Goal Distance Coefficient*. Disse to faktorene kombinerer Gjesme med både Atkinson og Raynors teorier, og i følge Gjesme skal det gi en bedre forståelse av framtidsperspektivets innflytelse på den nåværende motivasjonen. Matematisk sett gir det en betraktelig større og mer omfattende modell enn Raynors videreutvikling av Atkinsons formel.

6.2.5 Persipert måldistanse i tid (PgD)

Vi har sett at Raynor mener den psykologiske avstanden var forbundet med sannsynligheten for å nå de ulike stegene i en handlingsserie. Han mente at liten sannsynlighet (P_s) for å nå stegene ga økt psykologisk avstand, og at antall steg også spiller inn. På bakgrunn av Gjesmes forskning om målets avstand i tid bemerker Raynor at det er viktig å ta hensyn til ”tidshierarkiet” og ikke bare ”oppgavehierarkiet.” Gjesme har forbedret Raynors teori og vi har hittil sett at han har gitt en grundigere analyse av begrepet *psykologisk distanse*. Psykologisk distanse er i følge Gjesme (1981a) bestemt ut fra følgende faktorer inklusive Raynors forventningsdimensjon: a) Forventningen eller sannsynligheten (P_s) for å nå et mål. b) Distansen i fysisk tid og rom mellom nåtid og det framtidige målet. c) Individets FTO.

Gjesme mener at antakelsene 2), 3) og 4) nevnt tidligere (2) Psykologisk distanse er en positiv lineær funksjon av målets objektive distanse i tid. 3) Vekkingen av motiver øker ettersom måldistansen i tid avtar og 4) Den persiperte distansen i tid mellom individer og et gitt framtidsmål avtar ettersom individets framtidsorientering øker) muligens kan bli vurdert i kombinasjon og dermed utgjøre persipert måldistanse i tid (PgD). Gjesme (1981a) mener at Raynor har oversett antakelse 2), 3) og 4). Dersom man kan anta at motivvekkingsgraden øker når målets avstand i tid avtar (Gjesme 1974, 1975, 1976), kan man i følge Gjesme (1981a:129) også anta at:

5) *Vekkingen av motiver øker når den persiperte måldistansen i tid (PgD) avtar.*

Dette betyr at en framtidig mestringshendelse/mål skulle bli vurdert i henhold til personens persiperte måldistansen i tid og at et mål oppfattet som nærmere i tid skulle veie tyngre enn et mål langt unna i tid (Gjesme 1996:216). Vi ser at antakelse 3) og 5) har det til felles at motivene øker når både den objektive og den persiperte måldistansen i tid avtar.

På bakgrunn av punktene over antar Gjesme (1981b) at den persiperte måldistansen i tid (PgD) lar seg påvirke av følgende forhold: a) Fysisk distanse i tid. b) Individets FTO. c) Instrumentalitet (PiL/PI). d) Målets viktighet/valens av framtidsmål. e) Sannsynligheten, Ps, for å nå målet. Som det kommer fram av figur 7 på neste side, er målets viktighet en betydelig faktor for bestemmelsen av persipert måldistanse i tid. Et viktig mål virker nærmere enn et uviktig mål (ibid. s.175).

Vi ser her at et nytt begrep i c) er innført, *PiI* (Gjesme 1981b), eller *PI* (Gjesme (1983a)). Dette betyr *Perceived Intrinsic Instrumentality* eller bare *Perceived Instrumentality*. I fortsettelsen brukes bare PI eller *instrumentalitet*, jfr. Raynor (1974). Begge uttrykk innebærer individets persiperte indre instrumentelle verdi av aktiviteten, altså hvor viktig nåværende aktivitet er for å kunne nå et framtidig mål. I følge Gjesme (1981b:176) kan en oppgave også ha en verdi i seg selv, en *egenverdi*. Egenverdien kan være høy selv om instrumentaliteten er lav, og høy instrumentalitet kan påvirke egenverdien positivt. Vi skal nå se på et forsøk gjort av Gjesme hvor teorien omkring persipert måldistanse i tid (PgD) testes ut empirisk.

6.2.6 Forholdet mellom persipert måldistanse i tid (PgD), Instrumentalitet og FTO

Gjesme (1981b) testet persipert måldistanse i tid (PgD) på tyske skoleelever fra syvende til niende klasse som en funksjon av måldistanse i tid, framtidsorientering (FTO), instrumentalitet, målets viktighet og kjønn. Når det gjelder framtidsorienteringens relasjon til persipert måldistanse i tid (PgD) så viste Gjesmes resultater at høy framtidsorientering gir signifikant lavere PgD for alle tidsdistanser ($p < .05$). Dette stemmer overens med tidligere resultater av Gjesme (1975, 1979) som viste at høy framtidsorientering bidrar til at personen opplever den tidsmessige avstanden fram til et mål eller en oppgave som nærmere enn for en

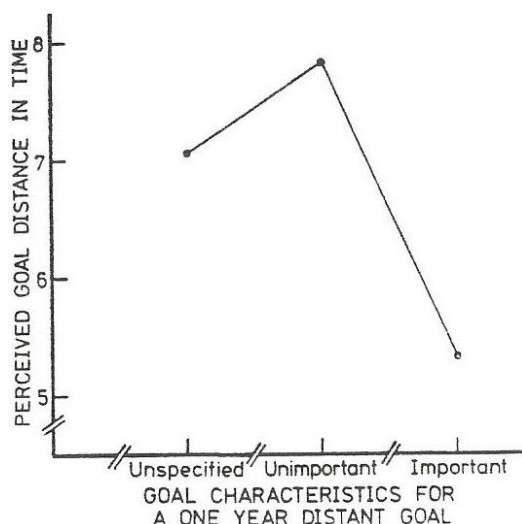
som skårer lavt på framtidsoorientering. Effekten viser seg i Gjesmes (1981b) studie å være gjeldende også for mål forholdsvis nærme i tid, det vil si en uke unna målet. Dette til tross for at man går ut fra at framtidsoorienteringens effekt på PgD avtar med den fysiske tiden fordi det blir mindre og mindre fysisk tid igjen å modifisere. Vi ser at en uke unna målet på denne måten er tilstrekkelig med tid til at framtidsoorienteringen blir aktivert. Med tanke på en skoles prøvekultur vil dette ikke være like fordelaktig for unngåelsesorienterte.

Når det gjelder interaksjonen mellom framtidsoorientering og instrumentalitet så påvirkes ikke PgD av instrumentalitet når framtidsoorienteringen er høy (ibid. s.180). I tillegg fant Gjesme at hos de som var lav på framtidsoorientering, men høy på instrumentalitet så var PgD signifikant lavere enn for de som skåret lavt på begge variablene for alle uspesifiserte tidsdistanser ($p < .05$). Instrumentalitet spiller altså en viktig rolle for elever med lav framtidsoorientering i følge Gjesme. Er man høy på den ene eller begge av variablene (instrumentalitet + FTO) så bidrar det i tråd med teorien til en lavere persipert måldistanse i tid (PgD). Gjesme foreslår at indusering av målets viktighet er den viktigste determinanten for å påvirke PgD når det gjelder mål lengre fram i tid. For instrumentalitet alene fant Gjesme at elever med høy instrumentalitet hadde signifikant lavere PgD enn elever med lav instrumentalitet for alle uspesifikke målbetingelser (det vil si verken viktige eller uviktige mål) ($p < .05$). For veldig viktige eller uviktige mål hadde instrumentalitet ingen innflytelse. På denne måten ser man at viktige eller uviktige mål kan nøytralisere effekten av instrumentalitet på måldistansen i tid.

Som nevnt tidligere (Gjesme 1975) avtar framtidsoorienteringens innflytelse på den psykologiske opplevelsen av tid ettersom målets avstand i tid avtar. Jenter og gutter viste ulike resultater i forhold til dette i undersøkelsen fra 1981b. Jenter viste i tråd med tidligere teori og empiri at de med høy framtidsoorientering hadde signifikant lavere PgD ($p < .001$) for mål langt unna (1 mnd. og 1 år) enn de med lav framtidsoorientering. Dette gjaldt vel og merke for viktige og uspesifiserte mål, men ikke for uviktige mål. For mål nærme i tid (1 uke) var det derimot ingen signifikant forskjell på PgD mellom jenter med høy og lav framtidsoorientering. Gutter viste i dette forsøket en motsatt tendens og kunne dermed ikke bekrefte tidligere teori. De viste heller at framtidsoorientering påvirket PgD for mål nærme i tid enn langt unna.

Kombinasjonen av kjønn og instrumentalitet indikerte at hos gutter med høy instrumentalitet var PgD lavere enn for de med lav instrumentalitet for alle tidsdistanser når målet var

uspesifisert (verken viktig eller uviktig). Hos jenter påvirket ikke instrumentaliteten PgD ved mål langt fram i tid (1 år), men kun ved mål 1 måned og 1 uke fram i tid der målet var uspesifisert. Når målet var uspesifisert ble altså ingen signifikante forskjeller i PgD mellom gutter og jenter med høy og lav instrumentalitet indikert.

Figur 7. Persipert måldistanse i tid (PgD) uttrykt som en funksjon av viktige, uviktige eller uspesifikke mål (Gjesme 1981b:180)

Bortsett fra tiden i seg selv viser Gjesmes resultater at hovedeffekten på den persiperte måldistansen i tid (PgD) er viktigheten av et mål (1981b). For mål langt unna i tid antas det at den enkleste måten å påvirke den persiperte måldistansen i tid på er å manipulere målets eller oppgavens viktighet. Gjesme antar at en annen faktor som også kan påvirke PgD er forventningen om å nå målet (jfr. Raynor 1969, 1974) eller målets grad av oppnåelighet (jfr. Heckhausen 1967). Dette innebærer som nevnt over at jo høyere forventning (eller grad av oppnåelighet) desto kortere oppfattes avstanden fra individet og til målet.

Gjesmes studier som her er omtalt indikerer at høy framtidsorientering, høy instrumentalitet, og høy viktighet av et framtidsmål senker PgD og øker positiv motivasjon hos tilnærmingsorienterte. Motsatt vil lav framtidsorientering, lav instrumentalitet og ”spesielt liten” viktighet av et framtidsmål øke PgD og gi unngåelsesorienterte lavere angst. Raynor mente at det var en sammenheng mellom framtidsorientering og instrumentalitet, men vi ser at dette ikke stemmer overens med Gjesmes undersøkelser og hva han legger i begrepet

framtidsoorientering. Nedenfor skal vi se på en teoretisk videreføring av det Gjesme har kommet fram til i sin forskning og det han mener kan slås sammen til en større modell hvor både Atkinson og Raynors modeller er med.

6.2.7 Måldistansekoefisienten (γ)

Gjesme (1981a:130) foreslår ut fra det empiriske materialet presentert over et nytt teoretisk begrep, måldistansekoefisienten, *gamma* (γ). Han foreslår at måldistansekoefisienten (γ) er en hyperbolsk funksjon av den persiperte måldistansen i tid (PgD), noe som innebærer at nåtiden blir tillagt større betydning enn framtiden (Gjesme 1988). Det finnes ingen empiriske studier på forholdet mellom de to faktorene men det antas generelt at (Gjesme 1981a:130):

6) *Måldistansekoefisienten (γ) er en hyperbolsk funksjon av persipert måldistanse i tid (PgD),*

uttrykt som ($\gamma = \text{PgD}^{-2}$), der γ varierer mellom 1 og 0. Når man er ved målet regnes måldistansekoefisienten (γ) for å være 1 og den persiperte måldistansen i tid (PgD) går mot null. Når den persiperte måldistansen i tid går mot uendelig vil måldistansekoefisienten (γ) gå mot null (ibid.). Når man skal vurdere effekter av framtidsmål på atferd i nåtid må vi derfor vite til hvilken PgD hver hendelse er forventet å komme (Gjesme 1996:217). Hver framtidig prestasjons- eller mestringshendelse (jfr. Raynors steg) må da bli vurdert mot den korresponderende måldistansekoefisienten (γ).

Gjesme (1996:217) hevder videre at dette hovedsakelig er en beskrivelse av den funksjonelle betydningen til persipert måldistanse i tid på motivasjonen, men at formelen ikke forklarer hvorfor framtidsoorientering, instrumentalitet og objektiv distanse i tid vekker motivasjon og handling. Gjesme foreslår at den persiperte måldistansen i tid også er påvirket av andre faktorer som størrelse, struktur, valensene til hvert påfølgende mål eller hendelse, men også antallet av relaterte mål/hendelser fram til hovedmålet i den spesifikke framtidssonen (jfr. Raynor). Faktorene foreslås som separate eller i kombinasjon med hverandre. Dette vil være med å påvirke den persiperte måldistansen i tid slik at et framtidsmål som er stort eller svært organisert vil oppfattes som nærmere og derfor bli tillagt større vekt enn et mål som er lite og

uorganisert. På samme måte vil et mål med høy valens veie tyngre enn et med liten valens og dermed påvirke nåtiden sterkere. For å gjøre den forrige formelen mer fleksibel og universell legger derfor Gjesme (1981a:131) til en konstant, k , i funksjonens potens og lar k representere målkarakteristika eller målenes betydning/valens. Det antas da at den personlige betydningen (k) av hypotetiske mål blir den inverse funksjon av de antatte og tidligere nevnte karakteristikkene til et gitt framtidsmål. Formelen utvides dermed til:

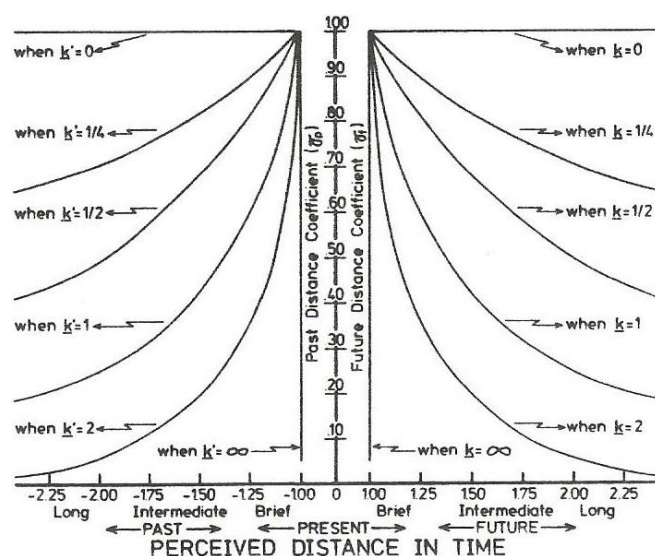
$$Y = PgD^{-2k}$$

Økende målkarakteristika (k) antas å redusere den persiperte måldistansen i tid (PgD) og dermed øke innflytelsen til framtidsmålet (Y øker) på nåværende atferd (Gjesme 1996:218).

Dette innebærer at valensene som er direkte knyttet til målet antas å redusere den persiperte måldistansen i tid (lav k gir lav PgD). Det vil igjen øke innflytelsen til framtidsmålet på nåværende atferd. Måldistansekoefisienten (Y) vil da øke. Det foreslås at målkarakteristika (k) kan variere mellom 0 og uendelig. Når målkarakteristika (k) går mot 0 (det vil si at den persiperte måldistansen i tid (PgD) også går mot null) ved at valensene eller andre målkarakteristikk er høye, vil måldistansekoefisienten (Y) gå mot 1 for alle framtidige måldistanser. Framtidig fysisk tid vil altså ikke redusere målets effekt på individets nåværende tilstand. Når målkarakteristika (k) derimot går mot uendelig, det vil si når målkarakteristika er svært lave, vil måldistansekoefisienten (Y) gå mot 0 for alle tidsdistanser. I et slikt tilfelle vil det antakelig ikke være noe forventet framtidsmål som skal påvirke individets nåværende tilstand og persipert måldistanse i tid (PgD) går mot uendelig. Dette er illustrert i figur 8 på neste side. For alle andre forhold gjelder at når målkarakteristika (k) er mindre enn uendelig, men større enn null ($\infty > k > 0$) og måldistansekoefisienten (Y) er større enn null, men mindre enn 1 ($0 < Y < 1$), vil framtidige mål påvirke individets nåværende tilstand.

Gjesme (1996:218) stiller spørsmålet om hvorfor instrumentalitet og framtidsorientering fungerer som utløserer til motivasjon og atferd? Både instrumentalitet og forskjellige former for parametre knyttet til viktighet har en egenverdi. Deres hovedfunksjon i tillegg til aktivering av motivasjon og handling er at de bringer framtiden inn i handlingssonens nåtid. Det er naturlig å spørre hvordan man skal anvende formelen over. Gjesme (1981a:131) foreslår at det logisk-psykologiske regnestykket består først i å måle variabelen persipert

måldistanse i tid (PgD) og dermed finne den korresponderende måldistansekoefisientens (Y) verdi. Den enkleste måten å måle persipert måldistanse i tid på er antakelig å spørre direkte til hvilken tidsdistanse individene forventer at den framtidige utfordringen forventes å komme. Forsøkspersonene kan så markere den persipert måldistanse i tid (PgD) med for eksempel ”nærme,” ”middels,” eller ”fjernt,” på en skala. Resultantmotivasjonen kan så bli testet direkte til hver persiperte måldistanse i tid. På bakgrunn av økende eller avtakende motivasjon fra en persipert måldistanse i tid til en annen kan man få testet måldistansekoefisienten (Y) og dens foreslåtte relasjon til PgD på en indirekte måte. Alle faktorene kan bli målt separat ved en FTO-skala, en valens-skala og direkte spørsmål om hvilken objektiv tidsdistanse forsøksindividene forventer at et framtidig mål er forventet å komme. På bakgrunn av dette kan faktorene separat eller i kombinasjon bli relatert til PgD, og relasjonene mellom fysisk distanse, framtidsorientering og måldistansekoefisienten (Y) for ulike verdier av målkarakteristika (k) kan bli testet.

Figur 8. Hypotetiske kurver som viser måldistansekoefisienter for fortid $Y(p)$ og framtid $Y(f)$ som en funksjon av persipert måldistanse i tid (PgD) for mål med ulike karakteristika (k) (Gjesme 1983a:450).

Gjesme (1996:220) summerer opp sine forskningsresultater på framtidsperspektivet med å anta at høy FTO, aktivitetens høye instrumentelle verdi og viktigheten av et framtidsmål skulle kunne øke positiv motivasjon for tilnærmingsorienterte individer. Det motsatte bildet vil kunne redusere negativ motivasjon og prestasjonsangst for unngåelsesorienterte. Gjesme (1983b:278) understreker spesielt betydningen av å redusere viktigheten av en oppgave på

skolen for høyt engstelige personer. I tillegg vektlegges innføring av individuelle referansenormer istedenfor sosiale referansenormer i evalueringssituasjoner. I motsetning til Raynor tar Gjesme i sin forskning høyde for den betydning fysisk tid har på motivvekkingsgraden og hvordan hver enkelt oppfatter dette individuelt. Mestringsmotivasjonsteorien har på denne måten tatt et viktig steg videre og framtidsorientering viser seg å spille en avgjørende rolle her.

6.3 Atferdsproblemer og Framtidsorientering

Når det gjelder atferdsproblemer og framtidsorientering har det blitt undersøkt av Bjørnebekk og Gjesme (2009b) om det er sammenhenger mellom framtidsorientering (FTO), temperament og psykopatiske trekk. For å forstå begrepene det snakkes om vil jeg gi en kort og fortløpende redegjørelse av dem slik at studien lettere kan forstås i sin helhet. Tidligere gjennomgåtte begreper er sentrale i denne studien, men vil sees i sammenheng med begreper på feltet, *atferdsvansker*. Det er naturlig å gi en omtale av atferdsvansker siden dette viser seg å kunne assosieres til framtidsorientering. Atferdsvansker i relasjon til motivasjon og læring anser jeg som svært relevant i forhold til oppgavens problemstilling siden dette er noe mange skoler må forholde seg til. Individuelle forskjeller i personlighetstrekkene ble undersøkt hos ungdom med atferdsproblemer (tiltaksgruppe) og i en matchet kontrollgruppe uten atferdsproblemer (Bjørnebekk & Gjesme 2009b:281). Studien kombinerer Lykkens (1995) teori om hvilken rolle belønningssensitivitet og sensitivitet overfor negative konsekvenser spiller for utviklingen av antisosial atferd i kombinasjon med Gjesmes teori om framtidsorientering. Et av deres utgangspunkt i studien er at en redusert evne til å utsette behovstilfredsstillelse (Dg) virker som en svekkelse på utviklingen av antesipering og planlegging, noe som vi allerede har sett står i relasjon til framtidsorientering. Subjektiv frustrasjon, sinne og aggressiv atferd hemmer utviklingen av, og er muligens relatert til, lav framtidsorientering. Bjørnebekk og Gjesme (2009b:278) tar også utgangspunkt i Jeffrey Grays (1981) biologiske teori som sier at det finnes to ulike motivasjonssystemer i hjernen som ligger til grunn for menneskelig atferd og personlighet. Systemene regulerer i henhold til Gray tilmærmings- og unngåelsesatferd i samhandling med miljøet. Gray kaller systemene Behavioral Approach System (BAS) som vi kan oversette med atferdstilnærmingssystemet og Behavioral Inhibition System (BIS)/atferdshemmingssystemet. I følge Bjørnebekk (2008b) er

BAS forbundet med sensitivitet for belønning, men er reaktiviteten for høy forbindes den også med impulsivitet. BIS er forbundet med sensitivitet for potensielt farlige situasjoner eller stimuli som signaliserer negative konsekvenser. For høy reaktivitet i dette systemet forbindes med angst.

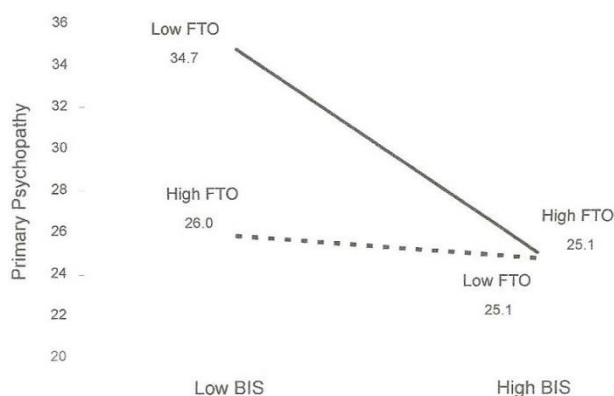
Når det gjelder primær psykopati er det kjennetegnet av aggressiv, impulsiv og asosial atferd (Blackburn & Maybury 1985). Sekundær psykopati viser samme trekk i tillegg til sosial innadvendthet og tilbøyelighet til å vise skyld. Begge personlighetstrekk viser antisosial, aggressiv og umoralsk atferd. Forskjellen mellom trekkene er at primære psykopater beskrives som beregnende og målbevisste i tillegg til å være selvopptatt og ubekymret over andres tanker og følelser. Sekundære psykopater beskrives som emosjonelt mer reaktive, stressede og mer påvirket av miljøet.

Temperament-baserte teorier om primær psykopati har lagt vekt på at primære psykopater er fryktløse og generelt mer negative emosjonelle (Lykken 1995). Dette har blitt forbundet med høyere skåre på instrumentell aggresjon og lav angst. Primær psykopati knyttes til et hyporeaktivt BIS, mens reaktiviteten i BAS antas å være normal eller gjennomsnittlig. Dette fører til en mistilpasset atferd gjennom en svekket/skadet evne til å bearbeide stimuli assosiert med potensielle farer og signal om at negative konsekvenser kan inntreffe. Sekundær psykopati relateres til negative affekter og et overreaktivt/hyperreaktivt BAS. Når vedkommende støter på et ønsket, men forbudt eller forhindret mål aktiveres både BIS og BAS. Dette kan resultere i en tilnærmings-unngåelseskonflikt. Vanligvis dominerer frykten for konsekvensene (inhibition) over insentivdrivet (approach) og denne hemmeren/inhibitoren forhindrer da antisosial atferd. En person med lav aktivitet (hyporeaktivt) i BIS opplever ikke tilstrekkelig med negative affekter i forhold til konsekvensene av antisosial atferd. Dessuten vil personer med et kraftig reaktivt BAS kunne bli så oppgiret av målet sitt at de ikke legger merke til signaler om at dette burde de ikke gjøre.

Forfatterne satte opp ulike hypoteser og forventet at 1) Framtidsorientering (FTO) er negativt relatert til både primær og sekundær psykopati. 2) Reaktivitet i BAS er positivt relatert til sekundær psykopati. 3) Reaktiviteten i BIS er negativt relatert til primær psykopati. I tillegg ble det forventet at individer med antisosiale trekk ville oppnå lavere skåre på framtidsorientering og atferdshemming (BIS), høyere skåre på atferdstilnærming (BAS) og høyere skåre på både primær og sekundær psykopati enn den matchede kontrollgruppen.

Resultatene viste at framtidsoorientering var moderat negativt korrelert med Primær og Sekundær psykopati (begge $r = -.39$), noe som var forventet i antakelsene over.

Framtidsoorienteringen var som forventet signifikant lavere for tiltaksgruppen med atferdsvansker enn for kontrollgruppen. Hypotese 2) og 3) fikk også støtte. BAS-skårer er positivt relatert til sekundær psykopati ($r = .50$), men også primær psykopati ($r = .40$). BIS-skårene var negativt relatert til primær psykopati ($r = -.23$). Forfatterne foreslår derfor at personer med høy aktivitet i BAS kombinert med lav framtidsoorientering er spesielt utsatt for impulsiv og antisosial atferd. Noe annet funnene indikerte var at når både framtidsoorienteringen og BIS var lav var dette først og fremst i forhold til primær psykopati. Figur 9 viser sammenhengen mellom høy og lav skåre på framtidsoorientering, BIS og primær psykopati. Økes framtidsoorienteringen i dette tilfellet vil man i følge forfatterne kunne få en motstandsfaktor mot å utvikle primær psykopati. Sosialisering og utdanningsprosesser vil kunne være viktige bidrag i utviklingen av framtidsoorientering og dermed evnen til å kontrollere impulser og se konsekvenser av handlinger personen gjør i nåtid. Vi ser av figuren at høy skåre på BIS gir det beste utslaget på lav skåre på primær psykopati, og at lav skåre på både framtidsoorientering og BIS gir markant høyest skåre på psykopati. Lav skåre på BIS, men høy skåre på framtidsoorientering ser vi gir et markant utslag på psykopati-scoren ved at denne reduseres vesentlig. Jeg mener forsøket viser at framtidsoorientering er et personlighetstrekk som man også må ta med i betraktningen når det gjelder læringsituasjonen hos skoleelever med atferdproblemer. En bevisstgjøring rundt påvirkning og utvikling av framtidsoorienteringen vil kunne ha stor betydning for det psykososiale miljø.

Figur 9. Primær psykopati som en funksjon av BIS og høy/lav framtidsoorientering (FTO) (Bjørnebekk & Gjesme 2009b:287).

I neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan framtidssorientering og oppfattelsen av tid forholder seg til fysiske prestasjoner og utfordringer.

6.4 Fysiske prestasjoner, motiv og framtidsperspektiv

Halvari (1991a:1143) skriver at mestringsmotivasjonsteorien ikke tar høyde for de psykiske determinantene til frigjørelse av energi og hvordan motivasjon stimulerer og styrer atferd. Fysiologiske reaksjoner er i liten grad studert i tidligere forskning når det gjelder hvordan framtidssorientering (FTO), instrumentalitet og måldistanse i tid påvirker den psykologiske distansen og mestringsmotivene. Dette har som vi har sett blitt studert i forhold til mer kognitive prestasjoner. Halvari stiller spørsmålet om de samme forhold også gjelder for grunnleggende fysiologiske prosesser som oksygen og energiomsetning ved motoriske aktiviteter (ibid. s. 1144). Hvis motoriske prestasjoner blir dekomponert vil overordnede variabler som mål og planlegging komme til syne, samt underliggende variabler som for eksempel energiforbruk, aerob styrke og puls (Halvari 1996:179). Halvari tar utgangspunkt i mestringsmotivasjonsteorien som sier at mestringsmotivert aktivitet er antatt å være bestemt ut fra differansen mellom det å engasjere seg i en aktivitet og det å unngå aktiviteten. Dette gir som vist tidligere resultatmotivasjonen (Tr) hos individet. Som vi har sett er tilnærmingsmotivet (Ms) definert som kapasiteten til å antesipere og forvente positive konsekvenser av aktiviteten. I unngåelsesmotivet (Mf) ligger det en negativ forventning til konsekvensene av aktiviteten. Det er viktig å understreke at denne teorien gjelder for situasjoner hvor individet er oppmerksomt på at det eksisterer en prestasjonsnorm og/eller at vedkommende forstår at han blir evaluert. Hos både tilnærmings- og unngåelsesorienterte forventes de respektive motivene å få sterkest vekking når forventningen om utfallet i mestringsrelaterte oppgaver betraktes som usikkert. Som vi har sett er det gjeldende i en situasjon der personen anser det som 50% sannsynlig for å lykkes og 50% sannsynlig for å mislykkes. Når tilnærmingsmotivet (Ms) er sterkere enn unngåelsesmotivet (Mf) blir resultatet av konflikten mellom motivene en tilnærmingsorientert atferd (Ts).

Halvari legger til grunn Gjesmes teori (1979, 1981a) om psykologisk distanse og målets avstand i tid for sin forskning om fysiske prestasjoner og målorientering.

Tilnærmingsorienterte får positiv motivvekking når målets avstand i tid avtar, mens unngåelsesorienterte får negativ motivvekking når målets avstand i tid avtar. Forskning av

Kuhl & Coch (1984) viser at tilnærmingsorienterte utfører mindre oppgave-irrelevante aktiviteter enn unngåelsesorienterte når motivvekkingen er på sitt sterkeste.

Tilnærmingsorienterte er mer handlingsorienterte og synes å ignorere eller bry seg mindre om faktorer som kan distrahere dem og vekke angst. Unngåelsesorienterte forventes i større grad å utføre oppgave-irrelevante handlinger og prestere dårligere ettersom målets avstand i tid avtar (Halvari 1996). Som vi har sett tidligere viste Gjesme (1974, 1976) at dette stemte for kognitive prestasjoner, men ikke for anstrengelse målt som antall forsøk. Under slike betingelser sank ikke prestasjonene hos denne gruppen.

I forhold til framtidsorientering (FTO) går Halvari (1991c:370) ut fra at tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf) er henholdsvis positivt og negativt relatert (jfr. Gjesme 1979). Unngåelsesorienterte antas å unngå situasjoner som kan bidra til en svekkelse av selvtilliten. De beskytter dermed seg selv mot å bli indre og kognitivt stimulert av deres egen framtidsorientering. De ønsker ikke å tenke på framtidig stimulering på grunn av dens negative motivvekking. På denne måten regner man med at både utvikling av tilnærmingsmotivet (Ms) og framtidsorientering vil hemmes. Tilnærmingsorienterte antas å bli involvert og engasjert i framtiden av sin egen framtidsorientering. De vil glede seg over å planlegge og utføre aktiviteter som er instrumentelle for deres framtidsmål. Aktiviteten vekker da positive forventninger om framtidskonsekvensene og stimulerer personen til å oppsøke situasjoner hvor ens evner kan bli optimalt testet og utviklet. Halvari (1991b:695) regner med at tilnærmingsorienterte med høy framtidsorientering vil ha et fortrinn ved at de kan starte sine forberedelser på et tidligere tidspunkt og dermed kunne forberede seg bedre til en kjent oppgave enn de med lav framtidsorientering.

6.4.1 Fra motiv til prestasjon

Til forskjell fra de kognitive oppgavene i studier nevnt tidligere vil det i motoriske oppgaver komme en umiddelbar feedback når man utfører oppgaven. Personen kan på denne måten ganske raskt få et inntrykk av hvordan han ligger an prestasjonsmessig. Dette antar man vil vekke motivene i sterkere grad enn for kognitive oppgaver hvor det ofte kan være vanskeligere å vite hvordan det har gått (Halvari 1991b:678). Forholdene bak vekkingen av

tilnærmings- eller unngåelsesmotivasjonen er antatt å være nært knyttet til kognitive funksjoner som forventning og persipering av framtid (1991a:1143).

Som utgangspunkt for sine studier utviklet Halvari en modell som viser stadier fra motiv til handling/prestasjon. I første til tredje ledd skjer en frigjørelse av energi. I første ledd har man motivene for tilnærming og unngåelse (Ms og Mf) og framtidssorientering. Faktorer som kan bidra til å vekke motivene i første ledd kan være usikkerhet rundt utkomme av hendelsen/målet, oppgavens instrumentalitet, viktigheten av målet og måldistansen i tid. I andre ledd får man selve motivvekkingen manifestert som tilnærming, unngåelse, konflikt (høy Ms og høy Mf) og likegyldighet (lav Ms og lav Mf). Energifrigjøring i tredje ledd er indikert som hjerterefrekvens, oksygenopptak, muskelsammentrekning og hormonprosesser. Dette er basale fysiologiske responser som er resultat av motivvekking. Vekking og energifrigjøring får individet i fjerde ledd til å utføre strategisk tenkning og ”dens effekter” på selve kanaliseringen av energien til noe praktisk. Halvari kaller dette, *Filter Function of Arousal Condition* (Halvari 1991a:1147). Eksempler kan være evaluering av situasjonen og konsekvensene av målene, eller målets betydning, viktighet og verdi. Dette er med å påvirke energiforbruket og gjennom femte ledds mentale og fysiske kunnskaper (persepsjoner, emosjoner, kognisjoner, fysisk utholdenhet, motorikk) ender man i sjette ledd opp med å utføre det valgte prestasjonsområde. Det kan være løping, svømming osv. Det har generelt sett foregått en omgjøring fra bundet energi til mekanisk energi (atferd). Halvari viderefører altså mestringsmotivasjonsteorien med å inkludere motoriske responser i sine studier. Halvaris antakelser går ut på at måldistanse i tid, instrumentalitet, framtidssorientering og motivdisposisjoner påvirker fysiske responser som oksygenopptak, puls og tid på 1500m løping. Dette ble gjort i en større studie hvor Halvari (1991a,b,c,d) fikk testet ut sine hypoteser og sammenlignet resultatene med Gjesmes (1974, 1976). Vi skal i det følgende ta et nærmere blikk på hva Halvari kom frem til i sine studier.

6.4.2 Empiriske resultater

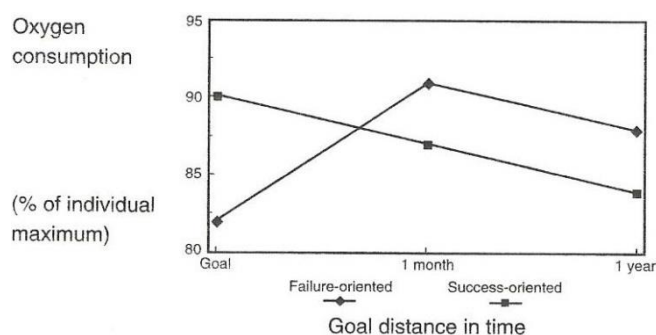
I det første studiet undersøkte Halvari (1991a) innvirkningen av målets distanse i tid på hjerterefrekvens, oksygenopptak og tid på 1500m løping hos tilnærmings- og unngåelsesorienterte. Med utgangspunkt i Gjesmes arbeider med motivdisposisjoner og

måldistanse i tid, formulerte Halvari følgende hypoteser: 1) Tilnærmingsorienterte vil øke sin hjerterefrekvens og nivå av energiforbruk i løpet av et 1500m løp ettersom måldistansen i tid avtar. 2) Unngåelsesorientertes gjennomsnittlige hjerterefrekvens og energiforbruk vil avta når målets avstand i tid vil avta, det vil si når målet nærmer seg i tid. 3) Tilnærmingsorienterte jobber hardere og frigjør mer energi enn unngåelsesorienterte i mål-situasjonen. 4) Unngåelsesorienterte vil få en brattere negativ mål-gradient enn tilnærmingsorienterte når målet nærmer seg i tid.

Utvalget bestod av 128 gutter fra 19 forskjellige videregående skoler. Oppgavebetingelsene som deltakerne fikk lød som følger: a) En løpetest på tredemølle med målet i nåtid (fullføre 1500m på kortest mulig tid), men hvor resultatet ikke hadde noe å si for karakterene i faget (ikke-betinget sti jfr. Raynors instrumentalitet). Eleven fikk selv bestemme farten. b) Elevene fikk øve til testen på 1500m som skal foregå en måned fram i tid. Ellers samme betingelser som over. c) Øve til 1500m test, et år fram i tid, ellers samme betingelser som over. Etter at eksperimentet var utført ble deltakerne debriefet og fortalt at selve testen om en måned og ett år ikke kom til å finne sted. Vi ser at dette forsøket har ganske lik oppbygning som Gjesmes (1974, 1976) forsøk i forhold til målets avstand i tid med den hovedforskjell at Gjesme brukte kognitive oppgaver.

Resultatene kan bekrefte hypotese 1) ved alle tre betingelser for hjerterefrekvens, maksimalt oksygenopptak og energifrigjøring ettersom målets avstand i tid avtar. Tilnærmingsorienterte økte sin gjennomsnittlige hjerterefrekvens fra betingelsen 1 år unna målet og til målet. Forskjellen mellom gjennomsnittene var signifikant ($p < .01$). Oksygenopptaket steg også jevnt fram til målet og gjennomsnittsverdiene var i likhet med hjerterefrekvensverdiene signifikant ($p < .01$). Unngåelsesorienterte hadde et mindre entydig bilde når det gjaldt resultater, men hypotese 2) fikk likevel støtte. Gjennomsnittlig hjerterefrekvens og oksygenopptak avtok signifikant ($p < .025$) fra 1 mnd. og fram til målet og mellom et år og målet. Som vi ser av figur 10 på neste side, steg verdiene noe mellom betingelsen ett år og en måned fra målet, men disse verdiene var ikke signifikante. Hypotese 3) fikk også støtte, det vil si at tilnærmingsorienterte hadde høyere oksygenopptak og frigjorde dermed mer energi enn unngåelsesorienterte. Tilnærmingsorienterte anstrengte seg med andre ord hardere, men dette var kun signifikant ved målet. Deres målgradient hadde en positiv lineær stigning hele veien fram til målet, noe som innebærer at de jobbet med høyere hjerterefrekvens og frigjorde mer energi enn unngåelsesorienterte ved målet.

Samme figur viser at de unngåelsesorientertes målgradient er brattere i negativ retning fra 1 mnd. og fram til målet enn hva som er tilfelle for tilnærmingsorienterte. Hypotese 4) fikk dermed også støtte. Dette er et interessant funn i lys av Gjesmes (1974) resultat der hypotese 4) ikke fikk støtte for kognitive oppgaver. Halvari mener en tolkning av hans resultat i denne artikkelen kan være at forskjellen i mål-gradient reflekterer ulikhetene i framtidsorientering mellom motivgruppene (Ms og Mf). Hvis man går ut fra at tilnærmingsorienterte har høyere framtidsorientering enn unngåelsesorienterte så vil den samme fysiske distansen i tid oppfattes fjernere i tid for sistnevnte gruppe enn for førstnevnte. Dermed må unngåelsesorienterte være forholdsvis nærmere målet før de oppfatter det som nært og motivvekking kan finne sted (ibid. s. 1161). Den blir til gjengjeld brattere enn hva den ville vært om framtidsorienteringen var høy. Hvorfor målgradienten for unngåelsesorienterte i Gjesmes resultat ikke oppfylte hypotesen er vanskelig å svare på. Halvari mener at resultatene viser hvor viktig målets avstand i tid er for forholdet mellom motivene og energiomsetningen i kroppen. Effekten av mestringsmotivene (Ms/Mf) og energiomsetningen er tapt dersom målets avstand i tid ikke tas med i betraktningen. Effekten av målets avstand i tid tildekkes dersom man ikke tar høyde for mestringsmotivene.

Figur 10. Gjennomsnittsverdi for oksygenforbruk i prosent av maksimal verdi i løpet av et 1500m løp som en funksjon av motivgruppe og måldistanse i tid (Halvari 1996:186).

Halvari (1991d) testet også mestringsmotiv, framtidsorientering og instrumentalitet (PI), på samme utvalg. Forsøket kunne bekrefte at tilnærmingsorienterte elever med høy framtidsorientering (FTO) oppfattet målene som nærmere, begynte forberedelsene tidligere og brukte mer tid på dem enn unngåelsesorienterte med lav framtidsorientering, noe som er i tråd med Gjesme (1975). En studie av Bowles (2008) viste at de som forberedte seg bra før en evaluering på high-school hadde den høyeste skåren på framtidsorientering. Han knyttet ikke

framtidsoorientering til motiv og brukte for øvrig en annen skala enn FTO skalaen til Gjesme. Likevel kan studien gi en støtte til at de som starter sine forberedelser tidlig og dermed får bedre forutsetninger til å forberede seg sannsynligvis har høyere framtidsoorientering enn de som starter forberedelsene sent. For elever med høy instrumentalitet viste Halvaris (1991d) studie at forberedelsene og tiden de brukte på den var lengre enn hos de med lav instrumentalitet. De med lav instrumentalitet bekymret seg mindre for et mål nært i tid enn de med høy instrumentalitet.

I en annen studie av Halvari (1991b) ble 348 gutter og jenter i norsk grunnskole undersøkt i forhold til målets avstand i tid og dets effekt på forholdene mellom mestringsmotiv, framtidsoorientering (FTO) og ulike motoriske prestasjoner. Det ble antatt:

1) Tilnærmingsorienterte ville øke deres anstrengelser og prestasjoner når målet nærmet seg i tid. 2) Unngåelsesorientertes prestasjoner ville ikke bli påvirket av målets avstand i tid når responsen kan kontrolleres og oppgavene er nye og ikke praktisert fra før. For de med høyt motiv for å søke suksess (Ms) + høyt motiv for å unngå nederlag (Mf) (H-H) og lav Ms + lav Mf (L-L) ble det antatt at forholdet mellom motiv og prestasjoner ikke ville bli påvirket av målets avstand i tid. 3) Halvari antok også at tilnærmingsorienterte med høy framtidsoorientering ville prestere bedre enn de med lav framtidsoorientering når målet er fjernt i tid, men at dette vil utligne seg i målsituasjonen. 4) Unngåelsesorienterte med høy framtidsoorientering ville prestere dårligere enn de med lav framtidsoorientering når målet er fjernt i tid, men ved målet vil forskjellen være utlignet.

Den første antakelsen ble bekreftet for alle typer prestasjoner hos jenter. Hos gutter var hypotesen kun signifikant for kvalitetsskåre og styrke, noe som i denne studien kun gir delvis støtte til at tilnærmingsorienterte gutters prestasjoner øker når målets avstand i tid avtar. Verken for unngåelsesorienterte jenter eller gutter ble prestasjonene signifikant negativt påvirket av måldistansen, bortsett fra styrkeresponsen hos jenter som avtok signifikant. Første del av hypotese 2) fikk dermed støtte. Unngåelsesorienterte gutter viste seg å være noe mer aktiv på de fleste oppgavenene når målet nærmet seg, men ingen forskjeller var signifikante. Denne hypotesen gjaldt vel og merke for responser som var kontrollerbare og nye oppgaver som ikke var praktisert fra før slik som i denne studien. Halvari antar at den totale prestasjonen hos unngåelsesorienterte heller relateres til anstrengelse enn spesifikke oppgaveevner under slike betingelser. I en slik situasjon antas det at stressnivå hos denne gruppen avtar eller at stresset kanaliseres til prestasjoner. Lazarus og Folkman (1984 I: Halvari 1991b)

kaller dette for problemløsende handlinger der situasjonen blir sett på som foranderlig og individet kan gjøre noe for å håndtere den. Er situasjonen og resultatet av situasjon i tillegg mer forutsigbar blir den også mer kontrollerbar (Katz & Wykes 1985).

Når det gjelder andre del av hypotese 2) så avtok ikke jenters prestasjoner for gruppen lavt tilnærmingsmotiv (Ms) + lavt unngåelsesmotiv (Mf) (L-L) når måldistansen avtok, noe som var forventet. Gutter med lav Ms + lav Mf (L-L) økte derimot alle sine responser signifikant når målet nærmet seg bortsett fra styrkeresponsen. Dette var overraskende. Som antatt ble verken jenter eller gutters prestasjoner i gruppen høy Ms + høy Mf (H-H) negativt påvirket når målet nærmet seg. Andre del av hypotese 2) fikk kun delvis støtte fordi gutter med lav Ms og lav Mf (L-L) økte sine prestasjoner. Hypotese 3) fikk kun delvis støtte og 4) ble forkastet helt. I henhold til Gjesme (1979) kunne Halvaris undersøkelse bekrefte at tilnærmingsorienterte hadde høyere skåre på framtidsorientering enn unngåelsesorienterte. Jenter hadde signifikant høyere skåre enn gutter på framtidsorientering og hos unngåelsesorienterte var forskjellen størst. Instrumentalitet (PI) for de ulike motivgruppene ble også undersøkt. Det viste seg at tilnærmingsorienterte (H-L) og ”perfeksjonist” gruppen (H-H) hadde signifikant høyere skåre på instrumentalitet enn unngåelsesorienterte (L-H) og gruppen med både lavt tilnærmings- og unngåelsesmotiv (L-L) (Halvari 1991b:691).

Halvari (1996:188) konkluderer med at resultatene av denne studien indikerer at individuelle forskjeller i anstrengelse som en funksjon av mestringsmotivene, er av større betydning for jenter enn for gutter. Han mener at i dette studiet kan forklaringen på det være at kjønnsforskjellene i motorisk kapasitet og erfaring er for store.

Vi har sett at prestasjonene til unngåelsesorienterte ikke avtok når responsen ble ansett som kontrollerbar og oppgavene var nye. Også Gjesmes (1974) funn om anstrengelse målt som antall forsøkte oppgaver ved en ikke-betinget sti viste at denne gruppen ikke nødvendigvis får en avtagende prestasjonskurve. Halvari (1991b:678) skriver at det å prøve å prestere bra synes å være den beste mestringsstrategien.

Samme utvalg (gutter) som i Halvari 1991a ble også brukt av Thomassen (1990) til å registrere prestasjonene i tid som ble brukt på 1500m løping. Det viste seg at tilnærmingsorienterte presterte signifikant bedre enn unngåelsesorienterte, men det var kun i målsituasjonen. Unngåelsesorienterte presterte ikke dårligere enn tilnærmingsorienterte

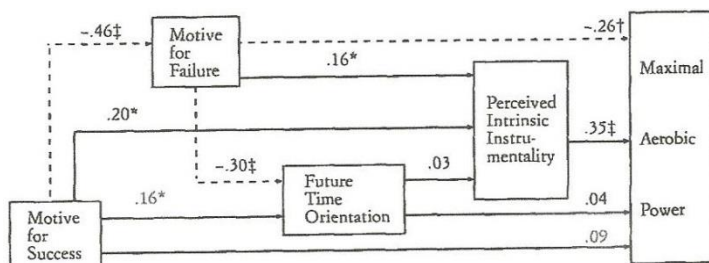
tidsmessig når målets avstand i tid avtok, prestasjonene forholdt seg forholdsvis upåvirket (Thomassen 1990 I: Halvari 1991a:1162). Dette stemmer overens med både Gjesme (1974) og Halvari sine resultater (1991b) nevnt over. Forsøket viste også at jo høyere motiv for å søke suksess (Ms), desto bedre prestasjon når målet nærmet seg, noe som kan tyde på at tilnærmingsorienterte kanalisere sin energi mer konstruktivt ettersom måldistansen avtar. De tidsmessige prestasjonene for unngåelsesorienterte strider her mot de fysiologiske resultatene i Halvari (1991a) som viste at energiforbruket avtok når måldistansen avtok. Resultatene til Thomassen kan derfor sees i lys av Gjesmes (1974) og Halvaris (1991b) undersøkelser. Som vi har sett fant Gjesme (1974) at unngåelsesorientertes prestasjoner målt som anstrengelse ikke avtok når målet nærmet seg i tid, mens det motsatte var tilfelle når prestasjonen ble målt som antall korrekte løste oppgaver. Gjesme forklarer denne forskjellen med prestasjonene under sistnevnte forhold blir redusert fordi de prøver å unngå oppgaven med irrelevant atferd. Hvorfor Thomassens resultat ikke er i samsvar med funnene om energiforbruk og antall korrekte løste oppgaver er vanskelig å svare på. Halvari (1991a) skriver at prestasjonskonseptet er komplekst. Bak prestasjoner ligger det andre underdimensjoner enn frigjørelse av energi ved aerobe prosesser. Det kan være frigjørelse av energi ved anaerobe prosesser, koordinasjon og andre psykologiske dimensjoner enn motiver. Dette kan bli aktivert ettersom målets avstand i tid avtar før en test og dermed påvirker prestasjoner positivt hos unngåelsesorienterte. En annen forklaring på de uventede prestasjoner kan i følge Kuhl og Koch (1984) være at unngåelsesorienterte av andre grunner prøver å gjøre sitt beste når målets avstand i tid avtar. Kuhl & Koch mener at ytre press kan være så høyt at det bidrar til en opprettholdelse av prestasjonen. Slik sett er interaksjonen mellom person og situasjon en mulig påvirkende faktor for ulike dimensjoner av prestasjonsaspektet. Halvaris utgangspunkt var nettopp Gjesmes (1981a:124) antakelse: *Vekkingen av motiver øker når måldistansen i tid avtar*. Både Gjesme og Halvaris forsøk tok utgangspunkt i en ikke-betinget sti, fordi målene ikke skulle bli påvirket av instrumentalitet. På denne måten forhindret de at elevene skulle bli redde for at eventuelle feil på en oppgave skulle frata dem muligheten fra å forsøke neste oppgave.

I en tredje studie med samme utvalg som 1991a undersøkte Halvari (1991c:367) maksimal aerob styrke (maksimalt oksygenopptak) hos gutter som en funksjon av Mestringsmotiv (Ms og Mf), framtidsorientering (FTO) og instrumentalitet (PI). Det maksimale oksygenopptaket regnes for å være en viktig forutsetning for maksimalt oksygenforbruk. Tilnærmingsmotivet (Ms) påvirker maksimalt oksygenopptak indirekte positivt gjennom unngåelsesmotivet (Mf)

og instrumentalitet (PI). Økt tilnærmingsmotiv er etterfulgt av redusert unngåelsesmotiv som da fører til økt oksygenopptak. I tillegg vil økt tilnærmingsmotiv ha en gunstig effekt på instrumentaliteten som også fører til økt oksygenopptak hevder Halvari. Dette var ikke helt som forventet ut fra Halvaris antakelser om at tilnærmingsmotivet skulle ha direkte positiv effekt på maksimalt oksygenopptak. Denne effekten viste seg å være minimal (.09).

Unngåelsesmotivets direkte effekt på maksimalt oksygenopptak viste seg som forventet å være signifikant negativ. Effekten ble vel og merke noe redusert fordi økt unngåelsesmotiv gir økt instrumentalitet som igjen øker maksimalt oksygenopptak. Det viste seg altså at både tilnærmings- og unngåelsesmotiv hadde signifikant positiv effekt på instrumentaliteten (.20 og .16). Halvari måtte derfor justere antakelsen om at unngåelsesmotivet påvirker instrumentaliteten (PI) direkte negativt (ibid.).

Et viktig resultat er at instrumentalitet påvirker maksimalt oksygenopptak direkte ($r = .35$) (Halvari 1991c). I forhold til Raynors funn om sammenhengen mellom instrumentalitet og motivasjon ser vi også her at instrumentaliteten spiller en avgjørende rolle. Det viste seg at framtidssorientering ikke påvirker maksimalt oksygenopptak ($r = .04$). Det er heller ingen sammenheng mellom framtidssorientering (FTO) og instrumentalitet ($r = .03$) (jfr. Gjesme 1979).

Figur 11. Direkte effekter mellom uavhengige variabler (motiv, framtidssorientering og instrumentalitet) og direkte effekter av uavhengige variabler på maksimal aerob styrke uttrykt ved partielle koeffisienter (Halvari 1991c:376).

I henhold til tidligere forskning viste Halvaris resultater at tilnærmingsmotivet (Ms) påvirker framtidssorienteringen (FTO) signifikant positivt ($r = .16$). Unngåelsesmotivet (Mf) påvirker framtidssorienteringen signifikant negativt ($r = -.30$). Framtidssorienteringen har i følge Halvari ingen tydelig korrelasjon med verken kognitive eller fysiske evner, men kan spille en viktig rolle i selve vekkingen av motiver. Vi ser av figur 11 (s.79) at instrumentaliteten er en

nøkkelfaktor i forhold til utviklingen av maksimalt oksygenopptak og at både tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf) har en positiv effekt på instrumentaliteten. Når det gjelder unngåelsesmotivet så vil den indirekte positive effekten på maksimalt oksygenopptak (via instrumentalitet) bli redusert på grunn av den direkte negative effekten unngåelsesmotivet har på utviklingen av maksimalt oksygenopptak.

Halvari (1996:191) mener at en viktig utdanningsrelatert konsekvens av hans forskning må være å redusere viktigheten av oppgavers forhold til framtiden for unngåelsesorienterte, (jfr. Gjesme 1974, 1975, 1976, 1981b, 1982b). Regelmessige delmål med redusert viktighet er vesentlig for at elevene får hyppig feedback og kan regulere egen framgang over tid. Heckhausen (1977) mener at bruk av individuelle referansenormer i evalueringen av ferdigheter og prestasjoner er viktig for styrking av tilnærmingsmotivet. Dette gjelder i følge Heckhausen også for attribuering av resultater til årsak.

Thomassen, Halvari og Gjesme (2001) ville på bakgrunn av funnene over se om det var interaksjon mellom framtidsorientering (FTO), motiv-orientering og måldistanse i tid på fysiske prestasjoner som 1500m løping og blodlaktat målinger, det vil si om: 1) om tilnærmingsorienterte presterer bedre enn unngåelsesorienterte i mål-situasjonen, mens det ved stor avstand til målet ikke skulle være noen prestasjonsforskjell i treningssituasjoner. 2) om det var en interaksjonseffekt mellom mestringsmotivene (Ms og Mf), framtidsorientering (FTO) og måldistanse i tid på prestasjoner, det vil si om unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering skulle prestere lavere enn de med lav framtidsorientering på litt avstand fra målet.

Resultatene viste at prestasjoner og blodlaktatverdiene har sammenheng med Ms/Mf og instrumentalitet og bekrefter i stor grad tidligere studier. Tilnærmingsorienterte presterte signifikant bedre enn unngåelsesorienterte ved målet og en måned unna målet, men ikke et år unna målet. Hypotese 1) fikk dermed full støtte. Et år unna målet er såpass lang tid at vi kan tolke det som at unngåelsesmotivet i et slikt tidsperspektiv ikke blir tilstrekkelig vekket til å gi dårligere prestasjoner. Siden det ved tilstrekkelig avstand til målet ikke er signifikant forskjell i prestasjoner mellom de to motivgruppene er det naturlig å anta at unngåelsesorienterte er like flinke som de tilnærmingsorienterte. Problemet er i følge forfatterne at de er underpresterere og ikke får vist hva de kan når unngåelsesmotivet vekkes.

I tillegg ble det funnet en signifikant interaksjon mellom motiv, framtidsorientering og måldistanse i tid. Unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering (FTO) presterte som forventet dårligere enn de med lav FTO ved målet (jfr. Halvari 1991b), mens det i treningssituasjon ikke ble registrert noen signifikant forskjell en måned og ett år unna målet. Indikasjonene på anstrengelse viste samme trekk. Hypotese 2) fikk derfor også støtte. Hos unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering var blodlaktat verdiene ved målet de laveste etter pretest-posttest måling og signifikant lavere enn unngåelsesorienterte med lav framtidsorientering. Når det gjaldt tilnærmingsorienterte var det ingen signifikant prestasjonsforskjell hos de med høy og lav framtidsorientering i målsituasjonen, en måned unna eller et år unna målet (ibid. s.56). Dette gjaldt også prestasjoner målt som anstrengelse. Dette viser at for tilnærmingsorienterte så er motivet for å søke suksess (Ms) mer avgjørende for prestasjonen enn framtidsorienteringen uansett måldistanse.

Resultatene viste også at for de med høy framtidsorientering så presterte tilnærmingsorienterte bedre og anstrengte seg mer enn unngåelsesorienterte ved målet. I treningssituasjonen en måned før målet presterte tilnærmingsorienterte med lav framtidsorientering bedre enn unngåelsesorienterte med høy eller lav framtidsorientering. Dette viser også at det er hvorvidt man er tilnærmingsorientert eller ikke som er avgjørende for prestasjonen når målet nærmer seg. Når det gjaldt prestasjon målt som anstrengelse viste det seg å være et motsatt reaksjonsmønster. Dette burde også være en indikasjon på at unngåelsesorienterte er underpresterere (jfr. Gjesme 1974) når motivet er vekket. I treningssituasjon anstrengte unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering seg mer en måned unna målet enn tilnærmingsorienterte med lav framtidsorientering. Det samme gjaldt også for et år unna målet der tilnærmingsorienterte i tillegg hadde høy framtidsorientering. Dette viser at unngåelsesorienterte kan gjøre det bra dersom presset ikke er for høyt, det vil si at målet holdes på en viss avstand.

Når det gjaldt blodlaktatverdier så hadde tilnærmingsorienterte med høy framtidsorientering lavest måling et år unna målet og høyest verdi i målsituasjonen. I likhet med prestasjonsvariabelen ser vi at deres anstrengelse dermed økte ettersom tiden mot målet avtok. For unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering var målingene avtakende både for prestasjon i tid og blodlaktat-verdier, det vil si at prestasjon og frigjøring av energi avtok ettersom målet nærmet seg i tid. Deres negative målgradient var i tillegg brattere enn den ikke-signifikante målgradienten til tilnærmingsorienterte med høy framtidsorientering. Dette

gir støtte til Halvaris (1991a) funn om målgradienten til tilnærmingsorienterte og unngåelsesorienterte på oksygenforbruk nevnt over, men ikke til Gjesmes (1974) funn om målgradienten på kognitive oppgaver.

Resultatene over gir støtte til Gjesmes (1981a:124) antakelse som sier at: *Vekkingen av motiver øker når den persiperte måldistansen i tid avtar*. Studiet til Thomassen og medarbeiderne (2001) bekrefter tidligere antakelser om at unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering presterer dårligere enn tilnærmingsorienterte med høy framtidsorientering når målet nærmer seg i tid, men at dette ikke er tilfelle for mål lengre unna i tid, som for eksempel 1 år. Unngåelsesorienterte er altså mer sårbare for tidspress enn tilnærmingsorienterte. Dette påvirker det autonome nervesystemet på en negativ måte og som igjen påvirker elevens prestasjoner i negativ retning (for eksempel lavere blodlaktat-verdier og prestasjon på 1500m). Forfatterne skriver også at unngåelsesorienterte i konkurransepregede situasjoner har økt blodtrykk, mer bekymringer og somatisk emosjonalitet som er direkte knyttet til aktivering av det autonome nervesystemet. Stressfaktorene hindrer på denne måten prestasjonskvaliteten.

Funnene i dette studiet skulle også kunne ha betydning for elever i skolen som opplever høy angst. Thomassen og medarbeiderne (2001:61) skriver at ved å flytte prestasjonsmålet lengre unna i fysisk tid oppnår unngåelsesorienterte straks redusert stress og dermed bedre prestasjoner. Dette korresponderer med både Gjesme og Halvaris konklusjoner. Siden mange av funnene for fysiske prestasjoner stemmer overens med forskning på kognitive oppgaver gir de etter min mening stor pedagogisk relevans. Prestasjonene på en skoleprøve hemmes ikke nødvendigvis kun av det psykiske aspektet ved angsten (jeg ser bort fra andre variabler som for eksempel evner, interesser, tid på forberedelse når vi snakker om prestasjoner her). Mange av de fysiologiske reaksjonene i det autonome nervesystemet vil også foregå når motivene vekkes i utførelsen av kognitive oppgaver. Jeg vil derfor anta at forskningen på fysiske prestasjoner fører med seg en rekke interessante problemstillinger som også kan gjelde for en klasseromssituasjon. En unngåelsesorientert person med høy FTO vil mest sannsynlig få høy puls, bli mer ansent og føle det som en negativ stressfaktor på et enda tidligere tidspunkt enn personen med lav FTO. Aktiveringen av de somatiske symptomene som følger av angst vil som regel oppfattes av eleven, noe som i seg selv er forstyrrende for konsentrasjonen.

Alle elever i grunnskolen må i tillegg gjennom faget gymnastikk hvor det ofte forekommer konkret testing av kondisjon og motoriske ferdigheter. Forskningen nevnt over kan i så måte være relevant og gi ny innsikt for dem som evaluerer elevene. Normalt sett i norsk skole evaluerer man også gymnastikkelevne etter de målte prestasjonene uten hensyn til andre variabler. Når vi nå har sett hva ulike motiv-konstellasjoner kan innebære for prestasjoner burde det være naturlig å kunne hevde at en differensiering av undervisningen og evaluering i forhold til elevens egne forutsetninger ville være det mest hensiktsmessige for eleven selv. I følge Halvari & Thomassen (1996:1373) velger 80% av unge mellom 12-17 år vekk organiserte idrettsaktiviteter. De tror dette skyldes at aktivitetene ikke er tilpasset de unges ulike behov og at det legges for stor vekt på at man sammenlignes resultatmessig med andre istedenfor seg selv. Det bør heller legges vekt på personlige framskritt, hvordan mestre nye ferdigheter og voksnes ansvar for å gi sosial støtte når anstrengelse knyttes opp til personlige mål (ibid.).

Vi skal nå se på det jeg har valgt å kalle FTP tradisjonen. Mange forskere har studert framtidsorientering, men ulike begreper og måleinstrumenter har blitt brukt. I neste kapittel skal vi derfor se nærmere på andre teorier og forskningsfunn utenfor FTO tradisjonen. Denne forskningen har også med motivasjon og framtid å gjøre og det er i hovedsak studenter som er blitt brukt i forskningsutvalgene.

6.5 Framtidsperspektivets (FTP) effekt på motivasjon

Husman & Lens (1999) mener at individuelle lærings- og prestasjonsmål som man strekker seg mot i skolen beveger seg mellom to dimensjoner: indre versus ytre mål og umiddelbare versus framtidige mål. Elevens totale motivasjon er som regel en kombinasjon mellom indre og ytre motivasjon. Indre motivasjon forekommer når læring og mestring er et mål i seg selv (Deci & Ryan 1985). Ytre motivasjon er tilfelle når aktiviteten blir gjort av materielle årsaker eller andre typer ytre belønninger som ikke er indre relatert til læring i skolen (Husman & Lens 1999). Læring og mestring blir da instrumentelle aktiviteter for å kunne oppnå disse belønningene. For elever som ikke har noen indre interesse i skolens aktiviteter blir da den ytre motivasjonen den eneste motivasjonen som opprettholder energien til å studere.

Framtidige mål regnes som en viktig årsak til motivasjon. Husman & Lens (1999:115) mener i likhet med Gjesme (1975, 1979, 1981a, 1981b, 1982a) at jo mer utvidet en persons framtidsperspektiv er, jo nærmere virker langtidsmålene. Mange forskere har prøvd å finne ut om det er en sammenheng mellom framtidsperspektivet, engasjement, innsats og prestasjoner i skolen. Horstmanshof og Zimitat (2007) fant at det er en signifikant positiv sammenheng mellom akademisk anstrengelse, fokus på studier og framtidsperspektivet hos både studenter over og under 25 år. 67% av deltakerne var kvinner og 80% var under 25 år. Framtidsfaktoren korrelerte derimot negativt med de to nåtidsfaktorene, ”hedonistisk nåtid” og ”fatalistisk nåtid” på Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI) som vi skal se nærmere på etterhvert. Horstmanshof og Zimitat mener at framtidsperspektivet kan være en nøkkelfaktor for å predikere studentenes dypere engasjement i studier og læring. Brown & Jones (2004) mener at et sterkt framtidsperspektiv i kombinasjon med bruk av dypere læringsstrategier bidrar til signifikant bedre akademiske prestasjoner, noe man også finner støtte for i Simons, Vansteenkiste, Lens og Lacante (2004). Etter å ha gjennomgått noe av den klassiske litteraturen innen mestringsmotivasjonsteori er det grunn til å kunne anta at det er vanskelig å si sikkert om det er framtidsperspektivet hos personen i FTP-studiene som gir bedre prestasjoner eller om det er i kombinasjon med andre faktorer. I følge Halvari (1991c) er det ingen sammenheng mellom framtidsorienteringen (FTO) og kognitive eller fysiske evner. Han mener i likhet med Gjesme at FTO kan spille en viktig rolle i selve vekkingen av motiver. At FTP i kombinasjon med faktorer som for eksempel instrumentalitet og mestringsmotiv vil kunne være prestasjonsfremmende kan vi ikke utelukke. Brown og Jones (2004) mener at bevisstgjøring av yngre studenters tidsperspektiv kan ha betydning for deres forhold til framtiden og studieprestasjoner. Orienteringen mot framtiden vil kunne omsettes til økt studieengasjement og fullførelse av høyere grads studier.

Studien til Horstmanshof og Zimitat viste i tillegg at studentene over 25 år er mer framtidsorientert, jobber mer uavhengig og investerer mer tid i studiene sine enn yngre studenter. Det er naturlig å spørre seg om det er alderen eller eventuelt lengre studieerfaring (eller begge deler) som fører til en slik forskjell i framtidsorientering og studieatferd, eller helt andre faktorer. Slik studien er presentert tror jeg det kan være vanskelig å svare på, men det virker logisk at begge faktorene vil kunne bidra på hver sin måte. Ved høyere grads studier har man kanskje også lært seg noe av kunsten å studere målbevisst gjennom flere års erfaring. Brown & Jones (2004) kan ha et viktig poeng i at det er hensiktsmessig for læring og

prestasjoner å styrke studenters bevissthet om framtiden og ikke minst betydningen nåtidsoppgaver har for framtidige mål. Dette er et av oppgavens hovedanliggender, men vi må stadig vende tilbake til hvorvidt framtidsperspektiv og instrumentalitet bør relateres til motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf). Om dette har noe for seg vil i stor grad avhenge av motivdisposisjonene. For motivdisposisjoner og måldistanse i tid har Gjesme (1974) vist at unngåelsesorientertes prestasjoner avtar når de nærmer seg målet, mens anstrengelsen ikke avtar. For tilnærmingsorienterte virker det utelukkende positivt å være framtidsorientert, mens for unngåelsesorienterte kan man på bakgrunn av gjennomgått teori se for seg to alternativer. Når det gjelder mål langt unna (1år) er det såpass lang tid unna målet at unngåelsesorienterte ikke lar seg påvirke negativt av målet. Å bevisstgjøre denne gruppen for mål langt fram i tid vil derfor kanskje kunne være bra for investeringen i studiearbeid i nåtid, men Gjesmes forskning viser at eventuelle mål må være langt nok fram i tid for ikke å vekke angst. Det er derfor en vanskelig problemstilling om man skal bevisstgjøre unngåelsesorienterte på framtiden eller om man utelukkende skal fokusere på uspesifikke (verken viktige eller uviktige) mål i nåtiden. Det mer generelle framtidsmålet, å bli ferdig med videregående, vil kanskje vekke mindre angst enn å tenke på selve avgangseksamenene. Å ha en viss bevissthet om at man skal fullføre videregående for å eventuelt kunne komme inn på høyere utdanning vil kanskje kunne bidra til økt fokus på oppgavene i nåtid uten at angstnivået øker nevneverdig. Dette vil i så fall være resultat av "høy måldistanse" (jfr. Gjesmes teori). Resultatene til Horstmanshof og Zimitat vil i lys av Gjesme, Bjørnebekk og Halvari sine resultater se ut til å ha noen svake punkter når de ikke tar hensyn til hvordan individene skårer på motivdisposisjonene. I tillegg benytter den Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI) der framtidsfaktoren nesten utelukkende inneholder positive holdninger til framtiden. Den virker derfor mindre nøytral enn FTO skalaen til Gjesme som er konstruert for å være mest mulig nøytral. Husman og Lens (1999) knytter FTP og selve *holdningen* til framtiden sammen. Holdningen mener forfatterne kan deles inn i positiv og negativ. Denne forskjellen vil bli omtalt i kapittel 6.8.

6.5.1 Kognitivt og dynamisk aspekt ved FTP

For å kunne forklare effekten(e) av å ha et utvidet framtidsperspektiv hevdet DeVolder og Lens (1982) at det må være både et kognitivt og dynamisk aspekt ved FTP som

personlighetstrekk. Det kognitive aspektet regnes for å være en disposisjon for å antesipere både de umiddelbare og de langsiktige konsekvensene av en handling i nåtid. Dermed vil elever med en lengre FTP lettere kunne antesipere implikasjonene av det de holder på med i forhold til framtiden. De vil med andre ord kunne oppleve at nåtidens handlinger får høyere instrumentell verdi. I følge Husman & Lens (1999:116) vil man slik kunne utvikle lengre mål-middel strukturer i forhold til atferd. DeVolder og Lens mener at hvert individ rent kognitivt vil kunne ha en ulik FTP i forhold til atferden som er aktuell, som for eksempel det å studere. Dette betyr at de i motsetning til Gjesmes generelle FTO knytter FTP mer spesifikt til hva individet foretar seg i en gitt situasjon. Peetsmaa (2000) deler også denne oppfatningen. Dette er utgangspunktet når DeVolder & Lens formulerer sine hypoteser. Når det gjelder forholdet mellom instrumentalitet og FTO har Gjesme (1979) vist at det ikke behøver å være noen sammenheng, slik det antydes over.

Det dynamiske aspektet ved FTP antas å være en disposisjon for å kunne tillegge høy valens til mål selv om det ikke kan nås før i fjernere framtid (DeVolder & Lens 1982). Valensen til et gitt mål vil i følge forfatterne avta med økende avstand til målet, men dette vil være mindre gjeldende for de med en lengre FTP. Fordi den psykologiske avstanden mot framtidsmål er kortere for de med en lengre FTP vil insentivverdien for kronologisk fjernere mål bli høyere desto lengre FTP et individ har (Simons m.fl. 2004:124). Som en konsekvens av både det kognitive og dynamiske aspektet vil personer med et utvidet FTP oppfatte deres oppgaver i nåtid som mer instrumentelle fordi det hjelper dem å oppnå både korttids- og langtidsmål (kognitivt aspekt). De vil også verdsette nåværende aktivitet i sterkere grad fordi den antesiperte verdien av framtidsmålet er høyere (dynamisk aspekt).

DeVolder og Lens tok utgangspunkt i valens og instrumentalitet i Vrooms (1964) motivasjonsteori når de ville inkludere et kognitivt og dynamisk aspekt med FTP. Vrooms modell sier at motivasjonens styrke kommer an på målets valenser og den instrumentelle verdien av handlingen for å nå målet og forventningen av å nå målet. Forfatterne gikk ut fra at målets valens avtar når fysisk avstand øker (jfr. Gjesme 1981b). De ønsket å undersøke forholdet mellom det kognitive og dynamiske aspektet til FTP og skoleprestasjoner målt som gjennomsnittlige avgangskarakterer (GPA). Det ble tatt høyde for at karakterene også kunne tilskrives andre forhold som talent eller ulike situasjonsfaktorer. De forutsatte at motivasjonen avhenger av FTP og at skoleresultatene er avhengig av motivasjonen. Følgende hypoteser ble formulert: 1) elever med høye avgangskarakterer (GPA) og høy studieutholdenhet tillegger

mål i fjernere framtid høyere valens enn elever med lave avgangskarakterer og utholdenhet. De vil dermed også tillegge arbeidsoppgavene i nåtid som skal bidra til at man når målet høyere instrumentell verdi. 2) elever med høye avgangskarakterer og høy studieutholdenhet skal ikke være forskjellig fra studenter med lave avgangskarakterer og utholdenhet med tanke på målets valens i nær framtid og den instrumentelle verdien av å studere til mål i nær framtid.

Resultatene bekreftet delvis hypotesene og viste at studenter som presterte høyt, knyttet signifikant høyere valens til framtidige mål og høyere instrumentell verdi til anstrengelse for skolearbeid enn lavt presterende studenter. For mål i nær framtid gikk resultatene i samme retning som over, men de var ikke signifikante. Dette var også gjeldende når studieutholdenhet var utfallsmål i analysene. Resultatene tolket DeVolder og Lens til at det er en sammenheng mellom prestasjonsnivå og det kognitive og dynamiske aspektet ved FTP for fjerntliggende mål, mens det ikke ser ut til å være noen forskjell når målet er nærme i tid. På bakgrunn av dette kan det hevdes at elever med høye avgangskarakterer og en lengre FTP er mer motivert for framtidige mål enn de med en kortere FTP. Dette har senere fått støtte i Lens, Simons og Dewitte (2002) og i Simons m.fl. (2004).

Siden forfatterne ikke har testet og kontrollert for tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf), er det grunn til å stille spørsmålsteget om resultatene gir et klart bilde over motivasjonen for skolearbeidet. En elev med høye avgangskarakterer og et utvidet framtidsperspektiv behøver ikke være tilnærmingsorientert selv om sistnevnte i følge Gjesme (1979) og Halvari (1991c) er mer tilbøyelige til å tenke framover enn unngåelsesorienterte. Er sistnevnte tilfelle vil skoleresultatene også kunne være et uttrykk for motivet for å unngå nederlag (Mf). Å kontrollere for motivenes bidrag ville ha styrket resultatene og fortalt mer om motivasjonen tilskrives tilnærmingsmotivet (Ms) eller unngåelsesmotivet (Mf). Som Bjørnebekk og Gjesme (2009a) har vist så øker tendensen til å søke suksess (Ts) når FTO øker hos tilnærmingsorienterte og tendensen til å unngå nederlag (Tf) øker når FTO øker hos unngåelsesorienterte. Sistnevnte vil antakelig få et mer bekymringsfullt og negativt syn på framtiden dersom FTO er høy, mens tilnærmingsorienterte antakelig vil se positivt på kommende utfordringer. At studien ikke tar høyde for mestringsmotivene vil derfor bidra til at det eksisterer alternative tolkninger av resultatene det ikke er kontrollert for.

6.5.2 Finnes det ulike typer instrumentalitet?

Vi har sett tidligere at både Raynor (1974) og Gjesme (1981a) omtaler begrepet, *instrumentalitet*. Halvari (1991c) fant at Ms påvirker instrumentaliteten signifikant positivt i forbindelse med fysiske øvelser og framtidige mål. En oppgave er instrumentell dersom den er viktig for å nå framtidige mål. Forskningen rundt instrumentalitet, motivasjon og framtidsorientering reiser også spørsmålet om det finnes ulike typer instrumentalitet. Simons og medarbeiderne (2004:127) mener at ved å kombinere høy/lav nytteverdi (High-Low Utility) av ens nåtidshandlinger med indre versus ytre regulering (Internal versus External regulation) kommer det frem fire ulike typer instrumentalitet: a) Høy nytteverdi + Indre regulert (HU-I). Personen strekker seg mot framtidsmål som bidrar til en indre regulering av nåtidsatferd. Det kan f.eks. være et indre ønske basert på interessen for selve ingeniøryrket og det å bli en dyktig ingeniør som kan utføre avanserte matematiske analyser og beregninger. For å oppnå dette ønsker vedkommende å anstrenge seg hardt for å gjøre det bra i matematikk. Matematikk er da et viktig *instrument* for å kunne oppnå det ønsket. b) Høy nytteverdi + Ytre regulert (HU-E). Personen ønsker fortsatt å bli en dyktig ingeniør, men nå på grunn av den status yrket gir og mulighetene for god lønn. Ytre belønning vil da være grunnlaget for motivasjonen og reguleringen av atferd. c) Lav nytteverdi + Indre regulert (LU-I). Det er ingen direkte forbindelse mellom det som gjøres i nåtid og det som skal gjøres i framtid. Personen ønsker fortsatt å bli ingeniør, men anstrengelsen i matematikk er mer for nåtidsgleden over matematikk uten spesielt henblikk på nytteverdien for framtiden. Gleden over matematikk i nuet er det viktigste. d) Lav nytteverdi + Ytre regulert (LU-E). Personen ønsker fortsatt å bli ingeniør, men studerer kun matematikk fordi han/hun må og anser det å studere matematikk som av lav nytte. Ønsket om en god karakter er ønsket om en ytre belønning i nær framtid, belønningen (karakteren) er viktigere enn selve interessen for faget.

Med dette som teoretisk utgangspunkt testet Simons og medarbeiderne ut de fire kombinasjonene nevnt over. I følge deres studie oppnådde gruppen ”høy nytte - indre regulert” (HU-I) elevene best resultat og ”lav nytte - ytre regulert” (LU-E) elevene det dårligste. Studentene som finner øvingen i et kurs nyttig både for nåtid (som student) og framtid (som yrkesaktiv) er mer engasjert, mer oppgaveorientert og får bedre eksamensresultater enn studenter som kun oppfatter kurset nyttig for øvingen. Det viste seg også at de som er indre regulert for studiene er mer oppgaveorientert, har større utholdenhet, leser mer jevnt og får bedre karakterer enn de som er ytre regulert. Det mest optimale

utkomme blir da i følge forfatterne at oppgaven både har høy nytteverdi og blir indre regulert (HU-I) som over.

Simons og medarbeiderne (2004:135) mener studiens resultater støtter funnene i DeVolder og Lens (1982) sin studie. Et positivt resultat er sannsynlig når elevene er i stand til å se framtidskonsekvensene av deres atferd, og instrumentalitet (PI) er assosiert med optimal fungering med hensyn til både kvalitative resultater (kunnskap i dybden, indre motivasjon og oppgaveorientering) og kvantitative resultater (mer utholdenhet og motivasjon). I tillegg legges det av ulike forskere vekt på at en positiv holdning til framtiden er en viktig determinant for at utbytte skal bli optimalt (Stouthard & Peetsmaa 1999; Peetsmaa 2000; Phan 2009). I følge Husman og Shell (2008) så er det sammenheng mellom en sterk instrumentalitet (PI) og et sterkt framtidsperspektiv (FTP). Vi har sett tidligere at Gjesme kom fram til at det ikke trenger å være noen sammenheng mellom instrumentalitet og framtidsoorientering (FTO). Denne ulikheten kan muligens tilskrives den forskjell som forskerne legger i framtidsperspektivbegrepet. Mens Gjesme gjør målinger på en nøytral FTO skala så er DeVolder og Lens' FTP begrep både verdi- (valens) og kontekstladet. Etter å ha tatt studien til Simons og medarbeiderne nærmere i øyensyn er det grunn til å spørre om det isolert sett finnes flere typer instrumentalitet? Det finnes kanskje ulike kryssninger mellom instrumentalitet og indre versus ytre regulering, og denne studien er muligens et eksempel på nettopp det. Oppfølgingsstudier vil være interessant her for å kunne belyse temaet ytterligere.

To skalaer som er mye brukt internasjonalt i forbindelse med motivasjon og framtid er *Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI)* og *Consideration of Future Consequences scale (CFC)*. Vi skal avslutningsvis se på disse skalaene og eksempler på hva de har blitt brukt til i motivasjonsforskningen.

6.6 Zimbardos Tidsperspektiv skala (ZTPI) og skalaen for Vurdering av Framtidige Konsekvenser (CFC)

Zimbardo & Boyd (1999) utviklet en skala, *Zimbardo Time Perspective Inventory* (ZTPI) som er blitt mye brukt de siste 15 år i internasjonal forskning på framtidsperspektivet (FTP). Jeg har ikke funnet noen norsk oversettelse av denne skalaen og har derfor oversatt den med *Zimbardos Tidsperspektiv skala* som nevnt i overskriften. Den andre skalaen heter *Consideration of Future Consequences scale* (CFC) som er utarbeidet av Strathman, Gleicher, Boninger og Edwards (1994). På norsk har jeg valgt å oversette den til *Vurdering av Framtidskonsekvenser*.

6.6.1 Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI)

Zimbardo og Boyd (1999) bruker det overordnede begrepet *Time Perspective* (tidsperspektiv) om menneskets psykologiske tidsoppfatning som de regner for å være kognitive prosesser som deler menneskelig erfaring opp i fortid, nåtid og framtidsrelaterte rammer. I følge Zimbardo og Boyd (1999:1271) er dette noe flere forskere har vært opptatt av, f.eks. Lewin (1951), Nuttin (1964) og Bandura (1997). Tidsperspektiv (TP) og framtidsperspektiv (FTP), brukes ofte om hverandre i forskningslitteraturen. Zimbardo og Boyd (1999) hevder at deres modell er en forlengelse av den Lewinske tradisjonen som var tidlig ute med å anse menneskets tidsperspektiv for å være ... *the totality of the individual's views of his psychological future and his psychological past existing at a given time* (Lewin 1951 I: ibid. s.1271). Forfatterne mener at dette er mer i tråd med måten den østlige Zen-tradisjonen betrakter tiden på. Perspektivet karakteriseres som et mer sirkulært syn på tid enn den vestlige tradisjonen som ser på tiden som en lineær dimensjon. I følge Schroots (2007) er den sykliske måten å betrakte tid på den eldste og har en klar parallell til andre sykliske forhold som planetenes baner, årstidene, dag versus natt, søvn versus våkenhet og vekst versus forfall. Den lineære måten å betrakte tid utviklet seg spesielt under Platon og Aristoteles og sto forholdsvis uforandret fram til Newtons teorier overtok nesten 2000 år senere. Zimbardo og Boyd (1999) mener altså at man bør inkludere hele individets tidsperspektiv (TP) når man skal studere menneskelig atferd, og at det har vært for ensidig fokus på nåtids- og spesielt framtidsfaktorens betydning for atferd. De er av den oppfatning at det er vanskelig å studere

atferd i forhold til en dimensjon av TP og argumenterer derfor sterkt for sin modell.

Forfatterne hevder at fortidsfaktoren er en oversett faktor og som kan ha stor innflytelse på en persons tidsperspektiv gjennom for eksempel traumer eller en utpreget vanskelig barndom.

Zimbardo og Boyds tidsperspektiv skala består av fem faktorer eller fem underskalaer, *Past Negativ* (PN), *Past Positiv* (PP), *Present Hedonistic* (PH), *Present Fatalistic* (PF) og *Future* (F). Siden jeg ikke har funnet noen norsk oversettelse av disse faktorene har jeg valgt å oversette dem direkte til: "Negativ Fortid" (PN), "Positiv Fortid" (PP), "Hedonistisk Nåtid" (PH), "Fatalistisk Nåtid" (PF) og "Framtid" (F). "Negativ Fortid" reflekterer en negativ holdning rettet mot fortiden og eventuelle traumatiske hendelser fra fortiden. "Negativ Fortid" er ofte assosiert med depresjon, angst og lav selvtillit. "Positiv Fortid" (PP) kjennetegnes av en mer nostalgisk og positiv holdning til fortiden. En positiv holdning til fortiden er relatert til høy selvtillit og opplevelse av velvære. Anagnostopoulos og Griva (2012) stiller spørsmålstegn med hvorvidt "Positiv Fortid" faktoren egentlig er et mål på tidsperspektivet (TP) etter å ha oppnådd en ikke-signifikant faktor lading på -.24 for denne faktoren på en generell TP faktor. De foreslår heller at "Positiv Fortid" muligens er en manifestasjon av et temperamentstrekk eller personlighetstrekk istedenfor et mål av TP.

"Hedonistisk Nåtid" (PH) er assosiert med et behov for umiddelbar tilfredsstillelse med lite henblikk for framtidige risikoer eller konsekvenser. "Fatalistisk Nåtid" (PF) beskriver et personlighetstrekk som er karakterisert av å se lite håp for framtiden og en tro på at livet styres av ukontrollerbare krefter. "Hedonistisk Nåtid" og "Fatalistisk Nåtid" kjennetegnes ofte av ulike typer risikoatferd som risikabel bilkjøring (Zimbardo m.fl. 1997), alkohol- og narkotikabruk. Framtidsfaktoren (F) kjennetegnes av at oppnåelse av resultater i framtiden tillegges stor verdi og at dette er noe man tenker på og jobber for i nåtid (Zimbardo & Boyd 1999; Barber, Munz, Bagnsby & Grawitch 2009; Dunkel & Weber 2010).

En faktoranalyse utført av Zimbardo og Boyd (1999) på 361 amerikanske studenter viser at kvinner har en signifikant høyere gjennomsnittsskåre på framtidsfaktoren (F) enn menn, noe man også kan finne støtte for også i andre studier (Gjesme 1979, Petrocelli 2003, Beenstock, Adams & White (2010). Påstanden er riktignok omdiskutert ellers i forskningsmiljøene (Keough, Zimbardo & Boyd 1999).

I forhold til Gjesmes FTO begrep vil man kanskje også her kunne anta at tilnæringsorienterte elever med en høyt utviklet framtidsfaktor (F) vil kunne starte sine forberedelser på et tidligere tidspunkt og dermed prestere bedre enn elever med en lavt utviklet framtidsfaktor. Dette sier imidlertid ikke Zimbardo og Boyd noe om, men de presiserer at framtidsfaktoren gjenspeiler at framtidsorienterte individer er dominert av en streben etter framtidige mål og belønninger. Det virker ved en slik uttalelse som om ZTPI skalaens framtidsfaktor knyttes mer direkte til prestasjons- eller tilnæringsorienterte individer, mens Gjesmes FTO skala er tenkt som en nøytral skala der både de som strekker seg mot framtidsmål og de som får angst av framtidsmål i teorien kan skåre høyt på skalaen. Gjesmes skala virker på denne måten mer som en nøytral ”lyskaster” inn i framtiden hvor individet antas å framtidige hendelser uavhengig av om personen ønsker å tilnærme seg eller unngå disse hendelsene. Framtidsfaktoren (F) i ZTPI skalaen er på denne måten mer en positiv faktor enn en nøytral eller negativ faktor og kan slik sett være et svakt punkt i skalaen. De fleste utsagnene er også positive. Som vi snart skal se er det en gruppe svenske forskere som støtter denne påstanden ved å utvide skalaen med en negativ framtidsfaktor.

Zimbardo og Boyds (1999) skala inneholder som nevnt kun en faktor (F) for framtiden med både positive og negative utsagn, mens nåtids og fortidsfaktorene er delt opp i to faktorer for hver tidsdimensjon. Dette påpekte de selv var en mulig svakhet med modellen. Carelli, Wiberg og Wiberg (2011) foreslår at ZTPI bør utvides med en framtidsfaktor til, en *negativ* framtidsfaktor og at det er viktig å atskille positive og negative utsagn. Det påpekes at F-faktoren er assosiert med lavere nivå av psykopatologi og generelt sett assosiert med mange positive elementer, men at et ”overforbruk” eller en ubalansert F-faktor heller ikke er bra. Dette støttes av Boniwell & Zimbardo (2003) som mener at ubalansen kan være ødeleggende for spontaniteten og gleden over det som skjer i nået. Man må heller ikke leve så mye i framtiden at man ikke greier å tilpasse nåtidsatferden til det man forestiller seg ”der framme.”

Carelli, Wiberg og Wiberg (2011) validerte en svensk versjon av Zimbardos tidsperspektiv skala (S-ZTPI) med en ”Future Positive” (FP) og en ”Future Negative” (FN) faktor. Disse har jeg valgt å oversette til ”Positiv Framtid” (FP) og ”Negativ Framtid” (FN). Faktoren ”Negativ Framtid” undersøker i hvilken grad personer bekymrer seg for framtiden og forventer dårlige resultat og hvordan dette eventuelt påvirker nåtidsatferd. Framtidsfaktoren (F) på den originale ZTPI skalaen har ofte blitt assosiert med håp, suksess og andre positive termer. Angst, bekymringer og usikkerhet for framtidige resultat er imidlertid også blitt assosiert med

menneskers forhold til framtiden (Zalesky 1996; Nurmi 2005). Carelli og medarbeiderne antok at dersom de kombinerte den svenske versjonen med impulsivitetsskalaen, Barratt Impulsiveness Scale (BIS-11: Patton, Stanford & Barratt 1995) og beslutningsdyktighetsskalaen, General Decision-Making Style (GDMS-instrument: Scott & Bruce 1995) så ville personer med et nåtidsorientert tidsperspektiv være positivt assosiert med de spontane og intuitive delene av GDMS, mens den rasjonelle og beslutningsorienterte delen av skalaen ville være positivt assosiert med et framtidsorientert tidsperspektiv. De antok også at deltakere med et utpreget "Hedonistisk Nåtid" (PH) tidsperspektiv ville se på seg selv som impulsive, noe Zimbardo og Boyd (1999) hadde bekreftet tidligere. I følge den svenske versjonen viste resultatene at dette også var tilfellet for "Hedonistisk Nåtid" faktorens korrelasjon med impulsivitet målt ved BIS-11 ($r = .40, p < .05$) (Carelli m.fl 2011). Forfatterne antok også at "Negativ Framtid" (FN) og "Positiv Framtid" (FP) ville vise forskjellige assosiasjoner med impulsivitet og skåre på BIS-11. Mer spesifikt gikk de ut fra at "Positiv Framtid" ville korrelere negativt med BIS-11 fordi personer med en positiv framtidsorientering tar mindre risiko og er mindre impulsive enn de med en dominerende "Negativ Framtid" (FN). Resultatene viste tendenser til støtte for disse antakelsene i forbindelse med impulsivitetsskalaen (BIS-11), men de var riktignok ikke signifikante.

Dataene for "rasjonell-faktoren" på skalaen for beslutningsdyktighet (GDMS) gikk de ut fra ville vise et lignende mønster for "Positiv Framtid" (FP) (men ikke for "Negativ Framtid") med å vise en positiv korrelasjon med beslutningsdyktighet. Dette stemte og verdiene var signifikante for "Positiv Framtid" ($r = .45, p < .001$) og den originale framtidsfaktoren (F) ($r = .48, p < .001$), men ikke for "Negativ Framtid" ($r = .08$). De fant også at både "Negativ Fortid" og "Negativ Framtid" korrelerte signifikant med avhengighets- og unngåelsesfaktoren på GDMS-skalaen. Dette skulle innebære at de som skårer høyt på "Negativ Fortid" (PN) og "Negativ Framtid" (FN) også skulle ha tilbøyelighet for å unngå beslutninger og være mer avhengig av andre ved at andre må ta beslutningene for dem.

Resultatene viste ellers at "Negativ Framtid" korrelerte høyt med "Negativ Fortid" ($r = .68$). Framtidsfaktoren (F) på Zimbardos skala korrelerte meget høyt med "Positiv Framtid" faktoren ($r = .96$), men lavt med "Negativ Framtid" ($r = .12$) (Carelli m.fl. 2011). Dette skyldes antakelig at den opprinnelige framtidsfaktoren (F) inneholder mer enn 80% positive utsagn i forbindelse med framtiden og måler dermed i større grad "Positiv Framtid" enn "Negativ Framtid". Det virker derfor rimelig å utvide Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI)

med en ekstra framtidsfaktor slik den svenske versjonen av skalaen har gjort. Den foreløpige ulempen med den svenske modellen er kanskje at den ennå er lite utprøvd og ikke er oversatt eller testet ut i en engelsk versjon, men dette vil forhåpentligvis "bli prøvd ut" etter hvert.

En analyse av itemene på "Negativ Framtid" skalaen viste at gjennomsnitt og median samsvarte med de andre skalaene. Det ble også foretatt en psykometrisk evaluering av den originale ZTPI skalaen sammenlignet med den nye svenske versjonen, noe som viste at reliabiliteten var adekvat for hver av underskalaene. Cronbachs alpha varierte fra .65 til .84. Det er verdt å merke seg at "Negativ Framtid" (.75) og "Positiv Framtid" (.70) skalaen viste tilnærmet lik *alpha* med framtidsskalaen (F) (.71).

I sammenheng med denne oppgavens kjernetema, mestringsmotivasjon og framtidsorientering, så skulle det vært interessant å funnet ut av om hvordan "Negativ Framtid" i den svenske versjonen forholder seg til tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf). Mens Atkinson studerte mestringsmotivene i kombinasjon med umiddelbare oppgaver, viste blant annet Gjesme (1975) og Bjørnebekk og Gjesme (2009a) at når framtidsorienteringen (FTO) øker vil også tendensen til å søke suksess (Ts) og tendensen til å unngå nederlag (Tf) øke for henholdsvis tilnærmings- og unngåelsesorienterte personer. I tillegg viste det seg at unngåelsesorienterte med lav framtidsorientering får en brattere målgradient enn unngåelsesorienterte med høy framtidsorientering (Gjesme 1975; Bjørnebekk & Gjesme 2009a). Som vi har vært inne på kan dette være et resultat av at målsituasjonen kommer mer overraskende på dem med lav FTO enn de med høy FTO. Sistnevnte har sannsynligvis tenkt mer på hva som skal skje i framtiden og vil dermed kunne være mer forberedt mentalt og ha en fordel. På den annen side vil de kunne oppleve å grue og bekymre seg, oppleve mer angst og fortvilelse. Dette kan være en stor ulempe dersom det ikke bidrar til oppgaverelevant atferd. Carelli og medarbeidernes utvidelse av Zimbardos tidsperspektiv skala (ZTPI) kan på denne måten være et viktig tillegg til skalaen og bidra til at det i større grad går an å sammenligne resultatene med de som er predikert ut fra mestringsmotivasteori. Det er mitt inntrykk at Zimbardos skala i liten grad er testet ut på variabler som måldistanse i tid og klassisk mestringsmotivasteori. En annen skala som er blitt mye brukt på forskning innen framtidsperspektivet i nyere tid er som nevnt CFC skalaen.

6.6.2 Vurdering av framtidskonsekvenser (CFC)

Strathman, Gleicher, Boniger og Edwards (1994) foreslo et eget begrep i forbindelse med studenters vurdering av framtidige konsekvenser av egen nåtidsatferd. Dette begrepet kalles *Consideration of Future Consequences* (CFC) og betyr direkte oversatt, *vurdering av framtidskonsekvenser*. I følge Petrocelli (2003) er vurdering av framtidskonsekvenser (CFC) et motivasjonsrelatert begrep fordi det gjør individet i stand til å persipere hva dets framtid krever rent atferdsmessig for at man skal kunne nå sine mål. Strathman og medarbeiderne (1994:743) skriver at: *More specifically, the CFC refers to the extent to which people prefer to construct the future by considering distant versus immediate consequences of potential behaviors and the extent to which behavior is influenced by such perceived outcomes*. Dette kan være interessant å inkludere i oppgaven sammen med Zimbardos skala og kan være et teoretisk supplement til Raynors instrumentalitet og Gjesmes framtidsorienteringsteori. I likhet med Gjesme antar Strathman og medarbeiderne at CFC er et forholdsvis stabilt personlighetstrekk og befatningen med framtidsbegrepet regnes for å være forholdsvis generell og enhetlig. I følge Husman og Lens (1999:115) ser det ut til at de to skalaene måler mye av ”de samme ting”.

Det viser seg også at ungdommers forventninger for framtiden som å komme inn på college eller nå en viss levealder utviser en sunnere livsstil enn de som ikke har de samme forventningene (McDade, Chyu, Duncan, Hoyt & Doane 2011). Zimbardo m.fl. (1997) fant som nevnt over at personer som var utpreget mer nåtidsfokusert enn framtidsfokusert er mer utsatt for å kjøre uansvarlig og ta sjanser i trafikken. Dette kan tolkes som mer impulsiv atferd og kan relateres til Bjørnebekk og Gjesmes (2009b) funn om sammenhengen mellom lav FTO og impulsivitet. Beenstock og medarbeiderne (2010) konkluderte med at økende framtidsperspektiv er virksomt mot overforbruk av alkohol hos studenter. Tidsperspektivet hos et menneske har med andre ord stor innflytelse på menneskets motivasjonelle atferd for ulike områder av tilværelsen.

Hvordan mennesket vurderer nåtidens handlinger i lys av eller i manglende lys av framtiden viser seg å ha avgjørende betydning for hvordan enkelte forhold i dets liv utspiller seg. I følge Strathman og medarbeiderne kan helseproblemer som hjerte og kar- sykdommer ha sitt utspring i atferd mange år tilbake i tid og kan stå som eksempel på at en konsekvensvurdering

kan være livsviktig å utføre. Andre studier viser i følge at personer som er mer opptatt av framtidige konsekvenser er flinkere til å spare kapital for framtiden enn de som er mest opptatt av å få dekket sine nåtidsbehov (Nyhus & Webley 2001; Webley & Nyhus 2006). Strathman og medarbeiderne (1994) mener at individet løser dilemmaet mellom nåtid og framtid forskjellig og at denne tendensen er forholdsvis forutsigbar. Topoel (2010) fant ut at CFC som personlighetstrekk kan forandre seg i løpet av flere år, men kan holde seg stabilt gjennom for eksempel et år. Hun fant også at utdanning har en signifikant effekt på CFC. Selv om det ennå ikke er empirisk bevist så antar Topoel at drastiske forandringer i livssituasjon, som for eksempel å bli foreldre, kan bidra til at CFC endrer seg. I likhet med CFC regnes også framtidsperspektivet (FTP) for å være et forholdsvis stabilt trekk i et kortere tidsperspektiv. Husman & Shell (2008:167) mener at det er bred støtte for at de ulike aspektene ved FTP kan forandre seg over tid, kontekst og kultur (Seginer & Halabi 1991, Bond & Smith 1996).

Strathman og medarbeiderne laget en skala hvor man måler personens vurdering av atferd i nåtid og til hvilken grad vedkommende forbinder nåtidens handling med følger for framtiden. De tar utgangspunkt i at mange gir etter for umiddelbar tilfredsstillelse selv om dette skulle gå på bekostning av framtidige forhold, mens andre er villige til å gå gjennom krevende prosesser for å nå sine framtidige mål. Førstnevnte ønsker å maksimere nuets avkastning (jfr. ”hedonistisk nåtid” på Zimbardos skala) og føler kanskje at framtiden er for lite konkret og usikker til at det er verdt å investere i den, mens sistnevnte kan utsette umiddelbar behovstilfredsstillelse til fordel for oppnåelsen av langsiktige mål. Gjesme (1983a) og Halvari (1991c) legger stor vekt på utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg) i utviklingen av FTO. Gjesme (1979) mener i tillegg at utsettelse av behovstilfredsstillelse er en kulturspesifikk variabel som har ulik betydning og manifesterer seg forskjellig avhengig av kulturen. I følge Bembenutty og Carabenick (2004) fremmer utsettelse av behovstilfredsstillelse utviklingen av framtidsperspektivet (FTP). I forbindelse med denne oppgavens tema skulle man kunne anta at en viss vurdering av framtidige konsekvenser av arbeidsinnsats i nåtid ville være positivt og øke sannsynligheten for at man skal kunne greie å motivere seg for skolearbeidet. Å tenke at oppgavene og leksene i dag er viktige for framtidige studier eller jobb kan knyttes til det vi tidligere har omtalt som en oppgaves instrumentelle verdi. Dette kan riktignok gi forskjellig utslag på tilnærmingsmotivasjon (Ts) og unngåelsesmotivasjon (Tf) alt ettersom hvilket mestringsmotiv man er dominert av.

Strathman og medarbeiderne (1994) utviklet sin egen skala for vurdering av framtidskonsekvenser (CFC) bestående av 12 utsagn som skal vise til hvilken grad vedkommende vurderer konsekvensene av nåtidsatferd. Halvparten av utsagnene avslører om man er mest opptatt av hva nåtiden kan avkaste med en gang og den andre halvpart hvor opptatt man er av handlinger i nåtiden og konsekvensene for framtiden. Eksempel på utsagn er: *Jeg er villig til å ofre min umiddelbare lykke eller velbehag til fordel for oppnåelse av framtidige mål.* Eller: *Jeg handler kun ut fra tilfredsstillelse av umiddelbare behov og tar hånd om eventuelle framtidige problem på et senere tidspunkt.* Man krysser av på en skala fra 1-7 hvor 1, *passer svært dårlig for meg* og 7, *passer svært bra for meg*. Skalaen oppnådde Cronbachs alpha mellom .80 og .86. på fire utvalg. Topoel (2010) foretok en langtidsstudie (1996-2003) på vurdering av framtidskonsekvenser (CFC) på et ikke-akademisk heterogent utvalg. Da hun undersøkte *reliabilitet* oppnådde hun en Cronbach's alpha som varierte mellom .74 (i 2004) til .76 (i 2006). Målingene viste altså en lavere korrelasjon enn det Strathman og medarbeiderne oppnådde. Grunnen til det kan i følge Topoel være at hennes utvalg var et heterogent tilfeldig representativt utvalg, mens Strathman brukte et studentutvalg, altså et homogent utvalg. Topoel undersøkte derfor senere skalaen på et utvalg der alle representantene hadde universitetsutdannelse. Da økte alpha til .80. Dette ser vi er nokså likt i forhold til Strathmans rene studentutvalg.

Test-retest reliabiliteten (etter to og fem uker) var mellom .72 og .76 ($p < .001$). Topoel oppnådde imidlertid kun en alpha mellom .60 og .63 i det opprinnelige heterogene utvalget, altså lavere enn Strathmans homogene utvalg. Da Topoel også testet skalaen i et homogent utvalg (personer med akademisk utdannelse) økte test-retest reliabiliteten (.62 til .75). Den resterende forskjellen kan i følge Topoel (2010:953) skyldes at Strathman og medarbeiderne gjorde sine målinger etter to og fem uker, mens Topoel foretok sine etter et år. Sistnevnte brukte også et betydelig større utvalg (flere tusen) i sin undersøkelse enn førstnevnte, noe som selvsagt styrker hennes resultater.

6.7 Hva bestemmer tidsperspektivet?

Felles for alle faktorene på Zimbardos tidsperspektivskala er at de regnes for å være lærte personlighetstrekk som på en dynamisk måte bidrar til å påvirke mange viktige bedømmelser,

avgjørelser og handlinger (Zimbardo & Boyd 1999:1272). Tidsperspektiv-variasjoner kan være modifiserte av en rekke personlige, sosiale og institusjonelle faktorer (Zimbardo m.fl. 1997). Mennesket tar i bruk denne tidsmessige måten å orientere seg på i en varierende grad, og hver enkelt orientering kan i et gitt tilfelle lede til en optimal beslutning i en spesifikk situasjon. Det antas at tidsperspektivet derfor i stor grad er situasjonsbestemt (Zimbardo & Boyd 1999), men også avhengig av hvilke livsområder (for eksempel skole eller fritid) FTP blir studert i forhold til (Peetsmaa 1999; Peetsmaa & Van der Veen 2011; Peetsmaa, Schuitema & Van der Veen 2012). Zimbardo, Haney, Banks og Jaffey (1973) gjorde en studie med en gruppe forholdsvis framtidsorienterte college-studenter som kaster et interessant lys over den situasjonsbestemte relasjonen til tidsperspektivet. Studentene ble plassert frivillig en uke i fengsel og skiftet etter kort tid fra et framtidsorientert til et svært nåtidsorientert tidsperspektiv (Zimbardo m.fl. 1973 I: Zimbardo & Boyd 1999).

Topoel (2010) legger også vekt på at hendelser i løpet av livet kan påvirke og endre graden av framtidsorientering. Som nevnt tidligere antar hun at utdanning eller det å bli foreldre kan føre til økt fokus på framtiden. Bernheim, Garrett og Maki (2001) påpeker utdanningens viktige rolle for TP. De fant at high-school elever som deltok på et kurs i beslutningsdyktighet viste en mer framtidsrettet holdning enn elever som ikke hadde deltatt på kurset. Webley & Nyhus (2006) mener at det er sammenheng mellom foreldres framtidsorientering og barnas framtidsorientering og økonomiske sparing. Zimbardo og Boyd (1999) hevder at oppdragelsen i tidlig barndom har mye å si for utviklingen av tidsperspektivet. Familiemiljø som vektlegger utsettelse av behovstilfredsstillelse (Dg) fremmer utviklingen av blikket for framtidskonsekvenser og ”forenkler” sosiale og kognitive ferdigheter senere i livet. Som vi har sett tidligere legger også Gjesme (1979) stor vekt på innflytelsen som utsettelse av behovstilfredsstillelse har på utviklingen av framtidsorienteringen. Dunkel og Weber (2010) mener blant annet at tre nivåer av personligheten spiller inn: Livshistoriestrategier, De fem store Personlighetstrekkene (*the big five personality traits*) og Identitet. De mener ut fra en studie på 196 studenter at de tre nivåene har innflytelse på dannelsen av FTP, men at det trengs flere studier før man kan gi en mer utfyllende forklaring på hvorfor mennesker har et så forskjellig tidsperspektiv. Ellers er det gjort forholdsvis lite forskning på å finne ut hva som bestemmer framtidsorientering og tidsperspektivet (TP). Når det gjelder lokaliseringer av nevralt strukturer så bemerker Wittman (2009) at det hittil ikke finnes bevis for at det eksisterer et bestemt sted i hjernen som er dedikert til oppfattelsen av varigheten til tid. Vi har uten tvil en tidssans, men kroppen er ikke utrustet med et eget organ for dette slik som for

eksempel øynene er i forhold til synet. Bevisene så langt begrenser seg til at det kun er forskjellige nevrale systemer som er involvert og ikke et bestemt område eller sted.

Et overbruk av et spesifikt TP-trekk er i følge Zimbardo & Boyd (1999) ugunstig og kan gi et totalt tidsperspektiv som er i ubalanse og resultere i dårlige avgjørelser. Et tidsperspektiv i ubalanse vil eventuelt også være tillært og de viktigste faktorene for dette vil for eksempel kunne være kulturelle, utdanningsrelaterte, religiøse, klasse- og familierelaterte årsaker. Det nevnes at områder som mestring/prestering, målsetting, risikoatferd og lignende er styrt av blant annet de ulike tidsperspektiv-dimensjonene. Mestring, prestering og målsetting ligger tett opp til mestringsmotivasjon.

Ryack (2012) påpeker at de fleste studier som er utført innen TP-tradisjonen er gjort på yngre mennesker og kanskje spesielt college-studenter. I likhet med Zimbardo & Boyd (1999) og Topoel (2010) fremhever han derfor betydningen av at målinger av tidsperspektivet må sees i lys av hvem som undersøkelsen utføres på. Ryack mener derfor at tidsperspektivet kommer an på gruppen som tidsperspektivet (TP) blir målt på. I tillegg bemerker han at måleinstrumentene som har blitt brukt på nåtids- og framtidsperspektiv hos studenter kanskje ikke passer like godt til de ulike tidsperspektiv-dimensjoner som finnes blant andre grupper. Som vi har sett stiller Topoel spørsmålsteget med hvorvidt ”homogene grupper” (for eksempel universitetsstudenter) kan si noe generelt om framtidsperspektivet.

Ulike forskere har også hatt fokus på hvilken rolle det spiller om personens forhold til framtiden er positivt eller negativt. I neste avsnitt skal vi se nærmere på dette.

6.8 Positiv eller negativ holdning til framtiden

DeVolder og Lens (1982) og Stouthard og Peetsmaa (1999) hevder at motivasjonens kvalitet henger sammen med framtidsperspektivet. I tillegg er det mange som mener at man kan skille mellom en positiv og negativ holdning til framtiden. Gjesme (1981a) knytter også framtdsorientering til positiv og negativ affekt, men som vi vet tar Gjesme i tillegg tilnærmings- og unngåelsesmotivet i betraktning når det forskes på framtdsorientering. Antakelig vil dette på en mer spesifikk måte vise hvorfor elever kan ha et anstrengt forhold til

framtiden. Unngåelsesmotivet (Ms) kan være en forklaring og et eksempel på dette. De som kun forholder seg til positiv eller negativ holdning vil ikke kunne forklare mer utfyllende om hvorvidt perspektivet er positivt eller negativt. Det kan selvfølgelig være vanskelig å si noe om dette, men motivene vil slik jeg tolker det kunne være en delvis forklaring. Stouthard og Peetsmaa (1999:99) legger stor vekt på at framtidsperspektivet er positivt eller negativt og sier følgende: *This mean that a positive future perspektive on a certain goal-object can lead a person to perform better to reach this goal.* Phan (2009:157) sier at det unike ved menneskers framtidsperspektiv (FTP) og dets motivasjonelle karakter er deres optimistiske og pessimistiske holdninger og affekter i forbindelse med framtiden og forventningene til framtiden. Studiene til Lamm, Schmidt, og Trommsdorff (1976) og Vazquez & Rapetti (2006) gir i følge Phan støtte til denne påstanden. Van Calster, Lens og Nuttin (1987) målte studenters positive og negative holdninger til framtiden og den persiperte instrumentaliteten (PI) til skolearbeidet. De fant at elevenes affektive holdninger til framtid modererte den positive effekten av å tillegge en oppgaves mål høy instrumentell verdi. Høy instrumentalitet fremmet motivasjon og karakterer for studenter som hadde en positiv holdning til framtiden, mens den motsatte effekten var tilfelle for elever med en negativ holdning til framtiden.

Thea Peetsmaa (2000) foretok en studie hvor hun blant annet skilte mellom en positiv og negativ holdning til framtiden. Forholdet mellom FTP og tid på skolearbeid (school investment) hos elever (270 gutter og 327 jenter) i alderen 11-20 år ble undersøkt. Elevene representerte både yrkesfaglige skoler, pre-universitetskurs og høyere utdanning. Fordelingen over type skole ble regnet som god med kun 7 % differanse mellom skolen med den høyeste og laveste elevrepresentasjonen. FTP ble målt vha. FTP-Questionnaire. I denne studien oppnådde skalaen en Cronbach alpha mellom .70 og .86. Resultatene til Peetsmaa viste en positiv korrelasjon mellom et positivt framtidsperspektiv (FTP) og investering i skole- og yrkeskarriere (.32 til .55). Korrelasjonene var imidlertid høyere for korttids-FTP (.48 til .55) enn for langtids-FTP (.32 til .39). Den høyere korrelasjonen for korttids-FTP kan kanskje forklares ut fra funn gjort av Gjesme (1981a) som viser at vekkingen av motiver øker når den persiperte måldistansen i tid (PgD) avtar. Peetsmaa fant også at elever med høye karakterer investerer mer tid i skolearbeid og har et mer positivt korttids-FTP enn elever med lave karakterer. I forbindelse med studiene nevnt over skulle det også her vært interessant å inkludere tilnærmingsmotivet (Ms) og unngåelsesmotivet (Mf) og sett hvordan de korrelerte med positiv og negativ holdning til framtiden.

7 Avslutning

Hvilke pedagogiske implikasjoner kan gjennomgått teori og forskning få for skoleelever og studenter? Hvilken rolle spiller framtidsperspektivet for motivasjonen? Eller som Gjesme (1981a) spør: *Is there any future in achievement motivation?* Jeg har ønsket å se på sammenhengen mellom elever og studenter framtidsperspektiv og motivasjon og hvordan dette påvirker forutsetningene for læring i skolen. Den klassiske ”mestringsmotivasjonsteorien” har vært den viktigste grenen av motivasjonsteoriene som jeg har basert oppgaven på. Jeg skal i dette kapittelet forsøke å oppsummere det som er gjennomgått hittil og se om det er mulig å trekke noen pedagogiske konklusjoner underveis.

7.1 Klassisk mestringsmotivasjonsteori

Vi har sett at McClelland og medarbeiderne hans la grunnlaget for det som skulle bli en bred forskningstradisjon kalt *mestringsmotivasjon*. Denne tradisjonen spenner fra den opprinnelige og klassiske mestringsmotivasjonsteorien og har fått forgreininger som for eksempel teorien om indre motivasjon og selvbestemmelse. McClelland tok utgangspunkt i Murrays begrep *need (n) Achievement* og målingsinstrumentet TAT. McClelland anså motivene som lærte og at de utviklet seg gjennom erfaringer basert på utforskning eller prøve-og-feile metoden. Til disse erfaringene knyttes det i følge McClelland affekter og de kan være positive eller negative. Et motiv blir da en forventning om affektforandring. Motivene ble ansett som lærte og affektene medfødte. Motivene er i følge McClelland mestringsrelaterte når man har en positiv eller negativ affekt i forbindelse med en vurdert situasjon. Det er dette som regnes for å være selve mestringsmotivasjonen. Man motiveres til å oppsøke en lystbetont situasjon eller man motiveres til å unngå en ubehagelig situasjon. Å oppsøke lyst og unngå ubehag blir i følge Nygård sett på som et hedonistisk perspektiv.

Atkinson bygde igjen videre på McClellands tanker og bidro til en teori som har inspirert til mye forskning opp gjennom årene. Denne teorien blir kalt Atkinsons episodiske motivasjonsmodell eller bare *Atkinson-formelen*. Det som er nytt i forhold til McClellands affektive vekningsmodell er at Atkinson deler opp motivasjonsbegrepet i tre komponenter: Motiv (M_s/M_f), forventningen P_s/P_f og insentivverdien I_s/I_f . Dette gir som kjent formelen for

tilnærmingsmotivasjon som Atkinson har blitt så kjent for: $T_s = M_s \times P_s \times I_s$, og tilsvarende for unngåelsesmotivasjonen: $T_f = M_f \times P_f \times I_f$. Atkinson regner med at motivene er uavhengige av hverandre, er representert hos alle mennesker og kan gi følgende kombinasjoner hos individet: 1) Høyt motiv for å søke suksess + Lavt motiv for å unngå nederlag (H-L). Denne gruppen kjennetegnes av tilnærmingsmotivasjon (T_s) og har i oppgaven blitt kalt tilnærmingsorienterte. 2) Høyt motiv for å søke suksess + Høyt motiv for å unngå nederlag (H-H). Denne gruppen karakteriseres som ”perfeksjonistgruppen” eller ”konfliktgruppen” siden høy skåre på begge motivene vil innebære høy grad av både tilnærming og unngåelse i en mestringsituasjon. 3) Lavt motiv for å søke suksess + Høyt motiv for å unngå nederlag (L-H). Denne gruppen er kjennetegnes av høy grad av unngåelsesmotivasjon (T_f) i en mestringsituasjon. 4) Lavt motiv for å søke suksess + Lavt motiv for å unngå nederlag (L-L). Dette er en ”verken eller” gruppe hvor både motivet for å søke suksess og motivet for å unngå nederlag er lavt. Kombinasjonen av de seks faktore nevnt over ($M_s \times P_s \times I_s$ og $M_f \times P_f \times I_s$) gir så i den vekkede tilstand den totale resultantmotivasjonen:

$$T_r = (M_s - M_f)(P_s(1 - P_s))$$

Det som har vist seg som avgjørende i denne modellen bortsett fra motivene, er hvordan en tilnærmings- eller unngåelsesorientert person anser den subjektive sannsynligheten for å lykkes (P_s) eller mislykkes (P_f) på en umiddelbart forstående oppgave. Hvis denne sjansen ansees for å være 0.5 så vil tilnærmingsorienterte få maksimal vekking av sitt tilnærmingsmotiv (M_s), mens unngåelsesorienterte får maksimal vekking av sitt unngåelsesmotiv (M_f). Sistnevnte vil da kunne oppleve prestasjonsangst. Formelen tar også utgangspunkt i at når $P_s \rightarrow 1$ så vil $I_s \rightarrow 0$. Dette betyr at jo enklere oppgave (subjektivt sett) man skal lykkes på, desto lavere blir insentivverdien. Vi får da at:

$$I_s = 1 - P_s.$$

Motsatt vil en svært lav P_s gi en svært høy insentivverdi (I_s). Siden Atkinson kun fokuserer på en dimensjon ved insentivverdien (mestringsaspektet) er det rimelig å kunne anta at mestring av en vanskelig oppgave gir større glede enn mestring av en lett, men feiler man på en lett oppgave så vil det være mer ubehagelig enn å feile på en vanskelig. Den negative insentivverdien regner man derfor med kan uttrykkes som:

If = -Ps.

Atkinson mener videre at tilnæringsorienterte i større eller mindre grad alltid opplever tilnæringsmotivasjon, altså en positiv motivasjon. På den annen side vil unngåelsesorienterte i følge Atkinson alltid oppleve unngåelsesmotivasjon, altså en negativ motivasjon. Roald Nygård er ikke enig i denne antakelsen. Han mener at selv unngåelsesorienterte kan oppleve tilnæringsmotivasjon både ved svært lette og svært vanskelige oppgaver, mens unngåelsesmotivasjonen først og fremst inntreffer når sannsynligheten for nederlag (Pf) går mot 0.5 og personen begynner å bli usikker på utfallet. Dvs. at Nygård er enig med Atkinson i at både tilnæringsmotivasjonen (Ts) og unngåelsesmotivasjonen (Tf) maksimeres når Ps og Pf er 0.5. I praksis vil dette bety at man kan tilpasse oppgavene til de som er tilnæringsorienterte ved å gi dem oppgaver som de er usikre på om de greier. De vil da oppleve maksimal vekking av motivet for tilnærming og oppsøker situasjonen. En unngåelsesorientert elev bør få jobbe med lette oppgaver for at optimal læring skal kunne finne sted. Selv om svært vanskelige oppgaver ikke aktiverer prestasjonsangst, går man ut fra at dette ikke er særlig hensiktsmessig i en læringssituasjon, noe som virker logisk forutsatt de nevnte premisser.

Atkinsons episodiske motivasjonsmodell regnes rent matematisk for å være en ganske sikker modell. I praksis begrenser den seg noe i predikering av atferd fordi det også vil være andre komponenter til stede enn kun mestringsmotivene. Siden dette må isoleres etter beste evne i en laboratoriesituasjon kan man spørre seg hvordan dette egentlig forholder seg i virkeligheten. Noen betegner derfor modellen som begrenset i en praktisk sammenheng. Det finnes likevel helt klart elever som er veldig redde for å dumme seg ut i en evalueringssituasjon og det finnes opplagt de som blir positivt stimulert under samme forhold. Gjesme (1994) har derfor kommet med et forslag til hvordan man kan differensiere undervisningen i henhold til motivgruppene. Homogene grupper med individualisering av læreren er i følge Gjesme basert på antakelsen om at individualisering er den mest stimulerende måten å lære på for elevene. Sammen med antakelsen om at homogene grupper reduserer forskjeller elevene i mellom utgjør dette en illusjon. Gjesme mener at fraværet av heterogenitet undergraver læring i skolen fordi variasjonen innen personlig erfaring og bakgrunn reduseres. Mange forskere har i følge Gjesme kommet med differensieringsforslag, men uten å inkludere elevenes motivdisposisjoner. En høyt matematisk intelligent

tilnærmingsorientert person vil antakelig få en forskjellig motivvekking enn en tilnærmingsorientert med middels matematisk intelligens på samme oppgave. Dersom sistnevnte anser oppgavens Ps for å være 0.5 vil antakelig førstnevnte anse den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) for å være mye høyere. Førstnevnte vil med andre ord få en lavere resultantmotivasjon og man kan ikke se bort fra at vedkommende vil kunne kjede seg. Man kan også forestille seg det motsatte scenariet ved at en unngåelsesorientert person blir utfordret sammen med de to over. Den læringshemmende prestasjonsangsten bør man kunne unngå på lik linje med at man bør unngå at elevene blir understimulert. Rent pedagogisk er det derfor grunn til å hevde at den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) er en av de mest avgjørende faktorene for elevens motivasjon.

7.2 Motivasjon og framtid

Et viktig aspekt ved motivasjonsbegrepet er hvorvidt man har framtidsperspektivet i tankene. Atkinsons teori forholder seg til oppgaver i umiddelbar nærhet og tar ikke hensyn til individets forhold til framtiden. En av kollegaene til Atkinson, Joel Raynor, videreutviklet den episodiske motivasjonsmodellen til også å gjelde en oppgaves instrumentelle verdi og antall steg som det tar å nå et framtidig mål. Et steg tilsvarer en episode i Atkinsons modell. Framtidsaspektet hos Raynor ligger i antall delmål/steg på veien mot det endelige målet. Raynor behandler også kun mestringsaspektet ved en oppgave og anser antall steg på stien som et mål på hvor vanskelig det er å nå målet. Ps verdiene for hvert steg multipliseres så med hverandre. Sannsynligheten for å greie en oppgave avtar da med antall steg og personen som vurderer å sette i gang med en aktivitet får sin motivasjon påvirket av alle de steg som venter han. Resultantmotivasjonen (Tr) får man så ved å legge sammen alle verdiene for tilnærmingsmotivasjon (Ts) og unngåelsesmotivasjon (Tf). Differansen mellom dem vil bestemme handlingstendensens styrke. Raynor testet ut sin teori med en rekke eksperimenter og fant blant annet ut at tilnærmingsorienterte studenter fikk bedre karakterer enn unngåelsesorienterte når instrumentaliteten var høy. Han fant også ut at de som skåret lavt på Ms og høyt på Mf økte sin angstskåre når eksamenens instrumentelle verdi økte. Dette indikerer at unngåelsesorienterte ikke trives i pressede situasjoner, mens tilnærmingsorienterte har godt av større utfordringer. Gjensme mener det foreligger betydelige bevis i Raynors

eksperimenter for at mestringsmotivets innflytelse økte når instrumentaliteten økte.

Instrumentaliteten spiller med andre ord en viktig rolle for motivvekkingen. Siden motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf) regnes for å være forholdsvis stabile personlighetstrekk er det grunn til å kunne hevde at lærerne burde være seg bevisst motivdisposisjonene til elevene. I tillegg viser både Raynor og Gjesme at instrumentaliteten påvirker motivene svært ulikt.

Gjesme har likevel en rekke innvendinger mot Raynors teori. Raynor setter for eksempel likhetstegn mellom forventningsfaktoren Ps og den psykologiske distansen.

Forventningsfaktoren er kun en av flere komponenter for den psykologiske distansen i følge Gjesme. Raynors teori viser i følge Gjesme at det ikke er framtidsorientering som bidrar til resultatene slik Raynor antyder. Gjesme sier at: *Future orientation is only represented by the (immediate) degree of attainability of the goal* (1981a:118). Målets grad av oppnåelighet knyttes riktignok hos Raynor til *Future Orientation*, men dette mener Gjesme er en unyansert bruk av bekrepet. Han mener at Raynors framtidsperspektiv ikke tar for seg mål/oppgaver langt nok fram i tid (som for eksempel et år) til at man kan snakke om framtidsperspektiv i riktig forstand. Raynor benyttet seg stort sett av mål som kun lå en time fram i tid. Flere steg på stien (jfr. Raynors teori) behøver heller ikke å bety at stien går langt fram i tid. Gjesme hevder derfor at Raynor kun tar for seg instrumentaliteten til en umiddelbar oppgave enn en persons framtidsorientering.

Det viktige i Raynors teori og som også viser seg eksperimentelt er en oppgaves instrumentelle verdi og relasjonen til motivet for å søke suksess (Ms) og motivet for å unngå nederlag (Mf). Dette utgjør framtidskomponenten i teorien, men det er ikke presist nok til å kunne diskutere motivasjon og framtid på et dypere plan. Skal man trekke en viktig pedagogisk implikasjon av Raynors teori må det være lærerens ansvar for å gjøre nåtidens oppgaver og arbeid meningsfull for elevene. Hvis læreren greier å hjelpe eleven til å se at oppgavene og prosjektene i nåtid er viktige for elevens framtid vil motivasjonen antakelig øke for en tilnærminingsorientert. Innsatsen til denne personen mot en prøve blir kanskje konstruktiv og vedkommende vil kunne ha et godt læringsutbytte. For en unngåelsesorientert elev burde antakelig fokuset på instrumentalitet kobles opp mot andre mål, siden mål i form av tester skaper prestasjonsangst. Et alternativ til den klassiske testingen kan være å sette individuelle læringsmål der læringsprosessen blir satt i fokus og ikke sluttresultatet.

Som vi har sett har framtidsperspektivet blitt et omfattende forskningsområde internasjonalt. På grunnlag av Atkinson og Raynors teorier videreutviklet Gjesme den episodiske modellen til også å gjelde selve framtidsorienteringen og den persiperte psykologiske avstanden mellom nåtid og framtid. Framtidsorientering er et viktig begrep i Gjesmes teori. Han mener at mennesket har en generell kapasitet til å belyse og persipere framtiden. Han går også ut fra at framtidsorienteringen utvikler seg til å bli et forholdsvis stabilt personlighetstrekk og at involvering av planer og prosjekter for framtiden gjenspeiler graden av framtidsorientering. En person med høyt utviklet framtidsorientering har større evne til å belyse framtiden enn en person med en svakt utviklet framtidsorientering. En svak framtidsorientering vil kunne gjenspeiles i en persons engasjement i nuet, uten henblikk på framtidige konsekvenser. Sistnevnte forhold har blitt hyppig studert ved bruk av Zimbardos tidsperspektiv skala. Framtidige hendelser og potensielle framtidige hendelser vil virke sterkere på den nåværende atferd enn hva som ville vært tilfelle med en svak framtidsorientering. Hvor sterkt framtidsorienteringen aktiveres avhenger også av valensen(es) karakter og styrke. Et mål med høy valens gir kraftigere vekking enn et mål med lav valens. Gjesme gjorde en studie som viste at en person med sterk framtidsorientering persiperer enhver gitt framtidig hendelse som nærmere enn en person med en svak framtidsorientering. Framtidsorienteringen er på denne måten med å bestemme den persiperte måldistansen i tid (PgD), der PgD er med på å vekke motivene. Den persiperte måldistansen i tid har altså en motivasjonell effekt og er omvendt proporsjonal med motivvekkingen. Dette innebærer at vekkelsen av motivene øker når den persiperte måldistansen i tid (PgD) avtar. Tilnærmingsorientertes tendens til å søke suksess (Ts) øker akkurat som unngåelsesorientertes tendens til å unngå nederlag (Tf) også øker når den persiperte måldistansen i tid avtar. Slik får vi at både fysisk tid, instrumentalitet, framtidsorientering og valens bidrar til den faktiske PgD. I tillegg inkluderer Gjesme den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) i dannelsen av PgD. Dette betyr at dersom man anser en oppgave for å ha høy Ps så vil den antakelig virke nærmere enn en oppgave med lav Ps. Betydningen/valensen av det framtidige målet regnes for å være en invers funksjon av den persiperte målavstanden i tid. Når målets betydning øker vil den persiperte måldistansen i tid avta.

Med dette som teoretisk bakgrunn har det blitt vist at tilnærmingsorientertes kvalitative og kvantitative prestasjoner øker og unngåelsesorientertes kvalitative prestasjoner avtar når målets avstand i tid avtar. Unngåelsesorientertes kvantitative prestasjoner forholder seg forholdsvis uforandret når måldistansen i tid avtar. Halvari testet ut om dette også gjaldt for

fysiologiske reaksjoner som hjerterefrekvens og oksygenopptak på 1500m løping. Han fant at tilnæringsorientertes hjerterefrekvens og oksygenopptak økte signifikant når måldistansen avtok, mens det motsatte var tilfelle for unngåelsesdominerte. Forutsetningen for å prestere bra i en presset situasjon viser seg dermed å være bedre for tilnæringsorienterte enn for unngåelsesorienterte. Thomassen og medarbeiderne har senere også vist at selve prestasjonen rent fysisk var bedre hos tilnæringsorienterte enn hos unngåelsesorienterte ved målet og en måned unna målet, men ikke et år unna målet, noe som stemmer overens med Gjesmes måldistanse-teori. Rent pedagogisk innebærer dette at tilnæringsorienterte og unngåelsesorienterte bør få ulike utfordringer i skolen (se for eksempel Gjesme 1977, 1994) har foreslått. Førstnevnte får maksimal vekking av motivet for å søke suksess (Ms) når den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) er omtrent 0.5, mens sistnevnte vil få maksimal vekking av motivet for å unngå nederlag (Mf) når $Ps = 0.5$. I praksis vil det kanskje ikke forholde seg akkurat slik, men poenget er at høy grad av usikkerhet medfører positiv motivasjon hos tilnæringsorienterte og i verste fall prestasjonsangst hos unngåelsesorienterte. Siden en lærer ofte legger seg på et middels vanskelig nivå for å kunne inkludere flest mulig i klassen, må man etter gjennomgått teori og empiri kunne stille spørsmålstegn med hvorvidt dette er en god løsning eller ei.

En annen side ved læringsaspektet som det også går an å uttale seg om er den ulikhet mellom elevene som angår framtidsorientering. Det har blitt vist at framtidsperspektivet spiller en viktig rolle for motivasjonsaspektet. Man kan si at en unngåelsesorientert person får et tilleggsproblem i skolen dersom framtidsorienteringen er sterkt utviklet. Istedenfor å samle tanker og konsentrasjon om oppgavene her og nå vil en slik person i større grad ha tilbøyelighet for å bekymre seg og la seg avlede av for eksempel en prøve en uke fram i tid enn en unngåelsesorientert med lav framtidsorientering. For en slik person ville det være gunstigere å bli testet ut fra andre premisser. Man burde kanskje heller snakke om en annen form for evaluering enn ren testing i form av tradisjonelle prøver. Mange lærere spiller bevisst på det motivasjonelle aspektet ved å legge en prøve en uke fram i tid og tror at det vil skjerpe samtlige elever. Spesielt for unngåelsesorienterte vil dette være maksimalt uheldig for forberedelsene. De med høy framtidsorientering vil også kunne slite med lengre måldistanser i tid. Siden unngåelsesmotivet (Mf) tross alt avtar i styrke med økt måldistanse i tid forteller det oss at økt læring antakelig vil finne sted under mer langsiktige mål. Som nevnt tidligere vil fokuset på læringsmål antakelig ha mer for seg rent læringsmessig enn prestasjonsmål. I følge Gjesme og Halvari vil unngåelsesorienterte vel og merke ha tilbøyelighet til å beskytte seg

selv mot framtiden ved å prøve å tenke mindre på den. Dette er et logisk resonnement etter at det har blitt vist at tilnærmingsorienterte er mer framtidsorienterte enn unngåelsesorienterte. Tilnærmingsorienterte får stimulert sin framtidsorientering av motivet for å søke suksess (Ms) ved at man søker framtidige utfordringer, mens unngåelsesorienterte antakelig får undergravet sin framtidsorientering fordi de vil unngå framtidige utfordringer hvor de blir evaluert mot en gitt standard. Siden tilnærmingsorienterte får stimulert sitt motiv for suksess av en høy framtidsorientering vil de på denne måten oppleve en positiv ”både-og” situasjon. Man må likevel ikke undervurdere mulighetene for at elever med høy grad av prestasjonsangst også kan ha en forholdsvis høyt utviklet framtidsorientering. De vil i motsetning til ovennevnte oppleve en ”tap-tap” situasjon. Gjesmes (1994) artikkel tror jeg er et godt teoretisk utgangspunkt for å gjøre noe med dette i praksis. Siden tilnærmingsorienterte elever stimuleres maksimalt av oppgaver i nær framtid bør de bli utfordret med mer kortsiktige mål. En prøve i morgen eller om en uke skjerper disse elevene, særlig når den subjektive sannsynligheten for å lykkes (Ps) er rundt 0.5.

Bjørnebekk og Gjesme har også funnet en sammenheng mellom framtidsorientering og atferdsproblemer. Det viser seg at ungdommer med alvorlige atferdsproblemer som primær eller sekundær psykopati i kombinasjon med høy reaktivitet i atferdstilnærmingssystemet BIS har signifikant lavere framtidsorientering enn en kontrollgruppe. Utvikling av framtidsorientering vil derfor kunne sees på som en buffer mot impulsive handlinger. Sosialisering og ulike former for utdanning kan være viktige faktorer i en slik utviklingsprosess. Hvis sosialisering og utdanning greier å påvirke framtidsorienteringen vil evnen til å kunne kontrollere impulser og antesipere framtidige konsekvenser av nåtidshandlinger endres. Bortsett fra Bjørnebekk og Gjesmes studie er det gjort lite forskning på framtidsorientering og atferdsproblemer tross den betydningsfulle relevans dette har for elevers læringssituasjon.

Mange forskere har befattet seg med menneskets framtidsperspektiv, ofte kalt FTP. En stor andel av studiene tar for seg studenter på høyskole og universitetsnivå der FTP ofte sees i relasjon til økt arbeidsinnsats, bruk av læringsstrategier og oppnåelse av akademiske resultater. Disse studiene viser i stor grad at elevene med høye prestasjoner har et mer utvidet framtidsperspektiv enn elevene med lave prestasjoner, noe som kan gi inntrykk av at en høyt utviklet FTP også gir høye akademiske prestasjoner. Det foreligger ingen ”bevis” for denne relasjonen, men det kan godt tenkes at de som presterer høyest også har et velutviklet

framtidsperspektiv, siden de sannsynligvis setter seg høye mål og planlegger ut fra dem. Flere studier påpeker også viktigheten av å lære seg utsettelse av behovstilfredsstillelse for utvikling av framtidsperspektivet. Dette er et viktig poeng, og denne typen studier peker på interessante trekk omkring framtidsperspektivet, men de er slik jeg ser det i mindre relevante i forhold til prestasjoner på skolerelaterte oppgaver enn studiene som inkluderer både motivdisposisjoner og framtdsorientering. Disse studiene har vist at mestringsmotivene er avgjørende både for elevens motivasjon og prestasjon. Den psykologiske oppfattelsen av framtid er viktig for selve vekkingen av motivene

Vi har i denne oppgaven sett at predikering av motivasjonsrelatert atferd i skolen viser seg til en viss grad å være mulig dersom man får et forholdsvis presist mål på mestringsmotivene og i tillegg ser de i sammenheng med framtidsperspektivet som ligger til grunn hos personen. Hvis man tar høyde for at elevene er nokså ulike i motivdisposisjoner og deres oppfattelse av framtid så vil man lettere kunne tilpasse undervisningen i norsk skole. Oppgavene kan slik sett være et lite bidrag for å kunne kaste lys over denne problemstillingen.

Litteraturliste

Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2010). *Reflexive methodology*. London: Sage Publications.

Anagnostopoulos, F. & Griva, F. (2012). Exploring Time Perspective in Greek young adults: Validation of the Zimbardo Time Perspective Inventory and relationships with mental health indicators. *Social Indicators Research*, 106, 41-59.

Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk taking behavior. *Psychological Review*, Vol. 64/6, 359-372.

Atkinson, J. W. (1958). *Motives in fantasy, action and society*. Princeton, NJ: Van Nostrand.

Atkinson, J. W. (1966). Motivational determinants of risk-taking behavior. I Atkinson, J. W. & Feather, N. T. (red.). *A theory of Achievement motivation*. New York: Wiley.

Atkinson, J. W. (1974a). The mainsprings of Achievement-oriented activity. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Atkinson, J. W. (1974b). Strength of motivation and efficiency of performance. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Atkinson, J. W. (1978). Strenght of motivation and efficiency of performance. I Atkinson, J. W. & Raynor, J.O. (red.). *Personality, motivation and achievement*. New York: Wiley.

Atkinson, J. W. & Birch, D. (1978). *Introduction to motivation*. New York: D. Van Norstrand Company.

Atkinson, J. W. & O'Connor, P. (1966). Neglected factors in studies of achievement oriented performance: Social approval as an incentive and performance decrement. I Atkinson, J. W. & Feather, N. T. (red.). *A theory of Achievement motivation*. New York: Weiley.

Atkinson, J.W. & Reitman, W. R. (1956). Performance as a function of motive strength and expectancy of goal-attainment. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 53(3), 361-366.

Barber, L. K., Munz, D. C., Bagsby, D. C. & Grawitch, M. J. (2009). When does time perspective matter? Self-control as a moderator between time perspective and academic achievement. *Personality and Individual Differences*, 46, 250-253.

Beck, C. W. (2002). Home schooling and future education in Norway. *European Education*, Vol. 34, No. 2, 26-36.

Beckmann, J., & Heckhausen, H. (2010). Motivation as a function of expectancy and incentive I Heckhausen, J., & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and action*. New York: Cambridge University Press.

Beenstock, J., Adams, J., & White, M. (2010). The association between Time Perspective and alcohol consumption in university students: Cross sectional study. *European Journal of Public Health*, Vol. 21, No. 4, 438-443.

Bembenutty, H. & Karabenick, S. A. (2004). Inherent association between academic delay of gratification, Future Time Perspective and Self-Regulated Learning. *Educational Psychology Review*, Vol. 16, No. 1. 35-55.

Bernheim, B. D., Garrett, D. M. & Maki, D. M. (2001). Education and saving: The long term effects of highschool financial curriculum mandates. *Journal of Public Economics*, 80, 436-437.

Bjørnebekk, G. (2008a). Positive and negative affect as modulators of cognition and motivation: The rediscovery of affect in achievement goal theory. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 52, 153-170.

Bjørnebekk, G. (2008b). *Motivasjonsrelaterte faktorer og tid: Deres effekt på kognitive og affektive manifestasjoner*. (Doktor avhandling, Universitetet i Oslo) Oslo: Universitetet i Oslo.

Bjørnebekk, G. (2009). Mediators and moderators of approach-performance and avoidance-performance relationships in children. Theoretical and experimental aspects. I Karabenick, S. A., Nanninger, P., Efklides, A. & Wosnitza, M. (red.). *Contemporary motivation research; From local to global perspectives*. Göttingen: Hogrefe & Huber.

Bjørnebekk, G. & Diseth, Å. (2010). Approach and avoidance temperaments and achievement goals among children. *Personality and Individual Differences*, 49, 938-943.

Bjørnebekk, G. & Gjesme, T. (2009a). Motivation and temporal distance: Effect on cognitive and affective manifestations. *Psychological Reports*, 105, 339-360.

Bjørnebekk, G. & Gjesme, T. (2009b). Future Time Orientation and temperament: Exploration of their relationship to primary and secondary psychopathy. *Psychological Reports*, 105, 275-292.

Bjørnebekk, G., Gjesme, T. & Ulriksen, R. (2011). *Achievement motives and emotional processes in children during problem-solving: Two experimental studies of their relation to performance in different achievement goal conditions*.

<http://www.link.springer.com/article/10.1007%2Fs11031-011-9224-y> (20.09.2012)

Blackburn, R. & Maybury, C. (1985). Identifying the psychopath: the relation of Cleckley's criteria to the interpersonal domain. *Personality and Individual Differences*, 6, 375-386.

Boggiano, A. K. & Pittman, T. S. (2011). Psychological perspectives on motivation and achievement. I: Boggiano, A.K. & Pittman, T.S. (red.). *Achievement and Motivation*. New York: Cambridge University Press.

Bond, M. H. & Smith, P. B. (1996). Cross-cultural social and organizational psychology. *Annual Review of Psychology*, 47, 205-235.

Boniwell, I. & Zimbardo, P. G. (2003). Time to find the right balance. *The psychologist*, 16, 129-131.

Bowles, T. (2008). The relationship of time orientation with perceived academic performance and preparation for assessment in adolescents. *Educational Psychology*, Vol. 28/5, 2008, 551-565.

Brown, W. T., & Jones, J. M. (2004). The substance of things hoped for: A study of the future orientation, minority status perceptions, academic engagement and academic performance of black high school students. *Journal of Black Psychology*, 30, (2), 248-273.

Brunstein, J. C. (2010). Implicit and Explicit motives. I Heckhausen, J. & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and action*. New York: Cambridge University Press.

Brunstein, J. C. & Heckhausen, H. (2010). Achievement motivation. I Heckhausen, J. & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and action*. New York: Cambridge University Press.

Carelli, M. G., Wiberg, B. & Wiberg, M. (2011). Development and Construct Validation of the Swedish Zimbardo Time Perspective Inventory. *European Journal of Psychological Assessment*, Vol 27 (4), 220-227.

Christophersen, K. A. & Rand, P. (1982). Factor Structure of the Achievement Motive Scale (AMS). *Scandinavian Journal of Educational Research*, 26, 13-28.

Cock, D. & Halvari, H. (2001). Motivation, Performance and Satisfaction at school. I Efklides, A. et.al. (red.). *Trends and Prospects in Motivation Research, 2001*, 65-84. USA: Kluwer Academic Publishers.

Deci, E. L., Koestner, R. & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on extrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, Vol. 125, No. 6, 627-668.

Deci & Ryan (1985): *Intrinsic motivation and self determination in human behavior*. New York: Plenum.

De Volder, M. L. & Lens, W. (1982). Academic achievement and Future Time Perspective as a cognitive motivational concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 42, No. 3, 556-571.

Dunkel, C. S. & Weber, J. L. (2010). Using three levels of personality to predict Time Perspective. *Current Psychology*, No. 29, 95-103.

Elliot, A. J. (1999). *Approach and avoidance motivation and achievement Goals*. *Educational Psychologist*, 34(3), s.169-189.

Elliot, A. J. (2006). The hierarchical model of approach-avoidance behavior. *Motivation and Emotion*, Vol. 30 (2), 111-116.

Feather, N.T. (1966). Subjective probability and decision under uncertainty. I Atkinson, J.W. & Feather, N.T. (red.). *A theory of achievement motivation*. New York: Weiley & Sons.

Fraisse, P. (1981). Cognition of time in human activity. I d'Yddevalle, G. & Lens, W. (red.) *Cognition in human motivation and learning*. Leuven: Leuven University Press.

Furtonato, V. J. & Furey, J. T. (2010). The theory of mind time: The relationships between thinking perspective and time perspective. *Personality and Individual Differences*, Vol. 48, 436-441.

Gjesme, T. (1971). Motive to achieve success and motive to avoid failure in relation to school performance for pupils of different ability levels. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 00, 81-99.

Gjesme, T. (1972). Sex differences in the relationship between test anxiety and school performance. *Psychological Reports*, 30, 907-914.

Gjesme, T. (1973). Sex differences in the connection between need for achievement and school performance. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 58/2, 270-272.

Gjesme, T. (1974). Goal distance in time and its effects on the relations between achievement motives and performance. *Journal of Research in Personality*, 8, 161-171.

Gjesme, T. (1975). Slope of gradients for performance as a function of achievement motive, goal distance in time and future time orientation. *The Journal of Psychology*, 91, 143-160.

Gjesme, T. (1976). Future-time gradients for performance in test anxious individuals. *Perceptual and Motor Skills*, 42, 235-242.

Gjesme, T. (1977). General satisfaction and boredom at school as a function of the pupil's personality characteristics. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 21, 113-146.

Gjesme, T. (1979). Future Time Orientation as a function of Achievement Motives, Ability, Delay of Gratification, and Sex. *The Journal of Psychology*, 101, 173-188.

Gjesme, T. (1981a). Is there any Future in Achievement Motivation? *Motivation and Emotion*, Vol. 5, No. 2, 115-138.

Gjesme, T. (1981b). Some factors influencing Perceived Goal Distance in Time: A preliminary check. *Perceptual and Motor Skills*, 53, 175-182.

Gjesme, T. (1982a). Psychological goal distance: The lost dimension in achievement motivation research. I Hacker, W. W. Volpert & M. von Cranach (red.). *Cognitive and motivational aspects of action*. Amsterdam: North Holland Publishing Company.

Gjesme, T. (1982b). Amount of manifest test anxiety in the heterogenous classroom. *Journal of Psychology*, 110, 171-189.

Gjesme, T. (1983a): On the concept of Future Time Orientation: Considerations of some functions and measurments imlications. *International Journal of Psychology*, 18, 443-461.

Gjesme, T. (1983b). Worry and emotionality components of test anxiety in relation to situational and personality determinants. *Psychological Reports*, 52, 267-280.

Gjesme, T (1983c). Motivation to approach success (Ts) and motivation to avoid failure (Tf) at School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 27, 145-164.

Gjesme, T. (1994). Grouping in Education in Light of Theory and Results in Motivation. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 38, No. 3-4, 245-265.

Gjesme, T. (1988). Suksessmotivasjon, prestasjonsangst og framtidsperspektiv: empiriske resultater og spekulasjoner. I T. Gjesme & O. Bø (red.). *Motivasjon og læring: forskningsfunn og pedagogisk praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gjesme, T., & Nygård, R. (1996). Future Time Orientation and Motivation. I Gjesme, T. & Nygård, R. (red.). *Advances in Motivation*. Oslo: Scandinavian University Press.

Greene, B. A. & De Backer, T. K. (2004). Gender and orientations toward the future: Links to motivation. *Educational Psychology Review*, 16, 91-120.

Halvari, H. (1991a). Goal Distance in Time and its effects on the relations between Achievement Motives and Energy consumption by Aerobic Processes during 1500m running. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 1143-1165.

Halvari, H. (1991b). Goal Distance in Time and its effects on the relations between Achievement motives, Future Time Orientation, and Motor Performance among girls and boys. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 675-697.

Halvari, H. (1991c). Maximal aerobic power as a function of achievement motives, Future time Orientation, and Perceived Intrinsic Instrumentality of physical tasks for future goals among males. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 367-381.

Halvari, H. (1991d). Perception of goal proximity, latency and duration of action plans, and worry in relation to goal distance in time and personality characteristics. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 707-741.

- Halvari, H. (1996). The effect of Motivation on Goal Orientation, Energy Release, and Performance. I T. Gjesme & R. Nygård (red.). *Advances in Motivation*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Heckhausen, H. (1955). Motivationsanalyse der Anspruchsniveau-Setzung. *Psychologische Forschung*, 25, 118-154.
- Heckhausen, H. (1974). *Leistung und Chancengleichheit*. Göttingen, Germany: Hogrefe.
- Heckhausen, H. (1967). *The anatomy of Achievement Motivation*. New York: Academic Press.
- Heckhausen, H. (1977). Achievement Motivation and its Constructs: A cognitive model. *Motivation and Emotion*, Vol. 1, Nr. 4, 1977.
- Heckhausen, H. (2010). Historical trends in motivation research. I Heckhausen, J., & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and action*. New York: Cambridge University Press.
- Heckhausen, H. & Heckhausen, J. (2010). Motivation and action. I Heckhausen, J. & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and Action*. New York: Cambridge University Press.
- Horstmanhof, L. & Zimitat, C. (2007). Future Time Orientation predicts academic engagement among first-year university students. *British Journal of Educational Psychology*, 77, 703-718.
- Hilpert, J. C., Husman, J, Stump, G. S., Kim, W., Chung, W. T & Duggan, M A. (2012). Examining students' future time perspective: Pathways to knowledge building. *Japanese Psychological Research*, Vol. 54, No. 3, 229-240.
- Husman, J. & Lens, W. (1999). The role of the future in student motivation. *Educational Psychologist*, 34 (2), 113-125.
- Jacobs, W. J. & Nadel, L. (1985). Stress-induced recovery of fears and phobias. *Psychological Review*, Vol. 92, No. 4, 512-531.

Joireman, J., Strathman, A. & Anderson, J. (2003). The aggression paradox: Understanding links among aggression, sensation seeking, and the Consideration of Future Consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 84, No. 6, 1287-1302.

Katz, R. & Wykes, T. (1985). The psychological difference between temporally predictable and unpredictable stressful events: evidence for information control theories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 781-790.

Keough, K. A., Zimbardo, P. G. & Boyd, J. N. (1999). Who's smoking, drinking and using drugs? Time perspective as a predictor of substance use. *Basic and Applied Social Psychology*, 21, 149-164.

Kuhl, Julius & Koch, Birgit (1984). Motivational determinants of motor performance: The hidden second task. *Psychological Research*, 46, 143-153.

Lamm, H., Schmidt, R. W., & Trommsdorff, G. (1976). Sex and social class as determinants of future orientation in adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34, 317-326.

Lens, W. & Moreas, M. (1994). Future Time Perspective: An individual and a social approach. I Zalesky, Z. (red.). *Psychology of Future Time Orientation*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Lens, W., Simons, J. & Dewitte, S. (2001). Student motivation and self-regulation as a function of future time perspective and perceived instrumentality. I Volet, S. & Järvelä, S. (red.). *Motivation and learning contexts: Theoretical advances and methodological implications*. Amsterdam: Elsevier.

Lewin, K. (1936). *Principals of topological psychology*. New York: McGraw-Hill.

Lillemyr, O. F. (2007). *Motivasjon og selvforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lykken, D. T. (1995). *The antisocial personalites*. Hillsdale, NJ: Erlbaum

Man, F., Nygård, R. & Gjesme, T. (1994). The Achievement Motives Scale (AMS): theoretical basis and results from a first try-out of a Czech form. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 38, No. 3-4, 209-218.

McAdams, D. P. (2006). *The Person*. New York: Wiley.

McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A. & Lowell, E. L. (1953). *The Achievement motive*. New York: Appleton Century Crofts.

McClelland, D. C. (1958). Methods of measuring human motivation. I Atkinson, J. W. (red.). *Motives in fantasy, action and society. A method of assessment and study*. New York: Van Nostrand.

McClelland, D. C. (1972). Opinions predict opinions: So what else is new? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 38, No. 3, 325-326.

McClelland, D. C. (1987). *Human motivation*. Glenview: Scott, Foresman & Co.

McClelland, D. C., Koestner, R. & Weinberger, J. (1989). How do self-attributed and implicit motives differ? *Psychological review*, Vol. 96, No. 4, 690-702.

McDade, T. W., Chyu, L., Duncan, G. J., Hoyt, L. T. & Doane, L. D. (2011). Adolescents' expectations for the future predict health behaviors in early adulthood. *Social Science & Medicine*, 73, 391-398.

McKeachie, W. J., Isaacson, R. L., Milholland, J. E. & Lin, Y. G. (1968). Student achievement motives, achievement cues and academic achievement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 32, No. 1, 26-29.

Mead, R. D. (1966). Achievement motivation, Achievement and Psychological time. *Journal of Personality and Social psychology*, Vol. 4, No. 5, 577-580.

- Nilsen, S. (2010). Moving towards an educational policy for inclusion? Main reform stages in the development of the Norwegian unitary school system. *International Journal of Inclusive Education*, Vol. 14, No. 5, 479-497.
- Nuttin, J. R. (1964). The future time perspective in human motivation and learning. *Acta Psychologica*, Vol. 23, 60-82.
- Nygård, R. (1977). *Personality, Situation and Persistence*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nygård, R. (2007). *Aktør eller brikke*. Oslo: Cappelens Forlag.
- Nygård, R. & Gjesme, T. (1973). Assessment of Achievement Motives: Comments and Suggestions. *Scandinavian Journal of Educational Research*, No. 17, 39-46.
- Nyhus, E. K. & Webley, P. (2001). The role of personality in household saving and borrowing behavior. *European Journal of Personality*, 15, 85-103.
- Ormrod, J. E. (2009). *Human learning*. London: Pearson.
- Opplæringsloven, av 17.07.1998. <http://www.lovdata.no/all/nl-19980717-061.html> (20.04.2013).
- Patton, J. H., Standford, M. S. & Barrat, E. S. (1995). Factor structure of the Barrat Impulsiveness Scale. *Journal of Clinical Psychology*, Vol. 51, 768-774.
- Petrocelli, J. V. (2003). Factor validation of the consideration of the future consequences scale: Evidence for a short version. *The Journal of Social Psychology*, Vol. 143, 405-413.
- Peetsmaa, T. T. D. & Stothard, M. E. A. (1999). Future Time Perspective: Analysis of a Facet-Designed Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, Vol. 15, Issue 2, 99-105.
- Peetsmaa, T. T. D. (2000). Future Time Perspective as a Predictor of School Investment. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 44, No. 2, 177-192.

Peetsmaa, T. T. D. & Van der Veen, I. (2011). Relations between the development of future time perspective in three life domains, investment in learning and academic achievement. *Learning and Instruction*, Vol. 21, 481-494.

Peetsmaa, T. T. D., Schuitema, J. & Van der Veen, I. (2012). A longitudinal study on time perspectives: Relations with academic delay of gratification and learning environment. *The Japanese Psychological Research*, Vol. 54, No. 3, 241-252.

Phan, H. P. (2009). Amalgamation of Future Time Orientation, epistemological beliefs, achievement goals and study strategies: Empirical evidence established. *British Journal of Educational Psychology*, 79, 155-173.

Rand, P. (1991). *Mestringsmotivasjon. En teoristudie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Raynor, J. O. (1969). Future orientation and motivation of immediate activity: An elaboration of the theory of Achievement motivation. *Psychological Review*, Vol. 76, No. 6, 606-610.

Raynor, J. O. (1974a). Future orientation in the study of Achievement motivation. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Raynor, J. O. (1974b). Relationships between achievement related motives, future orientation, and academic performance. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Raynor, J. O. Atkinson, J. W. & Brown, M. (1974). Subjective aspects of achievement motivation. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Raynor, J. O. & Rubin, I. S, (1974). Effect of achievement motivation and future orientation on level of performance. I J. W. Atkinson & J. O. Raynor (red.). *Motivation and Achievement*. Washington, DC: Winston & Sons Publishers.

Raynor, J. O. (1981). Future orientation and Achievement orientation: Toward a theory of personality functioning and change. I d'Ydewalle, G. & Lens, W. (red.). *Cognition in human motivation and learning*. Leuven: Leuven University Press.

Rheinberg, F. (2010). Motivation and Flow. I Heckhausen, H. & Heckhausen, J. (red.). *Motivation and Action*. New York: Cambridge University Press.

Rheinberg, F. & Vollmeyer R. (2012). *Motivation. Grundriss der Psychologie*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.

Ryack, K. (2012). Evidence that time perspective factors depend on the group: Factor analyses of the CFC and ZTPI scales with professional financial advisors. *Personality and Individual Differences*, 52, 723-727.

Ruiz, R. A., Reivich, R. S. & Krauss, H. H. (1967). Tests of temporal perspective: Do they measure the same construct? *Psychological Reports*, 21, 849-852.

Scheffer, D. & Heckhausen, H. (2010). Trait theories of motivation. I Heckhausen, J. & Heckhausen, H. (red.). *Motivation and Action*. New York: Cambridge University Press.

Schroots, J. J. F., (2007). Time: Perceptions and Concepts. I *Encyclopedia of Gerontology*, 2. utgave, 634-640.

Scott, S. G. & Bruce, R. A. (1995). Decision-making style: The development and assessment of a new measure. *Educational and Psychological Measurement*, 55, 818-831.

Seginer, R. & Halabi, H. (1991). Cross-cultural variations of adolescents' future orientation. The case of Israeli Druze versus Israeli Arab and Jewish male. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 22, 224-237.

Seijts, G. H. (1998). The importance of Future Time Perspective in theories of work motivation. *The Journal of Psychology*, 132, 154-168.

Siegmán, A. W. (1961). The relationship between future time perspective, time estimation, and impulse control in a group of young offenders and in a control group. *Journal of Consulting Psychology*, Vol. 25, No. 6, (470-475).

Simons, J., Vansteenkiste, M., Lens, W. & Lacante, M. (2004). Placing Motivation and Future Time Perspective Theory in a Temporal Perspective. *Educational Psychology Review*, Vol. 16, No. 2, 121-139.

Skinner, B. F. (1971). *Beyond freedom and dignity*. New York: Alfred A. Knopf.

Smith, C.P. (1966). The influence of testing conditions on the need for achievement scores and their relationship to performance scores. I Atkinson, J. W. & Feather, N. T. (red.). *A theory of achievement motivation*. New York: Weiley.

Stouthard, M. E. A. & Peetsma, T. T. D. (1999). Future Time Perspective: Analyses of a Facet-Designed Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, Vol. 15, No. 2, 99-105.

Strathman, A., Gleicher, F, Boniger, D. S. & Edwards, S. (1994). The consideration of future consequences: Weighing immediate and distant outcomes of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 66, No. 4, 742-752.

Stroebe, W. (2012). Strategies of attitude and behavior change. I Hewstone, M., W. Stroebe & K. Jonas (red.). *An introduction to social psychology*. United Kingdom: Weiley & Sons.

Thiébaud, E. (1998). La perspective temporelle, un concept a la recherche d'une definition operationelle. *L'année Psychologique*, 98, 101-125.

Thomae, H. (1981). Future Time Perspective and the problem of Cognition/Motivation interaction. I d'Yddevalle Gery & Lens, W. (red.). *Cognition in human motivation and learning*. Leuven: Leuven University Press.

Thomassen, T. O. & Halvari, H. (1996). Achievement motivation and involvement in sport competitions. *Perceptual and Motor Skills*, 83, 1363-1374.

Thomassen, T. O., Halvari, H. & Gjesme, T. (2001). Experimentally induced effects of Goal Distance in Time on the relations between Achievement Motives, Future Time Orientation and indications of performance in sports. I Efklides, A. et.al. (red.), *Trends and Prospects in Motivation Research*. USA: Kluwer Academic Publishers.

Toepoel, V. (2010). Is consideration of future consequences a changeable construct? *Personality and Individual Differences*, Vol. 48, 951-956.

Trash, T. M. & Elliot, A. J. (2002). Implicit and self-attributed achievement motives: Concordance and predictive validity. *Journal of Personality*, 70, 729-756.

Van Calster, J., Lens, K., & Nuttin, J. R. (1987). Affective attitude towards the personal future: Impact on motivation in high school boys. *American Journal of Psychology*, 100, 1-13.

Vaquez, S. M. & Rapetti, M. V. (2006). Future time perspective and motivational categories in Argentinian adolescents. *Adolescence*, 41, 511-532.

Volckmar, N. (2008). Knowledge and solidarity: The norwegian social-democratic school project in a period of change, 1945-2000. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 52, No. 1, 1-15.

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: Wiley.

Walker, T. L. & Tracey, T. J. G. (2012). The role of future time perspective in career decision-making. *Journal of Vocational Behavior*, 81, 150-158.

Webley, P. & Nyhus, E. K. (2006). Parents' influence on children's future orientation and saving. *Journal of Economic Psychology*, 27, 140-164.

Wish, P. A. & Hasazi, J. E. (1972). Motivational determinants of curricular choice behavior in college males. *Journal of Counseling Psychology*, Vol. 20, No. 2, 127-131.

Wittmann, M. (2009). The inner experience of time. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, Vol. 364, 1955-67

Zalesky, Z. (1996). Future anxiety. Concept measurement and preliminary research. *Personality and Individual Differences*, 21, 165-174.

Zimbardo, P. G. & Boyd, J. N. (1999). Putting Time in Perspective: A valid reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 77. No. 6, 1271-1288.

Zimbardo, P. G., Keough, K. A. & Boyd, J. N. (1997). Present Time Perspective as a predictor of risky driving. *Personality and Individual Differences*, 23(6), 1007-1023.